

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ALTERNATİF BİR EKOLOJİK YAŞAM MODELİ: TaTuTa
(Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe
Takası) PROJESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Osman ŞİMŞEK

Sivas

Nisan 2016

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ALTERNATİF BİR EKOLOJİK YAŞAM MODELİ: TaTuTa
(Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe
Takası) PROJESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Osman ŞİMŞEK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ercan ŞAHBUDAK

Sivas

Nisan 2016

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Başlığı : Alternatif Bir Ekolojik Yaşam Modeli: TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi
Savunma Tarihi : 25.04.2016
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ercan ŞAHBUDAK

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Faruk KOCACIK

Üye : Doç. Dr. Özgür SARI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ercan ŞAHBUDAK

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Osman ŞİMŞEK tarafından hazırlanan "Alternatif Bir Ekolojik Yaşam Modeli: TaTuTa Çiftlikleri Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tez, kabul edilmiştir. 25/04/2016

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

25 /04 / 2016

Osman ŞİMŞEK

ÖNSÖZ

“Alternatif Bir Ekolojik Yaşam Modeli: TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi” başlıklı bu araştırma alternatif bir ekolojik yaşam denemesini inceleyen ve Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (CUBAP) kapsamında yürütülmüş bir araştırmadır.

Bu çalışmanın projelendirilmesinde ve araştırma sürecinde desteğini eksik etmeyen ve her zaman yanımda olarak bana yol gösteren tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ercan ŞAHBUDAK’a, araştırmayı benimseyerek cevap verme duyarlılığı gösteren TaTuTa Çiftlik sahiplerine, araştırma süreci boyunca yanımda olarak hatalarımı düzelten değerli arkadaşlarım Mevlüt BEKTAŞ ve Abuzer ATALAY’a, ve Bilimsel Araştırma Projeleri Biriminin tüm çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
I. BÖLÜM	17
1.EKOLOJİNİN TANIMI, KONUSU, TARİHÇESİ VE UNSURLARI.....	17
1.1. EKOLOJİNİN TANIMI	17
1.2. EKOLOJİNİN KONUSU.....	18
1.3. EKOLOJİNİN TARİHÇESİ	19
1.4. EKOSİSTEM	24
1.5. EKOLOJİNİN TEMEL İLKELERİ	25
1.6. EKOLOJİK SORUNLAR VE NEDENLERİ.....	26
1.6.1. Hava Kirliliği	26
1.6.1.1. Hava Kirliliğinin Tanımı	26
1.6.1.2. Hava Kirliliğinin Nedenleri.....	28
1.6.1.3. Hava Kirliliğinin Etkileri	29
1.6.1.3.1. İnsan Sağlığına Etkisi	29
3.1.4.2. İklim Etkileri.....	30
1.6.2. Su Kirliliği	31
1.6.2.1. Su Kirliliğinin Tanımı	32
1.6.2.2. Su Kirliliğinin Nedenleri.....	33
1.6.2.2.1. Tarımsal Kirlilik	33
1.6.2.2.2. Endüstrinin Neden Olduğu Kirlilik	35
1.6.2.2.3. Yerleşim Alanlarındaki Atıkların Neden Olduğu Kirlilik.....	36
1.6.2.3. Su Kirliliğinin Etkileri.....	37
1.6.2.3.1. İnsan Sağlığına Etkileri	37
1.6.2.3.2. Doğaya Etkisi	37
1.6.3. Toprak Kirliliği	38
1.6.3.1. Toprak Kirliliğinin Tanımı.....	38
1.6.3.2. Toprak Kirliliğinin Nedenleri.....	39
1.6.3.2.1. Hava Kirliliğinden Kaynaklanan Kirlenme	39
1.6.3.2.2. Su Kirliliğinden Kaynaklanan Kirlenme	39
1.6.3.2.3. Tarımsal Mücadele İlaçları Ve Yapay Gübrelerden Kaynaklanan Kirlenme	40
1.6.3.3. Toprak Kirliliğinin Etkileri	40
1.6.3.3.1. Toprağın Yapısına İlişkin Sorunların Çevreye Etkileri	40
1.6.3.3.2. Gübre Ve Gübrelemenin Etkileri.....	41
1.6.3.3.3. Toprağı Tanımadan Yapılan Gübrelemenin Etkileri	41
1.6.3.3.4. Aşırı Gübrelemenin Etkileri	41
1.6.3.3.5. İlaç Ve İlaçlamanın Etkileri.....	41
1.6.3.3.6. Erozyonun Etkileri.....	42
1.6.4. Gürültü Kirliliği	43
1.6.4.1. Gürültü Kirliliğinin Tanımı	43
1.6.4.1. İnsan Sağlığına Etkisi.....	43

1.6.5. Işık Kirliliği.....	44
1.6.6. Radyoaktif Kirlilik.....	44
1.6.7. Katı Atık Kirliliği.....	45
II. BÖLÜM	47
2. EKOLOJİYE İLİŞKİN SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR.....	47
2.1.KLASİK SOSYOLOJİ TEORİLERİ	47
2.2. 20. YÜZYIL SOSYOLOJİ TEORİLERİNDE EKOLOJİ.....	49
2.2.1. Yeni Ekolojik Paradigma.....	51
2.2.2. İnsanmerkezci Yaklaşım.....	59
2.2.3. Hayvanmerkezci Yaklaşım	61
2.2.4. Derin Ekoloji.....	53
2.2.5. Toplumsal Ekoloji.....	55
2.2.6. Risk Toplumu	62
III. BÖLÜM.....	66
3. TATUTA (EKOLOJİK ÇİFTLİKLERDE TARIM TURİZMİ VE GÖNÜLLÜ BİLGİ, TECRÜBE TAKASI) PROJESİ	66
3.1. EKO TURİZM	66
3.2. PERMAKÜLTÜR.....	69
3.3. EKOLOJİK MİMARLIK.....	70
3.4. KIRSAL TURİZM	72
3.5. ORGANİK TARIM.....	74
3.6. TATUTA (EKOLOJİK ÇİFTLİKLERDE TARIM TURİZMİ VE GÖNÜLLÜ BİLGİ, TECRÜBE TAKASI) PROJESİ.....	77
IV. BÖLÜM	90
4. ALTERNATİF BİR EKOLOJİK YAŞAM MODELİ: TATUTA ÇİFTLİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	90
4.1 . ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	90
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	91
4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	91
4.4.ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	92
4.5. VERİ TOPLAMA ARACI	93
4.6. TATUTA ÇİFTLİKLERİNE DAİR GENEL BİLGİLER	91
4.6.1. Dedetepe Çiftliği.....	95
4.6.2. Pastoral Vadi.....	97
4.6.3.İmece Evi	98
4.6.4.Tanal Ailesi.....	100
4.6.5.Yeniköy.....	101
4.6.6. Yalçiner Çiftliği	102
4.6.7. Orman Evi.....	103
4.6.8. Belentepe Çiftliği.....	105

4.6.9. Şener Çiftliği.....	107
4.6.10. Agrida Çiftliği.....	109
4.7. TATUTA ÇİFTLİKLERİNDE YAPILAN GÖRÜŞMELERE AİT BULGU VE YORUMLAR.....	111

ŞEKİLLER

ŞEKİL 1. DEDETEPE ÇİFTLİĞİ	95
ŞEKİL 2. DEDETEPE YOGA KAMPI	96
ŞEKİL 3. DEDETEPE ÇOCUK KAMPI	96
ŞEKİL 4. PASTORAL VADİ	97
ŞEKİL 5. PASTORAL VADİ ÇOCUK KAMPI	98
ŞEKİL 6. PASTORAL VADİ SANAT TERAPİSİ ATÖLYESİ	98
ŞEKİL 7. İMECE EVİ	99
ŞEKİL 8. İMECE EVİ	99
ŞEKİL 9. TANAL AİLESİ ÇİFTLİĞİ	100
ŞEKİL 10. TANAL AİLESİ ÇİFTLİĞİ	101
ŞEKİL 11. YENİKÖY ÇİFTLİĞİ	102
ŞEKİL 12. YENİKÖY ÇİFTLİĞİ	102
ŞEKİL 13. YALÇINER ÇİFTLİĞİ	103
ŞEKİL 14. YALÇINER ÇİFTLİĞİ	103
ŞEKİL 15. ORMAN EVİ	104
ŞEKİL 16. ORMAN EVİ	105
ŞEKİL 17. BELENTEPE ÇİFTLİĞİ	106
ŞEKİL 18. BELENTEPE ÇİFTLİĞİ	106
ŞEKİL 19. BELENTEPE ÇİFTLİĞİ	107
ŞEKİL 20. ŞENER ÇİFTLİĞİ	108
ŞEKİL 21. ŞENER ÇİFTLİĞİ	108
ŞEKİL 22. TANER AKSEL	112
ŞEKİL 23. BAHADIR YASA	112
ŞEKİL 24. AHMET KİZEN	112
ŞEKİL 25. DURUKAN DUDU	112
ŞEKİL 26. İSMAİL YENİGÜN	112
ŞEKİL 27. M. ALPER ÜLGEN	112
ŞEKİL 28. H. SERDAR TANAL	112
ŞEKİL 29. ERKAN ALEMDAR	112
ŞEKİL 30. LATİF YALÇINER	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

TABLO

TABLO 1. ÇİFTLİK SAHİPLERİNE AİT DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER..... 111

ÖZET

ŞİMŞEK, Osman, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2016.

Ekosisteme dahil olmak yerine onun dışına çıkmaya ona hükmetmeye çalışan insan, ekolojik sorunların en önemli öznesidir. Günümüzde ekolojik sorunlar küresel boyutlara ulaşmıştır. Bu sorun farkında olsun ya da olmasın bütün insanlığın ortak problemi haline gelmiştir. Ülkemizde bu ortak problemin çözümü için, 2002 yılında kurumsallaştırılan Ekolojik Buğday Derneğinin kurduğu, TaTuTa (tarım-turizm-takas) Projesinin ana amacı Türkiye’de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bunun yanı sıra Türkiye’de alternatif bir ekolojik yaşam modeli de sunmaya çalışmaktadır. Projenin amacı, TaTuTa çiftliklerine dahil olan bireylerde ekolojik bilinç düzeyini ölçmek ve ekolojik yaşam için nasıl bir ortam yarattıklarını gözlemlemektir. Bu çalışmada farklı yapılarda TaTuTa çiftliklerinde ki bireylere ne tür ekolojik pratiklerin öğretildiği ve bu pratiklerin ekolojik yaşama katkıları incelenmiştir. Araştırmanın esas problemi TaTuTa Projesi alternatif bir ekolojik yaşam sunabilmekte midir? Sorusuna cevap bulmaktır.

Anahtar Sözcükler: Ekoloji, Ekolojik Yaşam, Eko-Turizm, Ekolojik Tarım

ABSRACT

ŞİMŞEK, Osman, Master's Thesis, Sivas, 2016.

Humans who are trying to adjudge to ecosystem instead of being a part of it, is the most important subject of ecological problems. This problem became the common problem of humanity, even they are aware of it or not. For solving this common problem, the main target of Tatuta(agriculture-tourism-swap) project which is constituted by Ecological Wheat Association that is institutionalised in 2002, is encouraging the ecological agriculture by supporting as volunteer, financially and/or giving knowledge. Besides, trying to submit alternative life model. Aim of project is testing the ecological awareness level of people who are get involved to Tatuta plantations. In this project, what kind of ecological practices are taught and benefits of these practices to life will be researched.

Key Words: Ecology, Ecological Life, Eco Tourism, Ecological Agriculture

GİRİŞ

İnsan-doğa arasındaki ilişkide meydana gelen değişimler, özellikle de insanın doğaya hâkimiyet kurması ekolojik sorunları ortaya çıkarmıştır. İlkel zaman insanların doğayla bilinçsiz bir uyum içinde yaşadığı ve doğayı çoğu kez kutsal gördükleri bilinmektedir. Sonrasında dünyada egemen olan ben merkezli düşünce ve insanın doğa karşısında artan bilgisini doğaya hükmetmek için kullanması insan-doğa ilişkisinde sömürgeci bir anlayış getirmiştir. Özellikle de sanayi devriminde insanın doğayı bir meta olarak görmesi, doğanın sınırsız tüketimine neden olduğu görülmektedir. Bu sömürgeci anlayışla birlikte ekosistemde tahribatlar olmuştur. Ekosistemin bozulan dengesi, canlı ve cansız bütün varlıkların gelişimini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır.

Ekolojik sorunların temel sebeplerine bakacak olursak; karşımıza nüfus, sanayileşme ve kentleşme çıkmaktadır. Artan nüfus doğal kaynakların aşırı tüketilmesi sorununa neden olmaktadır. Çünkü bir yerde artan nüfus varken diğer tarafta tükenen ve yerine konulamayan kaynaklar vardır.

Ekolojik sorunların en büyük yaratıcısı endüstri devrimidir. Çünkü insan ilk defa endüstri devrimi ile tabiata hakim olmaya başlamıştır. İnsanlığın gelişim sürecinde öncelikle sanayileşme, tarım topraklarının hızla yok olmasını getirmiştir. Peşinden sanayi ürünlerinin atıkları ve fabrika atıkları büyük bir su kirliliğini ortaya çıkarmış ve su ürünlerinin yok olmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Büyük şehirlerin tamamı hava kirliliği başta olmak üzere pek çok sorunla boğulmuştur. Sanayileşmeyle bağlantılı pek çok sorun insanlığı tehdit etmeye başlamıştır (Görmez 1997: 18).

Sanayi devrimi sonrasında ekosistemde meydana gelen değişimin boyutları henüz net olarak belirlenememiştir. Ekolojik bir yıkımla karşı karşıyayız da denilebilir. Ekolojik sorunlar, yoğun olarak 1970'li yıllardan bu yana ulusal ve uluslararası düzeyde ülkelerin gündemine girmiş; ekonomik büyüme, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda gezegenin ekolojik kaynaklarının sınırsız ve bilinçsiz şekilde tahrip edildiğinin kabul edildiği yıllar olmuştur. Bu sebeple de son zamanlarda, ekolojik sorunlar kadar üzerinde uzun süreli ve etraflıca durulan başka bir sorun olmadığı iddia edilebilir. Söz konusu sorun için gerekli önlemler alınmadığı takdirde insanlık için olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Teknolojik gelişme ve ardından sanayileşme ile üretim artışı incelendiğinde ciddi çelişkiler ve açmazlarla karşılaşıldı. Teknolojik gelişme, insanoğluna ciddi bir güç ve fırsat verirken, bu gelişmenin sonuçları ise istenildiği gibi olmadı. İnsan-doğa ilişkisinde tarihsel sürece baktığımızda, insanın doğa karşısında özgürleşmek için geliştirdiği teknolojiye tarihin bir döneminden sonra tutsak olmaya başladığını görmekteyiz. Sanayileşme ve kitle üretimi, günümüzde her alanda ciddi bir tahribata neden olmuştur. Diğer taraftan giderek endüstrileşen bilim belirli bir safhada tabiatın sınırlarını keşfetme sürecinden sonra tabiata hakim olmaya ve onu dönüştürmeye başlamıştır. Bu süreçte sanayileşmenin ideolojisi olan Merkezi Devletler ve Sanayi Kapitalizmi de insanın tabiatta egemenliğinin ve sömürsünün devamını sağlamıştır (Görmez 1997: 16).

Ekolojik sorunların küresel boyutlara ulaştığı dünyamızda ve Türkiye'de sağlıksız sanayileşme ile bu sorunun yaratıcılarından biridir. Gelişmiş ülkelerin ekolojik sorunlar karşısında büyük bedeller ödeyerek kazandığı ekolojik bilinçten, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye de ders çıkarmalıdır. Ülkemizde, organik kültür tamamen yok olmadan önce atılacak önemli adımlardan biri de ekolojik yaşam alanlarını desteklemek olmalıdır.

Bu noktada Buğday Derneği tarafından yürütülen “Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası” TaTuTa (tarım-turim-takas) projesinin ana amacı organik kültür ve ekolojik bir yaşam alanı sunmaktır. TaTuTa projesi temelde çevre dostu üretim modelleriyle organik tarımın gelişmesine katkı sunmayı, ve bu ürünlerin çeşitliliğini arttırmayı hedeflemektedir. Özellikle kırsal alanlarda doğal ve kültürel çevreyi koruması, hem ziyaretçi hem de yöre halkı için çevresel eğitime ve öğrenmeye dayalı etkinlikler sunması, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynakların sürdürülebilirliği açısından doğal yaşamın ilkelerini bünyesinde barındırması ile alternatif bir ekolojik yaşam şeklidir (www.bugday.org).

TaTuTa projesi 12 Ağustos 2002 tarihinde Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin desteği ile 2003 yılından itibaren Türkiye'nin dört bir tarafından uygulanan bir projedir. Projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vb. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişiler, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki

gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşmaktadırlar. TaTuTa projesi kapsamında tarım turisti olmak isteyen bir ziyaretçi her çiftliğin kabul dönemlerine göre “konuk” ya da “gönüllü” olarak gitmek istediği çiftliği seçmektedir. Gönüllülerin konaklama ve yeme-içme ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmakta ve herhangi bir ücret alınmamaktadır. Günlük altı saat tarım ve hayvancılıkla ilgili çiftlik işlerinde çalışmaları yeterli olmaktadır. Böylece gönüllülerle karşılıklı bilgi ve deneyim takası imkânı doğmaktadır. Konuk olarak çiftliklere gidenler “eko-pansiyon” tarzı konaklama birimlerinde ya da çiftlikte kendilerine ayrılan “misafirhanelerde” belirli bir ücret karşılığında kalmaktadırlar (www.bugday.org).

Proje aynı zamanda, Buğday Derneği'nin de katılımcısı olduğu dünya çapında örgütlü World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) (Ekolojik Çiftliklerde Gönüllüler Örgütü) yapılanmasının, güven ve takasa dayalı kültürel ve eğitsel deneyimleri özendirme ve sürdürülebilir bir küresel toplum inşa etmek için gönüllüler ile organik çiftlikleri birbirine bağlayan dünya çapındaki hareketinin bir parçasıdır (www.bugday.org).

TaTuTa Projesi Türkiye’de birçok toplumsal sorunu içinde barındıran kırsal alanlara yönelik çözüm önerileri de sunmaktadır. Türkiye’de son yıllarda kırsal alanlarla ilgili sürekli iyileştirme çalışmaları yapılsa da eksik kalmaktadır. TaTuTa Projesi, kırsal alanlarda geliştirdiği organik tarım teknikleri ile eko-turizmi yaygınlaştırarak bu alanlara sosyo-ekonomik destek sağlamaktadır. Ekolojik turizm ile kent ve kır arasındaki bağları kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Şehirlerde kurduğu ekolojik pazarlarla üretici ve tüketici arasında şeffaf bir ortam kurmayı amaçlamaktadır. Hayata geçirdikleri farklı projelerle kırsal yaşama çekicilik katmayı planlamaktadır. Bu sayede ekolojik yaşama ilgi duyan bireyleri kırsal hayatla buluşturmaktadır.

TaTuTa Projesi teoride kalmayıp yaşam alanları da oluşturmuştur. Bu çalışmada TaTuTa Projesinin teori ve pratiğini karşılaştırılmıştır. Projede alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunan TaTuTa çiftlik sahipleri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış elde edilen veriler TaTuTa Projesinin hedefleri ile karşılaştırılmıştır. Bu ekolojik yaşam denemesini toplumsal gerçekler göz önünde tutularak objektif bir şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırmada "TaTuTa iftliklerinin modern kent yaşamına karşı alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunabilmekte midir?" sorusuna cevap aranmıştır. Araştıma beş bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın ilk üç bölümü teorik olarak oluşturulmuş, dördüncü bölümde uygulama ağırlıklı çalışılmıştır. Beşinci ve son bölümde sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde ekolojinin tanımı yapılarak, ekolojinin konusu, tarihçesi, unsurları ve temel ilkelerinden bahsedilmiştir. Ekolojik sorunlar ve nedenleri verilmiştir. Ekoloji ile ilgili temel kavramlara değinilmiştir. İkinci bölümde ekolojiye ilişkin sosyolojik yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu bölümde 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl teorisyenleri ve kuramları yer almaktadır. nc bölümde ise, organik tarım, permakültür, ekomimari, ekoturizm kavramları açıklanmış. Sonrasında TaTuTa (tarım-turizm-takas) Projesinin anlamı, önemi, amacı ve işleyişi kısaca açıklanmış ve sosyolojik yaklaşımlar perspektifinden değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise TaTuTa Projesinin alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunup sunamayacağını belirlemek için yapılan derinlemesine görüşmelere ait bulgu ve yorumlar yer almaktadır. Yapılan görüşme sonuçları analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın son bölümü ise sonuç ve değerlendirme kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış, nitel araştırma bulgularının sonuçları verilmiş; elde edilen veriler yorumlanarak bir takım öneriler sunulmuştur.

I. BÖLÜM

1.EKOLOJİNİN TANIMI, KONUSU, TARİHÇESİ VE UNSURLARI

1.1. Ekolojinin Tanımı

Ekoloji terimi 19. Yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış, o dönemde bile birçok tanımı beraberinde getirmiştir. Etimolojik olarak "ekoloji" kelimesi, eski Yunancada "ev[cik], konut, mekan" manasına gelen "oikos" ile "bilim" anlamını ifade eden "logos" kelimelerinden meydana gelmiştir. Buna göre "ekoloji (oekolojî)", "konut bilimi" veya "ev ekonomisi bilimi" anlamına gelmektedir (Çepel 1992: 13).

Ekoloji kelime anlamı olarak bize yaşam alanı sunan geniş bir ev gibi düşünülebilir. "Ekoloji terimini ilk kez kullanan Alman biyolog Ernst Haeckel, onun Yunanca hane ve ev anlamına gelen 'oikos' sözcüğü ile bilim, düzenli veya mantıklı söz anlamına gelen 'logos' sözcüklerinden türetmiştir" (Görmez 1997: 7).

Ekoloji terimine dair birçok tanım karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ekolojinin genişleyen sınırlarından kaynaklanmaktadır. İslam (2000: 50), ekoloji terimini, bir organizmanın veya organizmalar toplumunun yaşamı üzerinde etkili olan tüm faktörleri ifade eden bir terim olarak belirtmiştir. Eevli (1998: 7) ekolojiyi, insan ve diğer canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlar.

Genel olarak ekolojiye tanımlarında, ekolojinin canlıların birbirleriyle ve yaşam alanları ile aralarındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu görüşe paralel olarak, Koçataş (1994: 2) ekolojiyi, doğal varlıkların yapı ve özellikleriyle aralarındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir bilim olarak tanımlar. Çepel'e (1990: 185) göre ekoloji, canlı-cansız ayrımı yapmadan ekosfer bileşenleri arasındaki etkileşimleri inceleyen bilim dalıdır.

Ekoloji tanımları yapılırken dikkat çeken bir diğer özellik ise ekoloji biliminin bütünlükçü yapısıdır. İslam (2000: 78), ekolojiyi; canlıların yaşamasını ve gelişmesini sağlayan fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünlüğü olarak belirtmiştir.

Ekolojiye dair birçok tanım bulunduğunu, bunun nedeninin ise ekolojinin genişleyen sınırları olduğundan söz etmiştik. Bu sınırlar doğa temelli olan ekoloji biliminin gitgide birçok bilgi türünü ve farklı bilim dallarını kapsamasıdır. Güvenç'e (1984: 69) göre, "Yakın yıllara kadar biyolojinin bir dalı olarak; bitki ve hayvanların çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen ekoloji, 1970'lerden bu yana çevre

sorunlarının giderek önem kazanması sonucu insan-doğa ilişkilerini de içermeye başlamıştır. Ekoloji bilimini Neyişçi (2002: 70), canlıların yaşam temellerini, dolayısıyla doğayı korumanın ilklerini öğreten bir bilim dalı olarak görmüştür. Neyişçi’de ekolojide göze çarpan unsur çevre ve doğa bilincinin oluşturulmasıdır. Bu bilincin gerekliliği üzerine Boşgelmez (2000: 5), ekolojiyi insanın geleceğini sigorta etmeye çalışan bir bilim dalı olarak tanımlamıştır. Şahin de (2005: 32) ekolojinin bütüncül yönüne ve insanla olan ilişkisine dair şu tanımlı yapmıştır. “Ekoloji, doğadaki ekolojik çarkları daha iyi anlamının bilimidir, birbirleri ile çatışan, birbirlerini yiyerek yaşamını sürdüren organizmaları göz ardı etmez. Dolayısıyla, öz bilince sahip olan insanlığı, köpek-çocuk örneğine indirgeyip antihümanist bir düşüncenin ağlarına takmaz. Ekoloji bilimi, yağmuru ve bulutu, suyu ve ateşi, toprağı ve ağacı, acıyı ve sevinci, ölümü ve yaşamı; yani doğanın tüm döngülerini diyalektik bir çerçevede algılamanın ve algılamanın da ötesinde bu farkındalıkla eyleme geçmenin bilimidir.”

Ekolojiyle ilgili tanımlarda birçok ortak nokta görmekteyiz. Genel bir tanım yapacak olursak ekoloji: Canlıların birbirleriyle ve yaşadıkları çevreleriyle ilişkilerini bütüncül bir şekilde ele alıp bu ilişkileri her yönüyle anlamaya ve açıklamaya çalışan bilim dalıdır.

1.2. Ekolojinin Konusu

İnceleme alanı bakımından oldukça geniş olan ekoloji bilimi, bütün bilgi türlerinin ve bilimlerin kullanılmasını gerektirmektedir. İnsana ve doğaya dair ne varsa hepsini kapsamayı hedeflemektedir. Doğa bilimlerinden biyolojinin bir dalı olan ekoloji, zaman içinde sosyal bilimlere de kapsayacak hale gelmiştir. Odum ve Reichholf tarafından ekolojiye ilişkin yapılan “Doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında bir köprüdür” şeklindeki tanımlamaları bunun bir göstergesidir (Akt: Çepel 1992: 4).

Ekolojinin sınırlarını çizmek pek mümkün değildir. Çepel (1992: 4), genel olarak ekolojinin konusunu şu şekilde belirtir; Ekolojinin konusu yaşayan organizmaların karşılıklı ilişkileri ve bu ilişkilerin meydana geldiği çevrelerinin incelenmesidir. Canlılar dünyasını oluşturan mikroorganizma, hayvan, bitki ve insan arasındaki ilişkilerin ilkeleri ve esasları arayıp bulmak, ekolojik araştırma ve incelemelerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Ekoloji dünyadaki canlı-cansız varlıkların geleceğine dair tahmin yürütebilecek en önemli bilim dalıdır. Muslu (1983: 7), ekolojinin sadece canlı varlıkların hem çevreleri hem de birbirleriyle olan ilişkilerini incelemekle yetinmeyeceğini, ekolojinin artık bütün çevre sorunlarını konu edinen bir bilim dalı haline geldiğini savunur.

Dartma'ya (2005: 18-27) göre, ekoloji; çeşitli türdeki canlıların çevrelerine uyumlu bir şekilde nasıl yaratıldıklarını, yaşayabilmeleri için belirli şartların sağlanması gerektiğini, bu canlı varlıkların besinlerini ve enerji ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını, diğer türlerle nasıl bir ilişki içinde bulduklarını, bir türün çeşitli fertlerinin nasıl bir organizasyon ve fonksiyon içinde canlı topluluklarını teşkil ettiklerini inceler. Dartma'nın belirttiği gibi dünyadaki yaşam için gerekli organizasyonu anlayabilmenin yegane yolu ekolojidir.

Bayraktar'a (1992: 19) göre, günümüzde yapılan yanlışlardan biri de çevrecilik ve ekoloji terimlerinin birbirlerinin yerine kullanılmasıdır. Oysa ekolojinin daha kapsamlı olup çevreciliğin bilimsel yönüne vurgu yaptığını ifade eder.

Doğayı en çok etkileyen canlıların başında bulunan insan, haliyle ekolojinin de inceleme alanlarında derin bir yer etmiştir. Klötzli'e göre, "Ekoloji bir BİZ bilimidir" veya "Ekoloji tüm insanlığın geleceğini sigortalamaya çalışan aktiviteler bilimidir" (Akt. Çepel 1992:4).

Ekoloji; canlıların yaşam sürelerini değil içinde yaşadıkları ortamla olan ilişkilerini inceler. Ekoloji, yaşadıkları ortamda birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan canlı varlıklar kadar bu etkileşimde önemli role sahip olan cansız varlıkları da konu edinir.

1.3. Ekolojinin Tarihçesi

Ekoloji birkaç yüzyıllık tarihe sahip olarak görünse de, ekolojinin tarihini insanlık tarihi kadar eski olduğu rahatlıkla söyleyebiliriz. İnsanın varoluş için ihtiyaç duyduğu doğa, beraberinde sıkı bir insan-doğa ilişkisini getirmiştir. Bu durumda ekolojinin köklerini bilinen insanlık tarihine kadar götürebiliriz. Terimsel anlamda ise ekolojiyi ilk defa 1858 yılında Henry Thoreau tarafından bir mektupta kullanıldığı bilinmektedir. Fakat kendisi bu kelimenin herhangi bir tanımını yapmamıştır. Söz konusu kelimeyi yaklaşık 10 yıl sonra 1869 Alman zoolog Ernst Haeckel kullanmıştır. Haeckel bu terimi "doğanın ekonomisi ile ilgili tüm bilgileri belirtmek ve bilgilerin de hayvanların organik ve inorganik çevreleriyle olan

ilişkilerini” kapsadığı vurgulamak amacıyla kullanmıştır (Tosun 1983: 1). Haeckel’in ekoloji tanımında dikkat çeken önemli unsurun ekonomi olduğunu belirtebiliriz. Bunun da dönem insanın pragmatik bilim anlayışından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bir bilim dalı olarak 19. yüzyılda karşımıza çıkan ekolojinin kökleri çok daha derine inmektedir. Doğayla bağlı halde yaşanan ilk insan grupları, doğayla uyum içinde olmuştur. Elbette bu uyum insanların ekolojik bilinç düzeylerinden kaynaklanmamaktadır. Doğaya güdümlü halde yaşayan insan için bilinçsiz bir uyumdan söz edebiliriz. “Doğanın kurallarını günlük yaşamlarının bir parçası olarak görmüşler ve bu bilgileri kuşaklar boyu, ağız yoluyla birbirlerine aktarmışlar. Bir görüşe göre bu geleneksel ekoloji bilgilerinin, bilimsel bir nitelik kazanmaları ancak yazıya aktarılmalarıyla mümkün olabilmiştir. İşte bilimsel ekolojinin başlangıç aşaması olarak tanımlayacağımız bu aşama eski Yunanlılara kadar gitmektedir. Aristo’nun hocası olan ve M.Ö. 300 yıllarında yaşamış olan Teofrostus’tan kalan yazılar, ekolojik tema taşıyan en eski yazılar arasındadır” (Çepel 2003: 16).

Ekoloji bilimin temellerine ait bulgulara birçok bilime temel oluşturan Antik Yunan düşünürlerin öğretilerinde görmek mümkündür. Antik Yunan felsefesinin başlangıcı olan doğa felsefesi bunu kanıtlar niteliktedir. Birçok düşünürün o dönemde evrenin ana maddesini doğada aradığını görmekteyiz. Doğa ile ilgili birçok bilimsel araştırmanın yapıldığını, doğanın işleyişine dair bilgiler, bilimsel buluşlar yapıldığını bilmekteyiz. Sadece doğayı anlamaya ve açıklamaya çalışmanın ötesinde doğayı her şeyin merkezine koyan düşünürleri de görmekteyiz. O dönemde tartışılan konulardan olan etik, erdem, bilgelik, mutluluk gibi felsefi soruların cevabını da doğada bulanlar olmuştur. İnsan ve toplum için etğin doğa ile uyum içinde yaşamak olduğunu savunan düşünürler olmuştur. “Bilgelik, doğruyu söylemek, doğaya göre ve ona kulak vererek davranmaktır” (Herakleitos).

Doğa felsefesi düşünürlerinden ilki olan Thales, (MÖ 624-546) “Neyin gerçekten var olduğu” sorusu üzerinde düşünmüş. Bu çerçevede içinde, doğada var olan şeylerin tüketici bir listesini yapmayı amaçlamayıp, şeylerin varlığa gelmeleri ve daha sonra da yok olup gitmeleri olgusundan etkilendiği için kalıcı bir gerçekliği bulmaya çalışan Thales, görünüş-gerçeklik, çokluk-birlik ayrımı yaparak varlığa önce gelip sonra giden, sürekli değişme halindeki şeylerin ya da fenomenlerin gerçek olamayacağı sonucuna varmıştı. O, buna göre, gözle görünen bireysel varlıkların ve değişmelerin oluşturduğu kaosun, çokluğun gerisinde akılla anlaşılabilir, kalıcı ve

sürekli bir gerçekliğin var olduğuna inanmıştı. Thales, çokluğun kendisinden türediği, çeşitliliğin gerisindeki bu birliğin “su” olduğunu öne sürmekteydi. Anaksimenes ise görünüşün gerisindeki akledilir gerçeklik, çokluğun arkasındaki akıl yoluyla kavranabilir birlik, kozmosta varolan her şeyin kendisinden türediği töz olarak aer ya da havayı öne sürmüştür. O, ilk madde olarak havayı seçerken, hiç kuşku yok ki sadece çokluğun veya görünüşün gerisindeki birlik ya da gerçeklikle değil aynı zamanda birlikten çokluğa geçiş veya daha genel olarak evrendeki değişme olgusuyla da ilgilenmekteydi. Buna göre, onun felsefe alanında gerçekleştirdiği en büyük yenilik, birlikten çokluğa geçiş süreci üzerinde, varolan her şeyin havadan nasıl varlığa geldiğini açıklama işinde ilk kez yoğunlaşmış olmasından meydana gelir. Hem birlik ve hem de çokluk filozofu olan Herakleitos, söz konusu sürekli akış anlayışını ifade edebilmek için arkhe olarak ateşi seçmiştir. Başka bir deyişle, birlik, tıpkı İyonyalı filozoflarda olduğu gibi, evrenin ilk maddesinden, evrendeki her şeyin kendisinden doğduğu maddi tözden meydana gelir. Diğer Yunanlı filozoflar gibi, hiçten hiçbir şeyin çıkmayacağını kabul eden ve dolayısıyla ilk maddenin ezeli olduğunu savunan Herakleitos, bu birliği ateşte bulur. Ona göre, ateş, örneğin yoğunlaştığı zaman, nemli hale gelir ve basınç altında suya dönüşür. Su donduğu zaman ise toprak olup çıkar (Cevizci 2009: 23).

Arkhe veya töz arayışlarına farklı bir bakış getiren, Pythagorasçılar matematiksel ilkeleri öne çıkarmış ve bir şeyin yapısı, onun yerine getirmek durumunda olduğu işlev, yöneldiği amaç ortaya konulduğu zaman ancak açıklanmış olacağını kabul etmişlerdir. Bu yüzdendir ki İyonya Okulu filozoflarının physici diye tanımlandıkları yerde, Pythagorasçılar mathematici olarak nitelendirilirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, Pythagorasçılar, gerçekliğin çok farklı yön ve görünümünü anlamının anahtarının sayı, oran ve dolayısıyla, matematik olduğu kavrayışlarıyla Batı felsefesi içinde Platon’la güçlenip Kartezyanizmde doruk noktasına erişecek olan matematiksel düşünme geleneğinin başlatıcısı olan filozoflardır (Cevizci 2009: 27).

Daha sonraları güçlenecek olan Kartezyen düşüncenin temellerini de yine Antik Yunanda görmek mümkün. Doğa üzerine bir diğer Antik Yunan düşünürü Aristo'nun da şöyle dediği nakledilmektedir: "Kainat bir bütündür, kainatı oluşturan unsurlar sonu olmayan bir madde dolaşımı ile birbirine dönüşürler, canlı varlıklar yaşadıkları ortama uymuşlardır, hem birbirleri hem de çevreleriyle etkileşim halinde

bulunurlar; aynı zamanda aralarında yaşam için bir mücadele vardır." (Kocataş 1975: 5).

Ekolojik sorunların başında gelen nüfus konusu ile ilgili Aristo ve Platonun ilgi çekici düşünceleri bulunmaktadır. Eski Yunan'da, Platon (Eflatun M.Ö. 427-347) ve Aristo (M.Ö. 384-322) ise, nüfus konusunda ekonomik faktörlerden çok yönetimle ilgili faktörlere ağırlık vererek en uygun nüfusun ne kadar olması gerektiğini incelemişlerdir. İdeal bir kent-devlet oluşturmak, yani ekonomik bakımdan kendine yetebilen, kendi savunmasını yapabilen bir devlet oluşturmak için de yeteri kadar büyüklükte bir nüfusa sahip olunması gerektiğini savunmuşlardır. Platon, nüfusun çok artmaması, hastalık gibi nedenlerle de azalmasına fırsat verilmemesi gerektiğini öne sürmüştür, hatta tüm kentler için en uygun nüfus büyüklüğünü 5040 olarak belirlemiştir (Başar 2010: 8). Eski Yunan düşünürleri, arazinin önemine de dikkat çekmişler ve orta düzeyde bir yaşam sağlayacak kadar toprağın olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak, Aristo ve Platon nüfus ile yoğunluk arasındaki ilişkiyi sistematik bir şekilde incelemekten kaçınmışlardır (Cillov 1960: 16-17).

Antik Yunan döneminden sonra dinin tekrar toplumsal yaşamda ön plana çıkmasıyla birçok bilim dalı gibi ekoloji alanında da üretim olmamıştır. Ortaçağ boyunca egemen olan insan-merkezci düşünce doğayı insanın dışında tutmuş, doğanın insan için var olduğuna inanmış ve bu doğrultuda bir bakış açısı geliştirmiştir. Rönesans'tan sonra tekrar ortaya çıkan ekolojiye dair yazılar ekoloji bilimine yön vermiştir. Ortaçağın son dönemlerinde karşımıza çıkan düşünce 'Mekanist Evren Anlayışı' oluşmuştur. Bu anlayışın geri planında, René Descartes'ın zihin-beden ikiliğinde kristalize olan Kartezyen düşünce olduğu görülmektedir. Descartes'ın "düşünüyorum, o halde varım" görüşü modern felsefenin başlangıcı olduğu gibi modern bilimin de başlangıcı sayılabilir. Varoluşun düşünceyle açıklandığı bu görüş metafiziği ve dini dışarıda bırakmıştır. Sonrasında Darwin'in evrim kuramı, ekoloji bilimi için yeni bir çağ açmıştır.

Bowler'e (2001: 103) göre mekanik dünya görüşü, "Bir zamanlar doğa, gizli yapısal güçlere sahip organik bir bütün olarak görülüyorken şimdi insanın istediği gibi oynayabileceği bir saat mekanizmasının parçasından ibaret bir sistem haline gelir." Bu görüş bir zamanlar kutsal sayılan doğanın artık metaya dönüşme sürecini temsil etmektedir. İnsanın isteği doğrultusunda evrilebilecek bir doğa birçok

sorunun da doğmasına neden olmuştur. Bu düşünce insanın doğayı tahakküm altına almasını sağlamaktadır.

Descartes'ın dış dünyaya ilişkin başlıca imgesi makinedir. "Makine imgesi her şeyin denetlenebilir olduğu inancının yanı sıra teknolojik bir bakışa has dar ve araçsal doğa görüşünü de onaylar"(Plumwood, 2004: 149). Descartes'teki makine görüşü, endüstri devrimin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Makineleşen bir dünyayı görmekteyiz. Bu görüş sadece doğanın değil insanın da makineleştiği bir dönemin kapısını aralamıştır. Burada söz konusu olan, hem üretkenlik kaynağı, hem de vahşi ve denetlenemez bir güç olarak görülen pre-modern doğa kavranışı yerine, Newtoncu bilimin yükselişi paralelinde, doğanın matematik bir düzenlilik içerisine sokulmasıyla birlikte, "yararcı mantığın" gerekliliklerine göre yeniden ele alınmasıdır (Çiğdem 2005: 31).

Bu çerçevede, insan-doğa ilişkisi zemininde "akla biçilen yeni rol, ölüm ya da doğru yaşam sayesinde doğal dünyadan kurtulmak ya da onun üzerinde yükselmek yerine, insanın doğa üzerinde iktidar kullanmasına imkan sağlamaktır" (Plumwood, 2004: 150).

Bu süreçler ekolojinin bilim olarak belirmesinde etkili olmakla beraber, ekoloji biliminin kabul edilmesi asıl olarak, "Darwin'in geliştirdiği adaptasyon ile doğal ayıklanma teorisinin 1940'lı yıllarda genetik bilimindeki gelişmelerle birlikte yeniden saygınlık kazanması ve Darwinizm ile genetiğin sentezinin tüm bilim alanlarında etkin olmaya başlamasıyla mümkün olmuştur" (Bowler 2001:123). Bilim dünyasında "Darwinizmin yeniden önem kazanması, her türün çevresinin yarattığı baskılarla şekillendiği varsayımı, organizma ve çevresi arasındaki hassas ve yakın ilgiye işaret etmiştir" (Boşgelmez 2000:34). Özellikle 1960'lı yıllarda, çevre sorunlarına ilginin artması ve insanın bizzat doğaya bir tehdit olarak algılanmasıyla birlikte, ekoloji bilimi günümüz dünyasındaki saygınlığını kazanmıştır. Çevre sorunlarının toplumsal yaşamı etkilemeye başladığı ve bu sorunlara işaret eden hareketlerin belirdiği bu dönemde, ekoloji bilimi, incelemelerine insan ve onun yarattığı etkileri de dahil etmeye başlamıştır. Bu bağlamda, insanın da dâhil edildiği 'insan ekolojisi' ekolojinin bir yan dalı olarak geliştirilmiştir. Böylece ekoloji bilimi, insan-doğa ilişkisi ile yakından ilişkili bir söylem alanında kendisine yer açmıştır.

Ekolojinin tarihçesi kısaca şu şekilde de özetlenebilir: Birinci aşama; bu aşamaya "bilinçsiz oluş devri" denmektedir. Bu dönemde insanlar, insan-doğa ilişkilerinin farkında değillerdi. İkinci aşama; bu aşamaya "bilinçlenme dönemi"

denmektedir. Bu devre, 19. yüzyıldan başlayarak 1965 yılına kadar olan dönemi içine almaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında insanların doğaya bakış açılarının değişmesine, endüstri devrimi (18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başları) ile oluşan sanayileşme neden olmuştur. Üçüncü aşama; 1965 yılından günümüze kadar olan zamanı kapsamakta olup dünyada önemli ekolojik problemlerin ortaya çıktığı ve buna bağlı olarak da doğayı bu problemlerden koruma ve kurtarma arayışlarının gündeme geldiği "bilinçli oluş dönemi" dir (Kocataş 1975: 18).

1.4. Ekosistem

Ekolojinin esas inceleme alanı olan ekosistem, “belirli bir alanda yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olan canlılarla, bunların cansız çevrelerinin oluşturduğu bir bütündür” (Brown 1996:66).

Ekoloji, ilk başlarda canlıların çevreleriyle olan ilişkileri üzerine çalışırken, dönemin bilimsel geleneğine paralel olarak indirgemeci bir yöntem belirlemiştir. “Ancak bu yaklaşım, bilimde Darwinizm ile genetiğin sentezinin ortaya çıkışına paralel olarak ekosistem kavramının belirmesi ile değişmiş, ekoloji bilimi sadece indirgemeci yaklaşımı değil, bütünsel yaklaşımı, yani holizmi de araç kutusuna eklemiştir” (Bowler 2001:122).

Ekosistem kavramının ortaya çıkışı ile ekoloji biliminin bütüncül bir yöntem oluşturması bağlantılıdır. “1927 yılında İngiliz Ekolog Elton, ‘Hayvan Ekolojisi’ isimli kitabında canlıları tek tek değil, aralarındaki beslenme ilişkilerine göre tür grupları biçiminde ele alarak, ekosistem kavramına giden yolu bulmuştur” (Brown 1996: 65).

Ekosistemin çizilmiş bir sınırının olmadığı görülmektedir. “Pratikte; bir sulak alan, bir ırmak, bir göl, bir su havzası veya bir koru genellikle bir ekosistem birimi olarak algılanır. Canlı öğelerini; bitkiler, mikro organizmalar ve hayvanlar oluşturur. Cansız öğeler ise, inorganik ve organik maddelerdir. Bu canlı ve cansız öğeler üç temel işlev ile birbirlerine bağlanırlar: Enerji akışı, Kimyasal Madde Döngüleri ve Popülasyon Denetimidir. Bu üç işlev çeşitli değişikliklere maruz kalabilir. Sistem bazı değişikliklere uyum sağlayabilirken, bazılarını uyum sağlayamayıp çökebilir. Bunun nedeni ise bütünü oluşturan yapıların birbirinden bağımsız hareket etmesidir” (Durschmid 2005: 33).

Genel anlamıyla baktığımızda ekosistem; sosyal bilimleri, doğa bilimleri ile birleştiren bir kavramsal anahtar olmuştur.

1.5. Ekolojinin Temel İlkeleri

Ekolojiyi diğer bilim dallarından ayıran en önemli özellik; canlı varlıkların yaşadıkları ortam ile çevresindeki cansız varlıklar arasındaki ilişkileri “bütüncül” bir yöntem ile inceleyen bilim dalı olmasıdır. Bu da insan merkezci düşüncenin reddi anlamına gelir.

Berkes’e (2009: 20-27) göre, bütüncül yöntem 10 temel ilke ile şekillenmiştir. Bu ilkeler kısaca şu şekildedir.

a) Doğanın Bütünlüğü İlkesi: Canlı ve cansız tüm varlıklarıyla doğa bir bütündür ve yaşam için birbirleriyle etkileşim ve dayanışma içindedir.

b) Doğanın Sınırlılığı İlkesi: Her ne kadar doğanın kendini yenileyebilme yeteneği varsa da çoğalan nüfusu ve kirlilikleri taşıma kapasitesi sınırlıdır ve doğa sonsuz değildir.

c) Doğanın Özdenetim İlkesi: Ekosistemler, özdenetim(oto organizasyon) ve geri beslenme işlemleriyle bütünlüklerini ve yaşamlarını kendi sınırı içinde korumaya yönelirler.

d) Doğanın Çeşitliliği İlkesi: canlılar arasındaki çeşitlilik birbirine bağımlı bir sistem içinde yaşamın sürekliliğini sağlar.

e) Doğada Hiçbir Şey Yok Olmaz İlkesi: Bu ilke termodinamik yasanın dayandığı ve var olan her maddenin ve enerjinin bir şekilden başka bir şekle dönüşecek fakat hiçbir yolla yok olmayacaktır.

f) Doğaya Karşı Elde Edilen Her Başarının Bir Bedeli Vardır İlkesi: İkinci termodinamik yasası olan bu ilkeye göre her enerji dönüşümünde enerjinin bir kısmı iş yapamayacak kadar dağılık bir şekle girer.

g) Doğanın Geri Tepmesi İlkesi: fizikteki her etkinin bir tepkisi olduğu gerçeğinden hareketle, doğa yapılan müdahalelere karşı koyma gücüne sahiptir.

h) En Uygun Çözümü Doğa Bulmuştur İlkesi: Her canlı milyonlarca yıl süren evrim sonucunda en uygun şeklini almıştır ve bu doğanın temel yasasıdır.

i) Kültürel Evrim ve Geleneksel Ekolojiye Saygı İlkesi: Evrim sonucunda son haline gelmiş olan insan, biyolojik evrim sonucunda kültürü yaratmıştır ve bu da bir ekolojik uyumdur.

j) Doğa İle Birlikte Gitmek İlkesi: Doğanın kendi içersinde meydana getirdiği ekolojik döngülerini, mevsimlerini göz önünde bulundurmak gerekir.”

Yukarıdaki ilkeler birbirleriyle ilişkilidir. Çünkü doğa kendi kendini denetleyen bir bütündür. İnsanın ileriye görmeden, bilinçsizce çevresinde yaptığı

değişiklikler, bu bütünün çeşitli dengelerini bozmaktadır. İnsan doğanın bir parçası olduğunu kabul etmeli ve görevini yerine getirmeye çalışmalıdır. İnsanın doğaya karşı aykırı tutumu kendine zarar vermenin dışında başka bir işe yaramayacaktır.

1.6. Ekolojik Sorunlar ve Nedenleri

Ekolojik sorunların temelinde doğanın kirlenmesi ve bunun sonucunda bozulması gelmektedir. Bu kirlilik ve kirlenme kavramları; Yıldırım'a (1997: 54) göre, doğanın; insan, bitki ve hayvan yaşamı açısından tehlikeli ya da potansiyel olarak tehlikeli olacak derecede kirlenmesi; bozulmayan ya da dağılmayan atık materyalin doğaya bırakılması olarak görülmektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkan kirlenmeyi ise; Aral, "İnsanların başta endüstri olmak üzere, türlü faaliyetlerinden dolayı oluşan toksit ve kirletici sıvı, katı ve gaz atıkların toprağa, suya veya havaya bırakılmaları, hava titreşiminin sebep olduğu gürültü ve radyoaktif maddelerin yayılması sonucu tabiatta var olan ekolojik denge ve ahengin bozulmasıyla insanların ve diğer canlıların zarar görmesi ve hayatlarının sürdürülmesinde meydana gelen zorluklar" olarak açıklamaktadır (Akt: Fersahoğlu 2011:71).

Ekolojik sorunları, ekosistemde meydana gelen bozulmalar, doğanın tahribi, canlı ve cansız varlıkların yaşamında meydana gelen olumsuzluklar, kısaca ekolojik dengenin bozulması olarak açıklayabiliriz:

1.6.1. Hava Kirliliği

Canlıların yaşamını sürdürebilmesi için en önemli unsurların başında hava gelmektedir. Havada oluşacak herhangi bir kirlilik bütün canlıların yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. "Canlıların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan solunum, sindirim, fotosentez gibi süreçlerin temel girdisi havadır" (Keleş, Hamamcı 2002: 96). Canlı yaşamında bu denli öneme sahip olan havada meydana gelebilecek kirlenme, hayatı doğrudan tehdit etmektedir. Canlı yaşamının bel kemiğini oluşturan hava çeşitli gazlardan oluşmaktadır. Örneğin, "temiz havanın içerisinde 78.9 oranında azot, 20.95 oranında oksijen ve 0.03 oranında karbondioksit payı bulunmaktadır" (Dartma 2005: 64). Bütün bu gazların dengesindeki herhangi bir değişim canlılar için ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir.

1.6.1.1. Hava Kirliliğinin Tanımı

Hava; yaşamın sürdürülmesi için en temel girdidir. Bitkilerin, hayvanların ve insanların yaşaması için en temel gereksinimdir.

Ekosistemin sağlıklı ve dengeli bir şekilde var olmasının en önemli koşulu olan hava birçok sebepten dolayı kirliliğe maruz kalmaktadır. Bu kirliliğin en önemli nedeninin ise ona en çok ihtiyaç duyan canlılar arasında olan insan olduğu bilinmektedir. Hava kirliliği ekolojinin en temel sorunları arasında yer almaktadır. Ekolojinin daha önce de belirttiğimiz gibi bütüncül yönü bulunmaktadır. Havada oluşan kirlilik aynı zamanda su ve toprağın da kirlenmesine yol açmaktadır. Canlıların yaşamı için gerekli olan bu üç unsurun kirlenmesi ise; ekosistem içinde yer alan canlı ve cansız varlıkların üzerinde olumsuz ve kalıcı birçok etki yaratmaktadır.

Hava kirliliği üzerine yapılan tanımlara baktığımızda; Çepel'e (1992: 195) göre; "insanlar tarafından atmosfere karıştırılan yabancı maddelerle hava birleşimlerinin bozulmasına hava kirliliği denmektedir." Çepel'in tanımında bazı eksikliklerin göze çarptığı da görülmektedir. Hava kirliliği salt insan eylemleri temelli açıklamış olması, bazı doğa olaylarının da hava kirliliğine neden olduğunu gözden kaçırdığını göstermektedir.

Bu tanımdan farklı olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (Akt: Özdemir 1997: 32): "Canlıların sağlığını olumsuz yönde etkileyen veya maddi zararlar meydana getiren havadaki yabancı maddelerin normalin üzerindeki yoğunluğudur" Dünya sağlık örgütünün yaptığı tanımda ise yine bir eksikliğin göze çarptığı görülmektedir. Hava kirliliği canlı yaşamını olduğu kadar cansız varlıkları da tehdit etmektedir.

Yıldırım (1997: 43) ise havayı kirleten ve insan sağlığını olumsuz etkileyen kirleticileri de belirterek hava kirliliğini şöyle tanımlamıştır. "Toz, gaz, sis, koku, duman ya da buhar gibi kirleticilerin insan, bitki ve hayvan yaşamına ya da maddi nesnelere zarar verecek ya da yaşamdan maddi nesneden rahatça ayrılmasına engel olacak miktar, yoğunluk ve zamanda atmosferde bulunmasıdır".

Araştırmacılar hava kirliliği ölçümünde, "24 saatlik bir zaman zarfında, metre küpü içinde 7 mikrogramdan fazla SO₂(kükürtdioksit) gazı bulunması havanın kirliliği için bir ölçü olarak kabul edilmektedir" (Dartma 2005: 108).

Yapılan literatür taramasından sonra, genel olarak hava kirliliği; canlı ve cansız varlıkların yapısını olumsuz yönde etkileyen veya onlara maddi zararlar veren havadaki yabancı maddelerin normalin üzerindeki yoğunluğu olarak tanımlayabiliriz.

1.6.1.2. Hava Kirliliğinin Nedenleri

Hava kirliliğini günümüze has bir sorun olarak görmemeliyiz. Günümüzde sadece şiddeti artmıştır. Dartma'ya (2005: 109) göre hava kirliliği; ateşin ilk kullanıldığı taş devrinde ortaya çıkıp günümüze kadar uzanan bir konudur. Bu kadar geçmişe sahip olmasının yanında bu sorun zaman içinde problem olma niteliğini arttırmıştır. Hava kirliliğinin başlangıçtaki konuma göre farklar olmasının yanında kirliliğe yol açan nedenler de zaman içinde artmıştır. Hava kirliliğine günümüz tarihinden baktığımızda nedenlerinin temelinin de yakın tarihlerde birçok dönüşüme yol açan olaylar üzerinden yükseldiğini görmekteyiz.

Araştırmacılar tarafından endüstri devrimi, kentleşme ve nüfus gibi nedenlerin hava kirliliğinin en önemli nedenleri arasında görülmektedir.

Hava kirliliğine yol açan önemli olgulardan biri ise endüstri devrimidir. Sanayileşme bir yapıdan başka bir yapıya geçişin yanında yüksek enerji kullanımı vb. durumları da beraberinde getirmiştir. Bu da hava kirliliğine yol açmıştır. Aydın'a (Akt: Ünal, 2012: 86) göre; endüstri alanlarının seçimindeki dikkatsizlik birçok ülkede hava kirliliğine yol açmıştır. Endüstri kaynaklı kirliliğin bir diğeri ise; yanma sonucu ortaya çıkan atık gazların yeterli teknik önlemler alınmadan havaya bırakılması durumudur. Keleş' (2002: 102) göre endüstriden kaynaklı kirlenmelerden günümüzde özellikle yoksul ülkeler zarar görmektedir. Bunun nedenini ise; yeni ileri teknolojileri kullanmaları fakat yeterince kirliliği önleyici pahalı çözümlere gidememeleri olarak özetlememektedir.

Keleş'e (2004: 100) göre, hava kirliliğinin temelinde kentleşme ve sosyalleşme olguları bulunmaktadır. Kentleşmenin hava kirliliğine neden olmasının altında; kentlerde oluşan nüfus yoğunluğunun yanı sıra kentin topoğrafik ve meteorolojik koşullara uygun olmayan biçimde yerleşmesi yatmaktadır. Özdemir'e (1997: 31) göre; hava kirliliğine yol açan unsurlar egzoz gazlarından havaya karışıyor ya da havadaki diğer gazlarla (havada başta nitrojen ve oksijen olmak üzere birçok gaz bulunmaktadır.) birleşerek havanın kirlenmesine yol açıyorlar. Bir alandan havaya yükselen egzoz gazları fazla ise o alanda hem hava kirliliği varlığını sürdürmektedir hem de yoğun bir nüfus. Çünkü nüfusu yoğun olan alanlarda ulaşım araçlarında (otomobil, otobüs, taksi vb) çeşitlilik söz konusudur. Bu çeşitlilik de havaya karışan egzoz gazının miktarını arttırmakta ve hava kirliliğine yol

açmaktadır. Kentleşmenin getirdiği nüfus yoğunluğu sadece ulaşım araçlarıyla hava kirliliklerine yol açmamaktadır. Bunun yanı sıra nüfus yoğunluğunun sonucu ortaya çıkan konut sayısındaki artış da kirliliğin ana nedenlerindedir. Çünkü Keleş'e (2004:101) göre kentlerdeki ısıtma sistemi, bu sistemin özellikleri ve ısıtma amacıyla kullanılan yakıt türleri hava kirliliğini belirleyen öğelerdendir. Kentleşme olgusunun sonucunda ortaya çıkan kirleticilerin, şehirdeki hava kirliliğinin kaynağı olarak ağırlıkları farklıdır. Örneğin; bir şehirde var olan egzoz dumanları o şehirde var olan bütün hava kirleticilerinin %60' ını oluşturmaktadır. Merkezi ısıtma ve çöplerin yakılmasından kaynaklanan kirliliğin oranı ise %10' dur (Ünal 2012: 87).

1.6.1.3. Hava Kirliliğinin Etkileri

Hava kirliliğine birçok unsurun etki edebileceğini gördük, hava kirliliğinin de canlı ve cansız varlıklar üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Hava kirliliğinin etkilerini 4 başlık altında toplayabiliriz:

1.6.1.3.1. İnsan Sağlığına Etkisi

Canlı ve cansız varlıklar üzerinde etkili olan hava kirliliği özellikle canlıların yaşamını yakından ilgilendirmektedir. Canlıların yaşamını sürdürmesi için bağımlı olduğu hava canlı yaşamında birinci derecede önem taşımaktadır. Özellikle insan sağlığı için ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Havanın taşıdığı karbon parçacıkları, ozon, karbonmonoksit, kükürtdioksit, doymamış hidrokarbonlar, aldohitler, kanserojen maddeler gibi kirleticiler insanların solunum yollarını etkileyerek normal mekanizmasını bozar, bronşlarda (nefes borusunun akciğerlere giden kollarında) iltihaplara ve daralmalara neden olur. Bu değişiklikler sonucunda da kronik bronşit ve onfizem meydana gelir (Dartma 2005: 111).

Havanın içinde bulunan çeşitli kirletici gazların insan sağlığına etkilerini şu şekilde özetleyebiliriz;

Ozon gazı, gözlerde ve bronşlarda iltihaplanma ve akciğerlerde ödem oluşmasına neden olur. Nitrojenoksitler, solunum ile alınan bu gaz, kılcal damarlar yoluyla kana karışmakta ve hemoglobinle birleşerek karbondioksite benzeyen bir etki yapmaktadır (Dartma 2005:111).

Karbonmonoksit, baş ağrısı yapar ve solunum yollarını zedeler. Arsenik ise deri kanserine yol açar. Benzol ile kan kanseri tehlikesi artar, kalıtım hastalıkları meydana gelir (Çepel 1992:197).

Endüstri devrimiyle hızlı sanayileşmenin sonucu doğaya salınan gazlar ciddi hava kirliliğine neden olmuştur. Doğaya verilen bu zararın bedelini insanın en ağır şekilde ödediği görülmektedir. İnsanlığın bugün kazandığı ekolojik bilincin altında ödediği ciddi bedellerin yattığı unutulmamalıdır. Örneğin; “Londra’ da 1952 yılında 4-14 Aralık günlerinde kükürtdioksit miktarının 3700 mg/m³ e çıkması üzerine 4 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Yine Londra’ da 3 Aralık 1962’ de başlayan ve 3 gün devam eden sarı sis esnasında 110 kişi ölmüş, 100 kişi de hastalanmıştır” (Akt: Çepel 1992: 35).

Bir başka örnek ise 1985’ te Hindistan’ın Bhopal kentinde bir kimya tesisinde havaya karışan meticizasyonat gazı 4000 kişinin ölümüne 3000 kişinin zehirlenmesine yol açmıştır (Akt: Çepel 1992: 35).

Havada oluşan kirlilik insan sağlığını sadece biyolojik ve fizyolojik olarak etkilememektedir. Aynı şekilde insan psikolojisine de etki eder. Örneğin; “hidrojen sülfid ve organik sülfidler, az miktarda dahi çok fena koku yayarak huzursuz edici bir etki yaparlar” (Dartma 2005: 112).

3.1.4.2. İklim Etkileri

Hava kirliliğinin en önemli ve yıkıcı etkisi iklim değişikliklerinde görülmektedir. Bu kirlilik kısa zamanda pek hissedilmez ama uzun yıllarda ise önüne geçilmezse büyük felakatlere yol açar. Hava kirliliğinin atmosferde meydana getirdiği değişimler doğal olarak iklimlerin de değişmesini tetiklemektedir. Dartma'ya (2005: 105) göre, hava kirliliği olan şehirlerde sıcaklık ortalaması normalin üzerinde olmakta ve dikey yönde sıcaklık tedricen artmaktadır. Keleş'e (2002: 104) göre, büyük kentlerdeki ısı artışı ve havayı ısıtan enerji nedeniyle hidrokopik maddelerin çoğalması, bulutların oluşmasına, yağışların artmasına yol açmaktadır.

Hava kirliliğinin iklime etkileri sadece bunlarla sınırlı değildir. Öztan'a (Akt: Dartma 2005:116) göre, hava kirliliği sonucu kentlerin üzerinde oluşan tabak, ultrasiyole (morötesi) ışınlarının da önemli derecede kaybına yol açmakta, bu ise gün

ışığının azalmasına neden olmaktadır. Şehrin atmosferinde biriken gaz ve tozlar bir tabaka oluşturarak güneş ışınlarının yeryüzüne ulaşmasını sınırlamakta, karbondioksit ve sera etkisi meydana getirmektedir.

3.1.4.3. Hayvan ve Bitkilere Etkisi

Hava kirliliğinden canlı ve cansız varlıkların etkilendiğini belirtmiştik. Bu kirlilik insanlar üzerinde olduğu kadar hayvan ve bitki yaşamları üzerinde de olumsuz etkiler yapar. İnsanlarda solunum yoluna bağlı olarak çıkan zararlı etkilerin pek çoğuna hayvanlarda da rastlanmaktadır (Keleş 2002:105).

Hava kirliliğinin bitkiler üzerinde de çeşitli etkileri vardır. Hava kirliliğine yol açan gazların bitkiler üzerindeki etkilerini Dartma (2002:116) şöyle açıklamıştır: “SO₂ (kükürtdioksit) gazı bitkilerde, fotosentez olayını yavaşlatmakta, oksidasyon işlemine engel olmakta ve kloroplastlardaki magnezyumun kurumasına yol açmaktadır.”

3.1.4.4. Yapı ve Maddelere Etkisi

Hava kirliliği ekosistem ve bu sistem içinde yaşamını sürdüren canlılara olumsuz etkiler yapmakla beraber cansız yaşama da etkiler yapmaktadır. Keleş' e (2002: 104) göre; hava kirliliği yapıların taş ve metal kısımlarına ve makinelere zarar vermektedir. Hava kirliliği yaratan kükürtdioksit gazı atmosferdeki nem ile birleşerek sülfürit asite dönüşmekte ve eşyanın bozulmasına, ömrünün kısalmasına neden olmaktadır.” Hava kirliliğinin bir başka etkisi Fersahoğlu' na (2011: 76) göre; bina cephelerinde, kumaşlar üzerinde lekeler meydana getirmesidir.

Hava kirliliğinde göze çarpan en önemli olgu bu kirliliğin üzerinde yaşadığımız gezegenin tamamını etkilediğidir. Hava kirliliğinin belirli bir alanla sınırlı olmadığını, dünyanın tamamına etki edebildiğini görmekteyiz. Bu yüzden bu kirliliğe karşı insanlığın ortak sorumluluk duygusu taşıma gerekmektedir.

1.6.2. Su Kirliliği

Su da hava gibi canlıların yaşamı için gerekli olan maddelerin başında gelir. Bir insanın yalnızca gün içinde 2 litre suya ihtiyacı vardır. İnsan vücudunun %70'i sudur. Dünya'nın yaklaşık olarak, dörtte üçü sularla kaplıdır. Fakat bu suların yalnızca % 3 ü tatlı su, geri kalanı ise tuzlu sudur. Tatlı suların büyük bir kısmı da

dağ doruklarında kar ya da kutuplarda buz halindedir. Suda oluşacak kirliliğin canlı yaşamında ciddi zararlar doğuracağı çok nettir. Dünyadaki tatlı su rezervleri her geçen gün azalmakta ve kirlenmektedir. İnsanın neden olduğu bu kirlilik canlı yaşamının tamamını tehdit etmektedir.

1.6.2.1. Su Kirliliğinin Tanımı

Suyun da hava gibi canlı yaşamının vazgeçilmezleri arasında olduğunu biliyoruz. Suda yaşanan kirlenme görünüşte basit olsa da aslında daha karmaşık bir durumdur. Çünkü kirlenme sonucunda yeraltı sularının, akarsuların, denizlerin, göllerin ve birçok su kaynağının fiziksel, biyolojik, fizyolojik ve ekolojik özelliği bozulmaktadır. Suların kullanılmaz hale gelmesi hayatın kaynağının kuruması, canlı hayatının yok olması demektir. Bundan dolayı su kirliliği üzerine literatürde çeşitli tanımlar yer almaktadır. Bu tanımlardan birkaçını şöyle ifade edebiliriz:

Gündüz'e (1998: 73) göre; "Bir sudaki (akarsu, göl veya deniz) canlı hayatın (akuatik hayatın) değişmesine o suyun kirlenmesi denir." Benzer bir tanımları Gürpınar'da da görüyoruz, Gürpınar'a (1998: 111) göre; su ortamının doğal dengesinin bozulmasına su kirlenmesi denir. İki tanımda ortak nokta su kirlenmesi sonucunda; suyun yapısında ve doğal dengesinde çeşitli değişikliklerin ortaya çıktığı düşüncesidir.

Çepel (1992: 201), su kirliliğine neden olan maddelerin olduğunu belirterek su kirliliğini şöyle tanımlamıştır: "İstenmeyen maddelerin suyun niteliğini ölçülebilecek oranda kötüleştirecek miktar ve yoğunlukta suya karışması olayıdır." Yıldırım (1997: 79) su kirliliği; " Suyun yararlı kullanımını etkileyecek miktarda kimyasal fiziksel ya da biyolojik maddelerin katılmasıyla kalitesinin bozulmasıdır." Bu tanımlardan yola çıkarak suyun niteliğinin çeşitli fiziksel ya da biyolojik madde atıklarıyla değiştiğini ve suyun kalitesinin bozulduğunu söyleyebiliriz.

Özdemir ve Yükselmiş'e (1997: 36) göre su kirliliği; suyun kullanılmasını bozacak veya zarar verecek derecede niteliğini düşürecek biçimde suyun içerisinde organik, inorganik, radyoaktif ve biyolojik herhangi bir maddenin bulunmasına su kirliliği denilmektedir. Bu tanımdan farklı olarak Yıldız (2000: 105), su kirlenmesinin etkilerinin olduğunu belirterek su kirliliğini şöyle tanımlamıştır. "Su ortamlarının, çeşitli yollardan karışan bazı maddelerle ilk özelliklerinin ve kalitesinin

değişerek insan ve diğer canlıların yaşamını olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde bozulmasıdır."

Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak su kirliliğini şöyle tanımlayabiliriz; Çeşitli kaynaklardan sulara bırakılan organik, inorganik, radyoaktif, biyolojik gibi atık maddelerin; suyun fizyolojik, biyolojik ve kimyasal niteliğini bozacak miktar ve yoğunlukta suda bulunması, bunun sonucu olarak da suyun doğal yapısını ve kalitesini kaybederek insan ve diğer canlıların yaşamını olumsuz etkileyecek biçimde yeni bir yapıya sahip olması olayına su kirliliği denir.

1.6.2.2. Su Kirliliğinin Nedenleri

Ekolojik sorunların en temel nedeni ister havanın olsun ister suyun veya toprağın olsun, doğal olana yapay olanın karışmasıdır. İnsanın yarattığı yapay maddelerin doğadaki unsurlarla etkileşiminde doğal olanın gördüğü zarardır.

Su kirliliğinin de en büyük nedenini bu durum oluşturur. İnsan faaliyetlerinden doğal, endüstriyel atıkların, radyoaktif atıkların doğaya karışmasıdır. Su kirliliği kirleticiler açısından incelendiğinde üç sebepten söz edilebilir.

1.6.2.2.1. Tarımsal Kirlilik

Tarımsal kirliliğin başında insan ve tarımda kullandığımız kimyasal ilaçlar gelmektedir. Toprağın cömertliğine karşı insanın açgözlülüğünün en büyük zararını bu noktada görmekteyiz. Daha fazla verim alabilmek için kullandığımız kimyasallar ve tek kullanımlık tohumlar kısa vadede karlı gibi görünse de uzun vadede doğacak sorunları insanlar yeni yeni görmektedir. Günümüzde artık zorunlu bir organik tarıma yöneliş olduğunu söyleyebiliriz.

Tarımsal kirlilik çeşitli bitki hastalıklarıyla mücadele etmek için kullanılan pestidlerin, verimin artırılması için toprağa verilen gübrelerin, toprak erozyonunun vd. kirleticilerin de dahil olmak üzere, her türlü tarımsal faaliyetlerin sonucu meydana gelen kirliliğe tarımsal kirlilik denir. Kirliliğe yol açan kaynaklar açısından tarımsal kirliliği dört gruba ayırabiliriz:

1.6.2.2.1.1. Toprak Erozyonundan Kaynaklanan Kirlilik

Toprak erozyonu, özellikle yüksek eğimli yerlerdeki toprağın, su ve rüzgarın etkisiyle aşınması durumudur. Bu aşınmayı da önleyen toprağın üstünde bulunan bitki örtüsüdür. Bitki örtüsünün yok edilmesi ile toprak erozyonu artar.

Toprak erozyonu toprağın genel yapısına birçok olumsuz etki yapmasının yanında, aşınan toprağın biriktiği alan açısından da çeşitli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Biriktiği alanlardan biri sudur. Keleş'e (2002: 116) göre göllerin, limanların, baraj göllerinin, göletlerin tabanlarının aşınan toprakla örtülmesi sonucunda bu su kaynaklarının kullanım ömrü kısalmaktadır. Dartma'ya (2005: 96) göre su kirliliği yönünden toprak erozyonunun en önemli ve etkili tesiri tarım arazilerinden fosforun sedimentlerle akarsu ve göllere taşınarak 'ötrofikasyon' olayına neden olmasıdır. Ötrofikasyon olayı sonucunda, su kaynaklarına karışan zengin besin maddeleri, bazı yosun türlerini çoğaltmasına ve erimiş oksijen tüketimini artırarak diğer bitki ve hayvan türlerinin yaşamını engellemektedir.

1.6.2.2.1.2. Bitki Besin Maddelerinin Neden Olduğu Kirlilik

Tarımda verimliliği arttırmak için başvurulan yapay gübreleme ve kimyasal ilaçlar gibi yöntemlerin oluşturduğu kirliliktir. Bu tür kirleticilerin en önemlileri azot ve fosfordur. Toprakta meydana gelen bu kirlilik sadece toprakta kalmamaktadır. Suyu ve havaya da etki etmektedir. Toprağa verilen kimyasallar doğal yollarla suya karışmaktadır, sudan da havaya karışması devam eder. Fosfor ve azot gibi kimyasalların sularda oluşturduğu kirliliği Keleş (2002: 117) şöyle açıklamıştır: Fosfor ötrafikasyon denilen kirliliğin nedeni olurken, yüksek miktardaki azot da azot zehirlenmelerine neden olmakta, toplu balık ölümlerine yol açmaktadır.

1.6.2.2.1.3. Hayvansal Atıkların Neden Olduğu Kirlilik

Hayvansal atıkların neden olduğu kirliliğin diğer kirlenme türlerine göre daha zararsız olduğunu söyleyebiliriz. Dartma'ya (2005: 96) göre; hayvansal atıkların neden olduğu kirlilik, hayvan ağır ve ahıllarından yağmur sularıyla yıkanan idrar ve dışkı atıklarını temizleme sularına, aradan da yüzey sularına veya hayvan gübresinin tarlalara serilmesinden sonra yağışlarla yıkanarak yüzey sularına karışması şeklinde bir kirlilik çeşididir.

1.6.2.2.1.4. Tarımsal Mücadele İlaçlarının Neden Olduğu Kirlilik

Tarımda daha kısa sürede daha fazla ürün almak için başvurulan doğal olmayan yollar sonucunda oluşan kirliliktir. Tarımsal mücadele ilaçları, yaban otları, böcekler gibi toprağın verimini düşüren unsurlara karşı kullanılmaktadır.

Dartma' ya (2005: 97) göre; pestidlerde bulunan DDT (diklor difenil triklor), ilaç uygulanmasından uzun süre sonra dahi gerek toprakta gerekse bitkilerde kalır. Bu hidrokarbonun diğer bir özelliği de biriktirici olmasıdır. Organizmalar, DDT'yi dışarı atamamakta, yağ dokularında depo etmekte, DDT zamanla bu dokularda birikerek zehirli olabilecek seviyeye ulaşabilir. Keleş'e (2002: 117) göre; toprağın verimini artırmaya yönelik kullanılan zararlı ilaçlar yani pestidler yıkanarak su kaynaklarına karışırlar.

Tarımda üretimi arttırmak için kullanılan kimyasallar sadece toprağın değil suyun ve bitkilerin de zarar görmesine neden olur. Kimyasalların yer altı sularına ve bitki köklerine karışarak birçok unsurun zarar görmesini neden olmaktadır.

1.6.2.2.2. Endüstrinin Neden Olduğu Kirlilik

Ekolojiye verilen en büyük zararın Endüstri devriminden itibaren yaşandığını söyleyebiliriz. Ekolojik sorunların temel nedenini oluşturan endüstri devrimi sonucu ortaya çıkan sanayii kuruluşları ekolojik sorunların baş mimarıdır. Aynı zamanda su kirliliğinde de en fazla paya sahiptir. Keleş'e (2002: 117) göre; sanayi ürünlerinin atıkları ile kirlenmenin yanı sıra, sanayi kuruluşlarının sıvı atıklarıyla da sular kirlenmektedir. Sanayi faaliyetlerinden kaynaklanan kirlilik, kirleticinin niteliğine göre gruplandırılabilir.

1.6.2.2.2.1. Kimyasal Kirlilik

Endüstri devrimi sonrası sanayii kuruluşlarından su kaynaklarına bırakılan organik ve inorganik maddelerin sonucu ortaya çıkan kirliliktir.

Organik kirleticiler sularda çözülmüş olan oksijeni tüketerek kirlenmeye sebep olan maddelerdir. Böyle maddeler daha çok ev atıkları, hayvan atıkları, gıda fabrikaları atıkları, kağıt fabrikaları atıkları, dericilik atıkları vb. gibi faaliyetler sonucunda sulara karışırlar. İnorganik kirleticiler ise; tuzlar, metaller, mineral asitler ve minerallerdir. Bu kirleticiler suyun tuzluluğunun, asitliğinin ve toksisitesinin artmasına neden olmaktadır (Gündüz 1998: 74-79).

Suyun fiziksel yapısında (renk, koku, bulanıklık ve sıcaklık gibi) meydana gelen kirliliktir. Dartma'ya (2005: 97) göre; 'termal kirlenme' fiziksel kirlenmenin diğer bir adıdır. Soğutma suyuna ihtiyaç duyulan termal enerji üreten istasyonlarda ve endüstrideki soğutma işlemleri sonucunda ortaya çıkan sıcak suların, akarsu, göl ve körfez gibi yerlere dökülmesi termal kirlenmeye neden olmaktadır. Alıcı suyun sıcaklığında meydana gelen artış, sudaki biyolojik faaliyetleri durdurmakta, suyun oksijen miktarını düşürmekte, reaksiyonu değiştirerek bir kısım kimyasal maddelerin çökmesine, bir kısmının da açığa çıkmasına neden olarak sudaki canlılar üzerinde değişik etkiler yapmaktadır.

1.6.2.2.2. Fiziksel Kirlilik

Fiziksel kirlilik, Keleş'e (2002: 119) göre; suyun tadını ve kokusunu etkileyen kirlilik türüdür. Sanayi atıklarında bulunan azot, demir, fenoller vb maddeler suya özel tat verirler.

1.6.2.2.3. Biyolojik Kirlilik

Biyolojik kirlilik, sularda patojenik bakteri, mantar, alg, patojenik protoza vb bulunması nedeniyle meydana gelen kirlilik türüdür. Suların hijiyenik açıdan kirlenmesine neden olan bu organizmalar genellikle hastalıklı veya hastalık taşıyıcı olan hayvan ve insanların dışkı ve idrarlarından kaynaklanır (Dartma 2005: 98).

1.6.2.2.4. Radyoaktif Kirlilik

Sistemin sürekli ihtiyaç duyduğu enerjinin karşılanması için başvurduğu en yıkıcı yollardan biridir. Enerji ihtiyacının karşılanması için başvuru olan nükleer denemeler ve nükleer santraller nedeniyle atmosferde biriken radyoaktif maddeler, yağışlarla yeryüzüne düşerek su kaynaklarına karışmaktadır. Bu yoldan doğal su döngüsüne giren radyoaktif maddelerin yanı sıra, nükleer santrallerde meydana gelen sızmalar radyoaktif maddelerin doğrudan suya karışmasına neden olmaktadır.

1.6.2.2.3. Yerleşim Alanlarındaki Atıkların Neden Olduğu Kirlilik

Kentleşme ve artan nüfusun beraberinde getirdiği kirlilik çeşitlidir. Bu kirliliğin iki önemli kaynağı; çöpler ve kanalizasyon atıklarıdır. "Evsel atıklar karışıkları sularda kimyasal, fizyolojik ve biyolojik kirlenmelere neden olmaktadır. Yerleşme yerlerinden kaynaklanan kirlilik içinde hastane atıkları da önemli bir yer tutmaktadır" (Keleş 2002: 120).

1.6.2.3. Su Kirliliğinin Etkileri

Canlıların yaşamı için hayati öneme sahip olan suyun kirlenmesi sonucunda birçok canlı türü zarar görmektedir. Su kirliliğinin canlı yaşamına yaptığı etkileri insan sağlığına ve doğaya olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz.

1.6.2.3.1. İnsan Sağlığına Etkileri

Dünya üzerindeki tatlı su kaynaklarının oldukça sınırlı olduğu bilinmektedir. Suda oluşacak, özellikle tatlı sularda oluşacak kirlenmenin insan sağlığı üzerine etkilerini direk görebiliriz. İnsan sağlığına etkilerini Keleş (2002: 120) şöyle açıklamaktadır. Tüm kullanılmış sular ya deniz, göl, akarsu gibi yüzeysel su kaynaklarına bırakılmakta ya da geçirimli zeminlere dökülerek yeraltı su kaynaklarına sızdırılmaktadır. Kullanılmış suların herhangi bir işleme tabii tutulmadan bu kaynaklara konulması, su kaynaklarında insan sağlığına zararlı maddelerin ve mikropların oranının artmasına neden olmaktadır.

Dartma' ya (2005: 104) göre; tifo, kolera, bakterilere bağlı sarılık vb salgın hastalıkların temelinde su kirliliği vardır. Suda meydana gelen kirlenme; suyun fizyolojik, biyolojik, fiziksel yapısını bozarak insan sağlığının çeşitli sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

Suların kirlenmesi insan sağlığını direk etkilediği gibi bazı durumlarda çeşitli araçlar aracılığıyla da etkiler. Örnek olarak, kirli suyun tüketilmesi sonucunda suda bulunan birçok mikrop insana geçer. Bu durum sadece insan için değil bitki ve hayvanlar içinde geçerlidir. Bu durum canlı yaşamında ciddi zararlar doğurmaktadır.

Su kirliliğinde dikkat çeken bir diğer nokta ise insan sağlığını sadece içme suyu olarak değil çeşitli besin maddelerine dahil olarak da tehdit eder.

1.6.2.3.2. Doğaya Etkisi

Su kirliliğinin sadece insana değil bütün doğaya da (bitki, hayvan, mikroorganizma, bakteriler vs) zarar verdiğini belirtmiştik. Keleş'e (2002: 121) göre; su kirlenmesi sonucu bitki topluluklarının yok olması burada barınan hayvan topluluklarına da zarar vererek hayvanların yer değiştirmesine neden olmaktadır. Suda meydana gelen kirlilik canlı yaşamına zarar vermekle kalmaz aynı zamanda birçok canlı türünün de neslinin tükenmesine neden olmaktadır.

1.6.3. Toprak Kirliliği

Yaşamın devam etmesi için hava ve su kadar toprağa da ihtiyaç vardır. Canlıların geneline ev sahipliği yapan toprak, hayatın sürdürülebilmesi için en gerekli kaynakların başında gelir. Bitki ve hayvanlar için toprağın önemi yaşam sürdürme alanı olması iken Keleş' e (2002: 123) göre insanlar açısından toprağın önemi, toprağın ekonomik ve sosyal işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Toprak bir üretim faktörü olarak tarım ve sanayi için önemli bir değere sahip olmasının yanında; toprağın yerleşme olanağı sunması, toprağı yerleşim sorunlarının temel nesnesi yapmıştır. Toprağa yüklenen bu temel işlevler ise, toprağın kendi özelliklerine göre olmaktan çok bu işlevler doğrultusunda kullanılmasını doğurmuştur.

1.6.3.1. Toprak Kirliliğinin Tanımı

Doğada bulunan tüm canlılar (insan, hayvan, bitki) için vazgeçilmez bir unsur olan toprak, üstünde ve altında birçok canlı yaşamına ev sahipliği yapmaktadır. Toprak ekosistemi oluşturan öğelere hayat verirken öğelerin birbiriyle ilişki kurmasıyla canlılığını sürdürmektedir. Sönmez' e (1992: 37) göre toprak, çok uzun yıllar içerisinde kendini yenileyebilen, iyi kullanılmadığı ve korunmadığı takdirde kısa sürede kaybedilebilen bir doğal kaynaktır. Toprağın canlı bir organizma gibi olması ve uzun yıllar içinde kendini yenileyebilmesi gibi nedenler topraktan faydalanılırken dikkatli davranmayı gerektirmektedir. Fakat insanların topraktan faydalanırken yeterli özeni göstermemesinden dolayı toprak kirliliği ortaya çıkmıştır.

Toprak kirliliği genel olarak, toprağın değer kaybetmesi olarak tanımlayan Özey (2001: 64) toprağın değer kaybetmesinin nedeni toprağın yapısının çeşitli nedenlerden dolayı bozulması olarak belirtmiştir. Çepel (1992: 204) ise "toprağın üstüne ve içine bırakılan zararlı atık maddelerin toprağın fiziksel ve kimyasal karakteristiklerini bozmasıdır." Keleş' e (2002: 123) göre ise toprak kirliliği "insan faaliyetleri sonucunda, toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulmasıdır." Yapılan tanımlarda dikkat çekiçi olan insan faaliyetlerinin toprağın yapısında meydana getirdiği olumsuzluklar olduğu görülmektedir.

Dartma (2005:84) toprak kirliliğini, "insanın, insan ve doğa ile sürdürdüğü ilişkiler sonucunda toprağın tabii denge içerisinde normal fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısında, doğal kullanıma amaçlarına aykırı düşen değişimler, yıpranma, tükenme ve bozulmalar meydana gelmesi" şeklinde tanımlamıştır.

Taşatar'a (Akt: Özdemir 1997:36) göre ise toprak kirliliği, “çevrenin bir bileşeni olan toprağın, insanlar tarafından özümleme kapasitesinin üzerindeki miktarlarda, çeşitli bileşikler ve toksit maddeler ile yüklenmesi sonucunda anormal fonksiyonlar göstermesidir." Bu tanımlarda vurgu ise toprağın çeşitli sebeplerden dolayı kirlenmesi sonucu yapısında meydana gelen işlevsel bozulmalardır.

Genel olarak toprak kirliliğinin tanımını yapacak olursak, İnsanın doğanın özümleme kapasitesini aşacak şekilde bıraktığı bütün kirlenici maddeler sonucu oluşan kirlilik durumudur.

1.6.3.2. Toprak Kirliliğinin Nedenleri

1.6.3.2.1. Hava Kirliliğinden Kaynaklanan Kirlenme

Havada oluşan kirlenmenin toprağa yansımalarıdır. Genel olarak asit yağışlarının etkili olduğunu görmekteyiz. Termik santrallerin bacalarından çıkan duman içinde bulunan kükürtdioksit ve azot oksitleri gibi gazların, atmosferdeki nem ile birleşmesi sonucunda yakıcı asitlere (sülfirik asit, nitrik asit vb.) dönüşmesi bu asitlerin de kar, yağmur, su olarak yeryüzüne ulaşması olayıdır (Çepel 1992: 42).

Keleş' e (2002: 124) göre asit yağmurları, toprakta kirlenmeye yol açmakla birlikte, toprağın üzerindeki bitki örtüsüne de zarar vermekte bu da toprak aşınımını (erozyonu) artırmaktadır. Asit yağmurları toprağa can veren mikroorganizmaların ölmesine de yol açmaktadır.

1.6.3.2.2. Su Kirliliğinden Kaynaklanan Kirlenme

Sanayi kuruluşlarının çevreye bıraktığı atık sularda inorganik ve organik zararlı maddeler bulunmaktadır. Bu suda tarım topraklarına geçerek toprak kirliliğini neden olmaktadır (Çepel 1992: 205).

Toprak kirlenmesine en büyük paya sahip olan insanlar bu kirlenmenin sonucunda ortaya çıkan olumsuz etkilerden önemli ölçüde etkilenmektedir. "Topraktaki kirlenme zamanla ürünlere geçmekte, yetişen bitkilerin kirlenmesi bu bitkilerle beslenen hayvanlara geçmekte ve sonunda insan besin zinciri kirlilikten etkilenmektedir" (Keleş 2002: 124).

1.6.3.2.3. Tarımsal Mücadele İlaçları Ve Yapay Gübrelere Kaynaklanan Kirlenme

Tarımda verimi arttırmak ve bu verim artışını etkileyecek olumsuz unsurlara karşı yapılan yapay müdahalelerdir. Böcek ve yabancı ot öldürücü (pestisid) tarım ilaçları, havadaki tozlara yapışmak suretiyle veya bunların, bitkilerin yapraklarında kalan miktarları yağmur ya da sulama sularıyla toprağa karıştırarak toprağın kirlenmesine yol açmaktadırlar” (Dartma 2005: 86).

Bu ilaçların kullanım amacı ve neden olduğu olumsuz durum arasındaki zıtlığın asıl nedeni bu ilaçların kimyasal niteliğe sahip olmasıdır. Çünkü hangi amaçla kullanılıyor olursa olsun doğal dengeye müdahale amacıyla kullanılan kimyasalların etkisi, doğal yapıya verdiği zarar daha doğrusu engelden daha ileri bir aşamayı teşkil eder. İlaç kullanımı kadar kullanılan ilacın kimyasal niteliği ve dozu da toprak kirliliğinin derecesini etkilemektedir.

Üretimi artırmak için kullanılan suni gübrelere yarattığı kirlilik de önemli bir boyuttur. Keleş' e (2002: 25) göre; yapay gübre türlerinin yanlış seçimi ya da aşırı kullanımı, bunların da kimyasal madde olmaları nedeniyle toprak kirlenmektedir. Örneğin; "Gübrelere bazıları, bitki besin maddelerinin tuzla tutulmasına neden olurken giderek toprakta tuzluluk problemini de meydana getirmektedir" (Dartma 2005: 87).

1.6.3. Toprak Kirliliğinin Etkileri

Toprak, içinde birçok unsuru bulunduran kompleks bir yapıya sahiptir. Toprakta fiziksel, kimyasal ve biyolojik birçok faktör bulunmaktadır. Toprağı işlerken bunları da göz önüne almak zorundayız. Toprağında canlı olduğunun bilincine varılmalı, ona bir materyal gibi yaklaşmamalıyız. Toprağa bakışımızı değiştirmedığımız sürece toprağın altında ve üstünde bulunan canlı yaşamına zarar vererek, çeşitli toprak kirlenmelerine yol açarız. Topraktaki kirlenmenin meydana getirdiği başlıca olumsuz etkileri şöyle sıralayabiliriz:

1.6.3.1. Toprağın Yapısına İlişkin Sorunların Çevreye Etkileri

Yaşlık ve çoraklık ya da taşlık ve kayalık gibi toprağın yapısından kaynaklanan bozukluklar toprağın verimini düşürür, bitkilerin gelişmesini engeller. Yaşlık toprağı kullanılmaz duruma getirir. Taşlık ve kayalık olması ise tarım makinelerinin kullanımını güçlendirir (Keleş 2002 : 129).

1.6.3.2. Gübre Ve Gübrelemenin Etkileri

Topraktaki verimi arttırmak için yapılmasına karşılık, bazı durumlarda özellikle de yapay gübrelerin kullanıldığı durumlarda toprakta kirlenmeye yol açarız. Gübrelemenin etkilerini şöyle sıralayabiliriz.

1.6.3.3. Toprağı Tanımadan Yapılan Gübrelemenin Etkileri

Keleş (2002: 129) toprağı tanımadan yapılan gübrelemenin etkilerini şöyle belirtmiştir : “Yanlış gübre türü kullanarak bitkilerin yanmasına, kurumasınaUygun olmayan zamanda, yanlış toprak derinliklerine gübre vererek verimin azalmasına, toprak yapısının ve koşullarının bozulmasına, topraktaki bitki besin maddesi dengesinin bozulmasına neden olmaktadır.”

1.6.3.4. Aşırı Gübrelemenin Etkileri

Topraktan daha fazla ürün almak için yapılan bu işlemin zararları uzun vadede, kısa vadede getireceğı kardan daha fazladır. Her ne kadar gübre toprağın verimini artırıyor olsa da kimyasal bir özelliğe sahiptir. Suni gübrelemenin kimyasal yapısı onun kullanımında dikkati gerektirir. Güney'e (Akt: Fersahoğlu 2011:12) göre; gübrelerin bilinçsizce kullanılması halinde sağlık açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkar. Toprağın verimini sağlayan toprak mikroorganizmaları gübreleme sonucu kirlenen topraktan büyük ölçüde zarar görür. Toprağı canlı kılan zararlı bakterilerin kirlenme sonucu ortadan kalkmasıyla zararlıları çoğalır. Bu zararlı bakteriler de ürünün kalitesinin düşmesine yol açar.

Tarımda kullanılan gübrelerin taşıdığı elementlerin niteliğı de toprak kirlenmesine ve bu kirlenmenin etkilerinde çeşitliliğe neden olur. Güney'e (Akt: Fersahoğlu 2011: 112) aşırı azotlu gübre kullanılması halinde ürün miktarı ve kalitesi düşer, fizyolojik ve fizyonomik hastalıklar ortaya çıkar. "Yüksek düzeyde nitrojenli gübre kullanımı, o toplumda yetişen bitkilerde nitrojen türü kanserojen maddelerin artmasına, bazı bitkilerde zararlı birikimlerin oluşmasına yol açar" (Keleş 2002: 129 -130).

1.6.3.5. İlaç Ve İlaçlamanın Etkileri

Topraktan elde edilecek verimi arttırmak için kullanılan bir diğere yöntem de tarımsal ilaçların kullanılmasıdır.Tarımsal ilaçların kullanım amacı; tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkileyen bitki hastalıkları, yaban otları ve zararlı böcekleri yok etmektir. Bu amaçla kullanılan ilaçlar zehirli maddelerdir. Bunların

kullanımında da dikkatli davranmak önemlidir. Güney'e (Akt: Fersahoğlu 2011: 12) göre; bu maddeleri kullanırken tür ve miktarına çok dikkat etmemiz gerekir. Çünkü bunların büyük bir kısmı bozulmadan uzun bir süre kalabilir ve yeni kirlenmelere yol açabilir. Örneğin; aşırı derecede pestisid kullanımı sonucunda toprak kirlenmesinin yanında, zehirli maddelerin besin zincirine karışımı gibi son derece tehlikeli bir durum ortaya çıkabilir. Tarımsal mücadele ilaçları kullanılırken; ilacın doz ve türünün yanında kullanıldığı zamanda önemlidir. Eğer böceklerin üreme döneminde ilaç kullanımı gerçekleşirse yumurta içinde bulunan canlı ilahtan zararlı etki alamayacağı gibi bu ilaca karşı bir tanıma gerçekleştirir. Rizyolojisinde tanınmış olan ilaca karşı bir direnç gerçekleşir. Bu da zararlı olan canlının ilaç dirençli bir şekilde üremesine neden olur.

1.6.3.6. Erozyonun Etkileri

Önemli toprak sorunlarından biri olan erozyonu Yıldırım (1997: 36) şöyle tanımlamıştır: Havanın ya da insanların müdahalesi sonucunda toprağın asıl yerinden kopması, taşınması ve başka bir yerde kalma sürecidir. Başka bir tanıma göre erozyon, toprağın aşınmasını önleyen bitki örtüsünün yok edilmesi sonucu koruyucu örtüden yoksun kalan toprağın su ve rüzgarın etkisiyle aşınması ve taşınması olayıdır. (Özey 2001: 162) İnsanların çevreye müdahalesinin sonuçlarından biri olan erozyonun çevreye etkisi önemli bir ölçüye sahiptir. Keleş'e (2002: 130) göre; erozyon miktar olarak toprak kayıplarına yol açmakla beraber, toprağın verimli olan üst kısmını sürüklediğinden verimliliği düşürür. Erozyon olayı doğa kurallarına göre olduğu sürece aşırı bir tehdit oluşturmamaktadır. Çünkü rüzgarın etkisi ile yüksek yerde bulunan toprağın kayması gözlenen bir durumdur. Fakat doğaya müdahale ile bu olayın toprak kayıplarının olağan seyrinin dışına çıkması istenen durum değildir. Normal seviyenin üstünde bir kayıp toprağın verimini düşürmekte ve hem topraktan faydalanan insan açısından hem de toprakta yaşayan çeşitli bitki, mikroorganizma, bakteri v.d canlılar açısından olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Ayrıca toprağın verimliliğini sağlayan, mikroorganizmaları barındıran, besin maddesi sağlayan toprağın kısmının taşınması olayı gelecek zamanlarda ciddi beslenme sorunlarına yol açabilir.

Erozyon sonucu taşınan verimli topraklar sadece ondan faydalanan canlılar için olumsuz etkiler oluşturmamaktadır. Özey'e (200: 163) göre; erozyon sonucu taşınan verimli topraklar, baraj göllerini doldurarak, barajların ekonomik ömürlerini

kısaltır. Bu durum da bize toprağın taşınması olayı kadar toprağın nerede biriktiği olayının da önemli olduğunu göstermektedir. Keleş'e (2002:130) göre erozyonla taşınan topraklar verimli araziler üzerinde birikebilir bu da o arazinin üretkenliğini düşürür. Toprağın üst bölümünün taşınması çeşitli canlı yaşamı için olumsuz bir olaydır. Toprağın yapısının erozyon sonucu değişmesiyle, toprağın nicel (verim gibi) ve nitel (kalite gibi) olarak etkilenir. Ayrıca toprağı canlı kılan bakteri, mikroorganizma v.d küçük canlıların ortadan kalkması ile toprak canlı kalma özelliğini yitirir. Çepel'e (1992: 207) göre; erozyon ile toprakların su tutma kapasitesi azalır ve toprak çimlenme niteliğini kaybeder. Çünkü erozyonla toprağa can veren humuslu üst toprak götürülmekte, altta sıkışmış mineral maddece zengin toprak kalmaktadır. Yüz 2-5 oranında organik madde içeren alt topraktan 5 kat daha çok su biriktirme kapasitesine sahiptir.

1.6.4. Gürültü Kirliliği

1.6.4.1. Gürültü Kirliliğinin Tanımı

Hızlı nüfus artışı, endüstrileşme, kentleşme gibi durumlar gürültü kirliliğinin temel yaratıcılarıdır. Gürültü en dar anlamda 'rahatsız edici ses' olarak tanımlanabilir. Çepel'e (1992: 208) göre gürültü; "insanlarda sağlık açısından geçici bir zaman için ya da sürekli olarak zarar veren seslerdir." Bu tanımda gürültünün geçici bir zaman için ya da sürekli bir zaman içinde insanlara zarar vermesi durumuna vurgu yapılmıştır. Kural, gürültüyü fiziksel bir olay olarak şöyle açıklamaktadır (Akt: Dartma, 2005:119): "Gaz, sıvı ve katı bir ortamdaki titreşimlerin havaya iletilmesinden doğan titreşimsel enerjidir." Gürültünün etkilerine vurgu yaparak Yıldırım ise gürültüyü şöyle tanımlamıştır (1997: 41): "insanlar üzerinde olumsuz fizyolojik ve psikolojik etkiler yaratan arzu edilmeyen seslerdir."

1.6.4.1. İnsan Sağlığına Etkisi

Gürültü seviyesi 'desibel' (dB) birimi ile ölçülür. İnsanlar her gürültü seviyesinden farklı şekilde etkilenir. Gürültü ruh sağlığı, sinir sistemi ve işitme duyusu üzerinde çeşitli olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Barth'a (Akt: Çepel 1992: 210) göre gürültü; kılcal damarların daralmasına, kan basıncının artmasına, kalp atışı, kan dolaşımı ve solunum rahatsızlıklarının meydana gelmesine neden olur.

Dartma'ya (2005: 121) göre; "gece uykusuzluğu başlangıcına, öfkeye, alınganlığa, konsantrasyon yitirmeye, reaksiyon kapasitesini zayıflatmaya, uyku bozukluğuna, zihinsel yorgunluğa, başta dikkat ve idrak olmak üzere bütün kognitif fonksiyonların azalmasına ve psişik gerilimin artmasına neden olur.

Baş ağrıları ve dolaşım sistemi bozukluklarına ve sağırliklara neden olmaktadır (Özdemir, Yükselmiş 1995: 43-44).

1.6.5. Işık Kirliliği

Işık kirlenmesi özellikle 1950'li yıllardan sonra giderek artmıştır. Fakat gözü rahatsız etmesi halinde dikkati çektiği için pek önemsenmemiştir (Güney, 2004: 259). Işık kirliliği, ışığın istenmeyen ya da gerekmeyen yerleri aydınlatması, gözün normal algılama düzeyini aşır görme yetisini bozması ve nesnelerinin görünürlüğünün kaybolması; ışığın bir bölümünün doğrudan gökyüzüne gitmesi, belli bir aydınlatma için gereğinden fazla ışık kullanılmasıdır (Akt: Dartma 2005: 124).

Güney'e (2004: 259-260): göre; Işık kirlenmesinin yol açtığı sorunları şöyle sıralamıştır. Işık kirlenmesi göz kamaşması dolayısıyla trafik kazalarına yol açabilir. Işık kirlenmesi nedeniyle gökbilim gözlem istasyonları verimli çalışamazlar. Bunların kalabalık kentler dışına kurulması zorunluluğu bu nedenle ortaya çıkmaktadır. Işık kirlenmesi yapay gökyüzü parlaklığına yol açmaktadır. Çünkü kentlerde yapay aydınlatma bilimsel veriler dikkatte alınarak yapılmamaktadır. Işık kirlenmesi doğal yaşamı da etkiler. Gece uçan göçmen kuşlar yollarını şaşırırlar. Aşırı ve kötü aydınlatılmış gökdelenlere, kulelere çarpan göçmen kuşlardan yalnız bir gece boyunca aynı yerde binlercesinin ölebildiği bilinen gerçeklerdendir.

1.6.6. Radyoaktif Kirlilik

Nükleer santrallerde, nükleer denemeler sebebiyle atmosfere yayılan radyoaktif maddelerin, yağışlarla yeryüzüne düşerek suya karışmasıyla ortaya çıkan kirlenmeye radyoaktif kirlenme denir (Keleş, Hamamcı 2002: 119).

Radyoaktif kirliliğin en önemli özelliği, kirliliği yaratan kirleticilerin ömürlerinin çok uzun olmasıdır. Radyoaktivitenin canlılar üzerindeki etkisi, radyoaktif maddelerin şiddetine, alınma süresine ve ne miktarda alındığına bağlıdır.

Radyoaktivitenin insan üzerinde çok büyük olumsuz etkileri vardır. Örneğin, akyuvarları yok etmekte, kemik iliğinde, pankreasta, lef bezlerinde tahribata neden olmakta, vücudun bağışıklık sistemini bozmaktadır. Bu etkiler doğal olarak hayvanlar içinde geçerlidir.

Bitkiler üzerindeki etkileri çok açık bir biçimde gözlenebilmektedir. Yapılan deneylerde bir ormana verilen güçlü gama ışınları, büyük tahribata neden olmuş, ağaçlar belli bir süre sonra kurumuştur.

Yine radyoaktif madde içeren yağışların bütün canlılar üzerinde etkili olduğu ve çevrede büyük tahribata yaptığı bilinmektedir. 1986 yılında Çernobil Nükleer Santrali Kazası radyoaktivitenin çevrede yarattığı olumsuz etkilere canlı örnektir (Yıldız, Sipahioğlu, Yılmaz 2000: 115).

1.6.7. Katı Atık Kirliliği

Toplumların çeşitli sosyo-ekonomik etkileri sonucunda işe yaramaz hale gelen ve akıcı olabilecek düzeyde sıvı içermeyen her türlü madde ve malzemeye katı atık adı verilmektedir. Tarımsal ve sanayi etkinliklerinden ortaya çıkan katı atıklar, kentlerdeki çeşitli birimlerden (ev, hastane, okul vb. yerlerden) toplanan süprüntü ve çöpler ile su ve atık su arıtımı tesislerinde ortaya çıkan çamurlar bu katı atıklar içinde yer almaktadır. Bu açıdan atıkları kaynaklarına göre;

1. Sanayi ve katı atıkları,
2. Tarım katı atıkları,
3. Arıtım tesisleri katı atıkları olarak dört gruba ayırmak mümkündür.

Her türlü hafif ve ağır sanayi tesislerinin ve imalathanelerin istenmeyen nitelikteki katı madde ve çamurları sanayi atıkları kapsamına girmektedir. Bu atıkların nitelik ve nicelikleri doğrudan üretim teknolojisine bağlı bulunmaktadır.

Bitki ve hayvan ürünlerinin elde edilmesi ve işlenmesi sonucunda ortaya çıkan katı atık ve artıklar tarımsal katı atık olarak nitelenmektedir. Mezbahane atıkları da bu atıklar içinde yer almaktadır.

Su ve atık su arıtma tesislerinin çeşitli ünitelerinden ortaya çıkan değişik özellikleri olan çamurlarda arıtım tesisleri katı atıklarını oluşturmaktadır. Özellikle

geleneksel biyolojik tasfiye yöntemlerini kullanan evsel atık su arıtma tesislerinde önemli miktarlarda çamur üretilmektedir.

Kentlerde ortaya çıkan atıklar (çöpler) ise, konutlar, ticari ve resmi kurumlar, hastaneler vb. yerlerden atılan ve işe yaramayan kalıntılardan oluşmaktadır. Nitekim kentlerdeki nüfus yoğunlaşması ve tüketim alışkanlıklarındaki değişmelere koşut olarak kentlerdeki çöp miktarları önemli ölçülerde artmaktadır (Ertük 1996: 76-77).

II. BÖLÜM

2. EKOLOJİYE İLİŞKİN SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

İnsanlık var olduğu andan itibaren doğa ile etkileşim halindedir. İnsan-doğa ilişkisinin zorunlu bir sonucu olarak, insan ilişki halinde olduğu doğaya karşı bir takım görüşler ve düşünceler geliştirmeye başlamıştır. İnsanın doğayı anlama ve açıklama çabaları sonucunda bir takım kuramlar oluşmuştur. Bu görüş ve düşünceleri şöyle açıklayabiliriz.

2.1.Klasik Sosyoloji Teorileri

Sosyolojinin çıkışının ilk yıllarını oluşturan bu dönemde ekolojiye dair derin düşüncelere pek rastlanmadığını görmekteyiz. Klasik sosyoloji kuramcılarının önde gelen isimlerinden Marx, Durkheim ve Weber'in çalışmaları dikkate alındığında ekolojiye çok az değindikleri fark edilecektir. Üç büyük klasik kuramcının geliştirdiği sosyolojik kuramlar arasında ekolojiye çok az yer verildiğini görmekteyiz. Klasik dönemde dikkat çeken bir diğer nokta ise sosyolojinin doğa bilimlerinin etkisinde çok fazla kaldığıdır. Marx, Durkheim ve Weber'in sosyoloji yaklaşımlarında pek çok konuda ayrılıkları olmasının yanı sıra sosyolojiyi coğrafyadan, psikolojiden, biyolojiden ayırmaları ve sosyal olguların nedenleri üzerinde durmaları gibi noktalar ise onları birleştirmiştir. Bütün bunlara rağmen çevre sosyolojisinin temellerinin 19. yüzyıl sosyal düşünceleriyle atıldığı söylenebilir. Marx, Durkheim ve Weber'in birbirinden farklı olan bakış açılarıyla gerçekleştirdikleri çalışmaları ekolojinin bileşenleri olarak algılanabilir (Akt: Çetinkaya 2012: 48-49).

Marx ve Engels ekolojik sorunlarının baş mimarının kapitalizm olduğunu belirterek, endüstri devrimi sonrasında işçilerin sağlıklarını tehdit eden hava kirliliği ve diğer kirliliklerin nedenini kapitalizmin giderek toplumun her köşesine nüfuz etmesi ile açıklamışlardır. Kapitalizmin doğanın kaynaklarını sömürmesinde, sanayileşme sürecinin önemli bir rolü olmuştur. Marx'a göre doğal kaynakların sömürülmesi, emeğin sömürülmesiyle birlikte gerçekleşir (Akt: Çetinkaya, 2012: 49). Bu perspektif içinde Foster, Marx'ın yazılarını gözden geçirmiş ve onun çevre oluşumları ve toplum arasındaki ilişkiye atıfta bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece Eko-Marksist perspektif genel anlamda, neden modern kapitalist

sanayileşmiş toplumlarda çevresel yıkıma doğru güçlü bir eğilim vardır sorusunu cevaplamaya çalışır (Akt: Konak 2010: 276).

Marx ve Engels, insanın/toplumun hükmetme arzusunu ve doğayı kendi amaçları doğrultusunda, yönlendirme ve değiştirme güdüsünün bilincindeydi. (Adak 2010: 374). Bütünsel ve diyalektik bir doğa anlayışına sahip olan Marx ve Engels, toplumsal bilim alanındaki çalışmalarında sadece tutucu idealizm ve doğaüstülikle mücadele etmediler, insanın tarih ve doğanın şekillenmesindeki yaratıcı gücünü de ortaya koymaya çalıştılar. Ancak toplumsal bir varlık olan insanı aynı zamanda doğal bir varlık, doğayı ise insanın bir parçası olarak algıladılar (Akt: Adak 2010: 374-375). O dönemin genel bakış açısına birçok noktada karşı oldukları gibi bu durumda da karşı çıkmışlardır. Doğanın insana hizmet etmek için yaratıldığına inanan bir düşünceye karşı insanın doğadaki diğer canlılar gibi onun bir parçasını olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Durkheim'a (Akt: Adak 2010: 375) göre toplumlar, işbölümünün basit olduğu ilkel toplumlardan işbölümünün karmaşık olduğu modern toplumlara doğru değişir. Kısacası toplumlar mekanik dayanışmaya dayalı toplumlardan organik dayanışmaya dayalı toplumlar yönünde evrim geçirirler. İlkel toplumdan uygar topluma dönüşüme, sosyal dayanışmayla düzenin bozulması ve anomi eşlik eder. Durkheim bu değişme sırasında yeni ve daha etkili dayanışmanın olduğu modern toplumları beklerken, yetersiz sosyal dayanışma ve bütünleşmenin olacağını da göz önünde tutar.

Catton'a (Akt: Adak 2010: 375) göre; Durkheim'ın organik dayanışma konusundaki kuramı tüm erdemlerine karşın, günümüz ekolojik bilgi ve evrimin kullanılamazlığı nedeniyle aksamıştır. Durkheim temelde ekologların karşılıklılık olarak adlandırdığı şeyin artması için, rekabetin nasıl azaltılacağı konusunu açıklamaya çaba gösteriyordu. Belki de gerçek problem rekabeti ortadan kaldırmak değildi. Onun yerine, Durkheim'ın zamanında kimsenin kavramsal olarak tanımaya hazır olmadığı gerçek dönüşüm antagonistik ilişkilerin farklı bir türünden karşılıklılığın öneminin açıklamasının yapılabilmesiydi.

Goldblatt'a (Akt: Konak 2010: 273-274) göre Durkheim'ın sosyolojisi ve Weber'in metodolojik savları biyolojik indirgemeci bütün formları reddeder. Durkheim'dan farklı olarak Weber, sosyal olmayan faktörlerin sosyal oluşumları

etkilediği görüşüne karşı çıkmamıştır. Durkheim'a göre sosyal olaylar sadece diğer sosyal olgularla açıklanır. Sosyalin önemini vurgulayarak, sosyoloji sadece sosyalin bağımsız değişken olduğunu kabul etmiştir. Bu da, sosyolojinin çevresel oluşumlar ve sosyal eylem arasındaki karşılıklı etkileşimi görmemesine neden olmuştur.

2.2. 20. Yüzyıl Sosyoloji Teorilerinde Ekoloji

Klasik dönem sosyoloji anlayışında görülen doğa bilimlerinin etkisi 20. yüzyıl teorilerinde de etkisini göstermeye devam etmiştir. Bu dönemde de klasik dönemde olduğu gibi birçok sosyoloğun toplumları açıklarken biyolojik terminolojiye yöneldiği görülmüştür. Parsons biyolojik mirasın, insanın hem doğal dünyaya uymasına hem de onu değiştirmesine nasıl izin verdiğini vurgulayan çevresel bir bağlamda sosyal evrim kuramı geliştirmiştir (Akt: Çetinkaya 2012: 51).

Yaşayan sistem kuramı biyolojiden türetilmiş olup, daha önce Durkheim'ın yaptığı gibi Parsons da toplum ve canlı organizma arasında bir benzerlik kurmaktadır. Parsons yaklaşımı ile şu noktaları gösterme çabası içindedir. Yaşayan sistemler bir çevre içinde bulunurlar ve o çevreye tepki verirler ve yaşayan bu sistem bir örgüt modelini korur ve kendi çevresinden farklı ve bazı açılardan daha istikrarlı bir şekilde taşır. Parsons, yaşayan sistemleri kendi çevreleriyle karşılıklı alışveriş içinde olan açık sistemler olarak vurgular (Akt: Adak 2010: 375-376).

Modernleşmenin en yoğun yaşandığı bu dönemde ekolojiyle ilgili sorunlarında gözle görülebilir bir artış gözlenmiştir. Bir gelişme modeli ve ideolojisi olarak modernleşme, temelinde barındığı insan merkezci düşünceden dolayı doğaya ciddi zararlar vermiştir. .

Modernleşme düşüncesinin temel özelliği pozitivist felsefeden kaynaklanmış, insan merkezli ve insanı üstün gören bir niteliğe sahip olmasıdır. Modernleşmenin oluşturduğu anlayışa göre çevre, insanın mutluluğu ve refahı için kullanılacak olan bir araçtan ibarettir. Modernleşme modeline göre; insan refahının sağlanması açısından, doğal çevre ve doğal kaynakların sömürülmesi için olanaklı olan her yol meşru, gerekli ve zorunludur. Modernleşme, bir gelişme modeli ve ideolojisi olarak, egemen Batı Düşüncesinin çevre konusunda sahip olduğu, ormanların talan edilmesi, doğal kaynakların sınırsızca tüketilmesi ve kirletilmesi gibi genel kabul görmüş ilkelerin de taşıyıcısıdır. Modernitenin farklı ülkelerde farklı uygulanma biçimlerinden söz edilebilir. Fakat bu farklılığın yanında modernitenin tüm

versiyonların da ortak olan düşünce çevrenin insan yararına göre düzenlenmesi anlayışıdır (Tuna 2012: 36). İnsanı merkeze alan modernleşme teorisi insanın mutluluğunu ve refahını her şeyden üstün tutarak katı insan merkezci zihniyetiyle doğaya savaş açmaktadır. Bundan dolayı doğanın geleceğini düşünmeden her unsuru başta kar amacı güderek insan yaşamı için dönüştürmektedir. Örneğin doğal yaşamın oksijen kaynağı olan ormanlar lüks yaşam kaygısıyla düşünülmeden yok edilmektedir. Modernleşme, çevresel kaygıyı göz ardı eden ekonomik sistemiyle insanların düşünce ve yaşam biçimlerini de değiştirmiştir. İnsanları sürekli olarak tüketim yapmaya güdülemiş ve birçok zaruri olmayan unsuru zaruri ihtiyaç olarak zihinlere yerleştirmiştir.

Klasik modernleşme düşüncesinin ifade edilen tüm bu sakıncalarına karşı, çevreci öğretisi, ekolojik modernleşme modeli adıyla bir modernleşme modeli ortaya koymuştur. Bu modelin temel ilkesi, doğal çevrenin ekonomik büyüme için istismar edilmesi yerine, ekonomik kalkınma ve büyümenin doğal çevrenin bir parçası olarak görülmesi gerektiği ve doğal çevrenin bir bütün olarak korunması ve sürdürülebilirliğidir (Tuna 2012: 38).

Sonuç olarak, ekolojik modernleşme kuramı küresel çevre problemleri, ekonomik büyüme, kapitalizm ve küreselleşme terk edilmeden var olan veya birazcık değiştirilmiş sosyal, ekonomik ve politik kurumlar içinde çözülebilirler olduğu tezini savunur. Bu teoriyi geliştirenler modern toplumların çevre problemleri yarattıkları konusunda hemfikirdirler, ancak devlet ve endüstrinin, ekolojik sürdürülebilirliğin uzun vadede önemini kavradıkları takdirde; modernleşme ve ekonomik gelişmenin çevre problemlerini çözeceği fikrini savunmaktadırlar. Ekolojik modernleşme teorisi kapitalizm ve kurumlarının çevre ile temel bir çatışma içinde olmadığını savunur. Var olan modern ekonomik kuruluşlar ve mekanizmalar ekolojik rasyonalite kriterlerine göre düzeltilebilirler ve dönüştürülebilirler. Onlara göre teknoloji ve bilim, çevre problemlerini iyileştirmeye ve olacak olanları da engelleme kapasitesine sahiptir. Bu nedenle, teknoloji ve bilim bir problem olarak değil, çevre problemlerini çözmeye yönelik bir araç olarak görülmelidir (Akt: Konak 2010: 280).

Bunker modernleşme kuramına yönelik çeşitli eleştiriler yapmıştır. Bunlar:

1) Ekolojik modernleşme teorisi Kuzey Avrupa ülkelerinin gerçekliği üzerine kurgulanmıştır ve o ülkelerdeki oluşumları yansıtır. Dolayısı ile genelleştirmeden yoksundur.

2) İlerici olarak görülen çevre reformları (mesela kirliliği kontrol etme ve ekonomik üretimde kaynak azaltma, v.s.), ve son zamanlarda materyallerin kullanımına yönelik küresel düzeyde iyileştirmeler verimli olmasına rağmen, toplam mineral ve diğer hammaddelerin kullanımı azaltılamamıştır (Akt: Konak 2010: 280). Bu eleştirilerle ilintili olan üçüncü eleştiri Bluhdorn'dan gelmektedir. Ekolojik modernleşme teori ve söylem olarak, çevre yıkımlarının kaynağı olan firmaların ve diğer temsilcilerinin sorumluluklarını bağışlayan bir çevre politikası yapımı kültürünün meşrulaşmasına hizmet eder ve dünya sistemi içinde, ülkeler içinde ve ülkeler arası eşitsiz olarak büyüyen zenginlik ve gücün gelişmesine modernleşen devlet nasıl katkıda bulunur sorusunu görmezlikten gelmeye hizmet eder (Akt: Konak 2010: 280-281).

Roberts ve Grimes son otuz yılda dünya ekonomisinde bazı ülkelerin niçin ve nasıl gelişip zenginleşirken, diğerlerinin tuzağa düşerek belli bir konumda durgunlaştığını inceleyip “Dünya Sistem Teorisini” geliştirmişlerdir. Roberts ve Grimes Dünya Sistem Teorisinin önceleri çevre sosyolojinin yeşil gemi fırsatını (green boat) kaçırmayı başardığını tartışmaktadır. Bununla birlikte son birkaç yıldır çevre sorularını Dünya Sistem Teorisiyle açıklamaya çalışanların sayısında patlayıcı bir gelişme görülmektedir. Onlar Dünya Sistem Teorisinin sosyal teoriye yeni çevre yönelimli katkısının ne olacağını tarif etmeye yönelmişlerdir. Ayrıca onlar Dünya Sistem Teorisinin global ısınma, ormansızlaşma, kaynakların tükenmesi, su savaşmaları, ozon, yiyecek ekimi, büyük fırtınaların sıklığının artması ve insanların onlardan korunması, biyolojik çeşitlilik, uluslararası antlaşmaların uygulanması ve yasaların çıkarılması gibi çevresel konular üzerinde daha fazla baskı yapmak için potansiyel bir katkıya sahiptir. Shannon, Dünya Sistem Teorisini kültür konusunda neredeyse suskun kalırken ekonomik açıklamaları çok fazla vurgulaması konusunda eleştirmektedir (Akt: Adak 2010: 376).

2.2.1. Yeni Ekolojik Paradigma

Catton ve Dunlag insan merkezli Egemen Batılı Dünya görüşünü endüstriyel toplumun Egemen Toplumsal Paradigması olarak tanımlamıştır. Böylelikle onlar

endüstriyel toplumun Egemen Toplumsal Paradigmasına bir alternatif paradigma geliştirmişlerdir ve bunu Yeni Ekolojik Paradigma olarak adlandırmışlardır. Catton ve Dunlag'ın ortaya koymuş oldukları Yeni Ekolojik (Çevreci) Paradigma perspektifine göre endüstriyel toplumda orataya çıkmış bulunan çevre sorunları bu toplumun Egemen Toplumsal Paradigması ile doğrudan ilintilidir (Tuna, 2012: 30). İnsan refahı ve mutluluğu için doğanın ve diğer canlıların sınırsızca sömürülmesine karşı çıkar. Catton ve Dunlag'a göre, çevresel iyileştirmeler ve çevre reformları ancak Yeni Ekoloji Paradigmasının halk arasında yayılması, sosyal ve doğal bilimlerinde bu paradigmayı benimsemesiyle mümkün olur (Konak 2010: 276).

Tuna'ya göre Yeni Ekolojik Paradigma'nın dört temel özelliği aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Yeni Ekolojik Paradigmaya göre insanlar ayrıcalıklıdır ancak bununla birlikte insanın, birçok karşılıklı bağımlılık içinde olan canlılardan birisi olarak görülmesi gerekmektedir.
2. İnsan ilişkilerinin toplumsal ve kültürel güçler tarafından ağırlıklı etkilendiği kabul edilmekle birlikte Yeni Ekolojik Paradigma insanın toplumsal yaşantısının biyolojik ve fiziksel çevre tarafından da etkilendiğinin altını çizer.
3. İnsanı üstün gören dünya görüşü insan eyleminin biyolojik ve fiziksel çerçevesini gözardı ederken ve sosyo kültürel çevrenin belirleyici özelliğini vurgularken; Yeni Ekolojik Paradigma insan eylemlerine etkide bulunan biyolojik ve fiziksel çerçevenin önemine dikkat çeker.
4. İnsanı üstün gören dünya görüşü kalkınmanın sürdürülmesinin sınırsızlığını ifade eder. Buna karşılık Yeni Ekolojik Paradigma; insanoğlu ne kadar buluş yeteneğine sahip olursa olsun, onların bilim ve teknolojisi, termodinamiğin yasaları gibi ekolojik ilkelere aşamaz; bundan dolayı insan toplumlarının büyümesinin kesin sınırları vardır (Akt: Çelik Kaya 2012: 57).

Yeni Ekolojik Paradigma, modern toplumlarının refahının, karmaşık formdaki sosyal yapılar ve gelişmiş teknolojiler ile ekosistemin sağlıklı bir ilişki içinde olması ile ilintili olduğu vurgusunu yapar. Bu paradigma, toplumların ekosisteme bağımlı olduğuna işaret ederek yeni bir bakış açısı sunar (Konak, 2010: 275). Bir başka deyişle yeni yaklaşımın bütün canlıları eşit ağırlıkta, İnsan Merkezi Çevre

Anlaşından Doęa Merkezi Çevre Anlayışına eřit uzaklıkta ve eřit değerde ele alınması dūřünülebilir. Bu yaklaşımda ancak, yeni bir etik anlayışını zorunlu kılar (Akt: elik Kaya 2012: 157).

Kısaca Catton ve Dunlog insanı ūstūn gūren dūnya gūrūřū anlayıřını çeřitli ūekillerde eleřtirerek, insan ve doęa arasında ayırım yaparak insanı ūstūn gūren anlayıřın yerine yeni bir paradigma oluřturmaya çalıřmıřlardır. Yeni Ekolojik Paradigma insan ile doęa arasında karřılıklı bir iliřkiyi ūnerir ve toplumların insan merkezli evre anlayıřından doęa merkezli evre anlayıřına doęru yūneldięini ifade eder. Fakat bu yūneliřin olduęunu sūylemek, tūm toplumlarda var olan ve giderek artan evre sorunlarını gūrmemekle eř deęerdir.

2.2.2. Derin Ekoloji

Derin ekoloji içinde birçok dūřūnūrūn gūrūřlerini barındırmakla birlikte esas biçimini Arne Naess'in çalıřmaları ile almıřtır. 'Derin Ekoloji'yi kavramsallařtıran Norveçli Felsefeci Arne Naess derin ekolojinin babası sayılır. Naess canlı ve cansız varlıklara arasındaki būtūnlūęe dikkat çekerek, bunu felsefi ve bilimsel temelde zorunlu kılacak halde yeniden kavratma çabasına girmiřtir. Naess'in derin ekoloji kavramı birçok ekolojist hareketede zemin hazırlamıřtır.

Tamkoç'a (1994: 13) gūre; Derin ekoloji, insanı deęil doęayı merkez alan eko-merkezci bir bakıř açısına sahiptir ve eko-merkezcilik, doęanın ve doęadaki eřitliliklięin korunmasını, insana getireceęi yararlarla deęil doęanın kendisindeki deęerle temellendirirken, her canlı varlıęın eřit olduęu gūrūřūnden yola çıkmaktadır. Bunun tersi olarak, 'sıę çevreciler' kirlenmeyi azaltmak için teknik geliřmeye bel baęlamayı daha fazla ūnemserler ve teme sorunlara inmezler. Oysa 'derin ekoloji', būtūnsel bir gūrūř iler sūrerek toplumların yařam felsefelerini ve gūnlūk hayatla ilgili kararlarını esas almaktadır.

Naess evrende olan dūzene hayranlıkla bakmaktadır. Evrenin kendi için kurduęu dengenin insan mūdahalesi ile bozulmaması gerektięini sūyler. İnsanın da doęanın bir parçası olduęunu kabul etmesi gerektięini ve dięer canlılarla uyum içinde yařaması gerektięine vurgu yapmaktadır. Naees her canlının kendine ūzgū bir deęeri olduęunu savunur. En ilkel canlılar bile evrendeki eřitliliklięin ve dūzenin devamını saęladıęı için deęerlidir. İnsanlar hayatlarını devam ettirmenin dıřında bu dūzene mūdahale etmemelidir. Ancak insanların doęaya olan mūdahelsi doęanın

kendini yenileme gücünü aşmaktadır. Aşırı ölçüde yapılan bu tahribin geri dönülmez sonuçları olacaktır. Bu nedenle yeni politikalar geliştirmeli, ekonomik, teknolojik, ve ideolojik yapılar bu şekilde değiştirilmelidir. İnsanlar doğaya karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmelidir (Keleş, Hamamcı 1997: 179).

Naess derin ekoloji yaklaşımında dikkat çeken iki unsur bulunmaktadır. Derin ekoloji yaklaşımında derin ve sığ ekoloji ayrımı onun yaklaşımının temelini oluşturur. Naess derin ve sığ ekolojiyi şöyle açıklamıştır. Sığ ekoloji, kirliliğe ve kaynakların bilinçsizce kullanılmasına karşı olmasındaki amacı, gelişmiş ülkelerdeki insanların hayatlarını ve refahını korumaktır. Sığ ekoloji iler sanayi toplumlarındaki kurumsallaşmış dünya görüşüne meydan okuma konusunda başarısız olmuştur. Çünkü sığ ekoloji insan merkezci bir dünya görüşüne sahiptir. Buna karşın derin ekoloji tüm canlıları bir bütün olarak ele almaktadır. Sadece bir grubun veya bir canlı türünün değil tüm canlıların çıkarını gözetmekte, olayları eşitlik düşüncesi bağlamında değerlendirmektedir. İki yaklaşımın ayrıldığı noktalardan biri de kirliliğe bakışlarıdır. Sığ ekoloji teknolojinin ilerleyen zamanlarda kirliliğin önüne geçecek yenilikleri gerçekleştireceğini savunur. Yine bu yaklaşıma göre kirliliğin gelişmekte olan ülkelere kaydırılması uygulanabilecek çarelerden birisidir. Yaklaşım, bu çözüm önerisiyle aslında gelişmiş ülkelerin çıkarını gözettiğinin somut bir örneğini vermektedir. Derin ekoloji ise bütüncü bir yaklaşım kullanması nedeniyle, olaya biyosferin çıkarı ve canlı yaşamı açısından bakmaktadır. Bu nedenle üretim ve tüketim ilişkilerini temelden sorgular (Marın, Yıldırım 2004: 351).

Derin ekolojinin diğer bir önemli ismi ise George Session'dır. Naess'le birlikte derin ekolojinin ilkelerini ve önerilerini şöyle açıklamışlardır.

“1. Yeryüzünde insanların ve insan dışında kalan canlıların yaşamlarının gönenci ve gelişmesi kendi başına bir değer taşır. Bu değer, insan dışındaki dünyanın, insanlar için taşımakta olduğu dar nitelikli değerden bağımsızdır.

2. Yaşam biçimlerinin zenginliği ve türleri kendi başlarına bir değer olup, yeryüzünde yaşamın zenginliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunur.

3. Yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında, insanların bu zenginlikleri ve çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur.

4. İnsanların günümüzde insan dışındaki doğaya müdahalesi aşırı ölçüdedir ve durum giderek kötüleşmektedir.

5. İnsan yaşamının ve kültürlerin gelişmesi çok daha az bir nüfus gerektiriyor. İnsan dışında kalan canlı yaşamın gelişmesi de böyle bir azalmayı gerekli kılmaktadır.

6. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi için önemli değişiklikler yapılabilmesi, politikaların esaslı bir biçimde değiştirilmesini gerektirmektedir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıları etkilemektedir.

7. İdeolojideki değişme esas olarak giderek yükselen bir yaşam kalitesinin (içsel değeri olan konularda saklı olan) değerlendirilmesine yönelmelidir. Yoksa yüksek bir yaşam standardına ulaşmaya değil. Kocaman (big) ile, büyük (great) arasındaki farkın derinden bilincine varılacaktır.

8. Derin Ekoloji'nin bu etik ilkelerini paylaşan herkesin, gerekli değişikliklerin yaşama geçirilmesi konusunda doğrudan ya da dolaylı bir sorumlulukları vardır”(Keleş 2006: 421).

Tamkoç'a (1997: 15) göre; George Session ve Arne Naess'in bu sıraladığı sekiz maddede ilkelerin ana düşüncesinin "Yeryüzünde insanların ve insan dışında kalan canlıların, yaşam biçimlerinin zengiliği ve türleri kendi başlarına bir değer olup, yeryüzünde yaşamın zenginliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunur" cümlesinde verildiğini görebiliriz.

Bu ilkelere göze çarpan noktalar şöyle sıralayabiliriz. İlk olarak insan merkezli yaklaşıma yönelttikleri eleştiriler göze çarpmaktadır. Aynı zamanda insan merkezci düşüncenin ekolojik sorunların kaynağı olarak görülmüştür. İkinci olarak göze çarpan olgu ise ekolojik sorunların çözümü noktasıdır. Bu sorunların çözümü ise ideolojik, ekonomik, kültürel ve teknolojik yapıların tamamında yapılacak değişiklikler ile mümkün olacağını belirtmişler. Ekolojiye her daim bütüncü bir bakış açısıyla bakmak gerektiğini belirtmişler. Nasıl ki sorunlar bütün doğaya etkiliyorsa çözüm içinde bütünün dahil olması gerekiyor.

Derin ekolojinin birçok ekolojist harekete zemin hazırladığını belirtmiştik. Bunlardan biri de araştırmamızın asıl konusu olan TaTuTa Çiftlikleridir. TaTuTa çiftlikleri vb. organizasyonların da derin ekolojiden etkilendiğini ortadadır. Bu durumu ileri ki bölümlerde daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

2.2.3. Toplumsal Ekoloji

Murray Bookchin Toplumsal ekoloji yaklaşımının teorisini ve pratiğini belirleyen düşünürdür. 1950'li yıllarda ekolojik sorunlarla ilgilenmeye başlayan

Bookchin, 194 yılında yazdığı "Ekoloji ve Devrimci Düşünce" isimli makalesinde, ilke kez "toplumsal ekoloji" kavramını kullanmıştır. (Yardımcı 2006: 76).

Ekoloji alanında birçok çalışması bulunan Bookchin, ABD'deki Toplumsal Ekoloji Enstitüsü'nün de kurucusudur. Toplumu ve bireyi ele alırken doğadan bağımsız hareket etmemesi onun teorisinin temelini oluşturmaktadır. Bookchin'e göre (1996: 36-37), toplumsal krizlerin temelinde, insanın doğayla ilişkilerine de yansıyan hiyerarşi ve insanın hükmetme anlayışının olduğunu belirtmiştir. İnsanın doğaya karşı bakışının ve tutumunun topluma da aynı şekilde yansıtacağını belirtmiştir. Ekolojik sorunların kaynağını tahakküm ilişkilerinde gören düşünür bu ilişkilerin çözümlemesini yaparak ve aynı zamanda pratiğinin örgütlenmesinde etkili olmuştur.

Bookchin doğayı cansızdan canlıya ve nihayetinde toplumsal olana doğru birikerek çoğalan bir evrimsel süreç olarak görmektedir (Bookchin 1994: 31). Bookchin'e (1996: 11) göre; insanı diğer canlılardan ayıran özellik insanların toplular; diğer varlıkların ise topluluklar oluşturmaları olduğunu belirtmiştir.

Bookchin'in doğaya yaklaşımında birinci ve ikinci doğa ayrımı önemlidir. Birinci doğa, doğal dünyanın, özellikle de organik dünyanın birikimsel evrimini açıklamak için kullanırken; ikinci doğa, doğanın dışında bir oluşum olarak kavranamayacak insanların oluşturduğu kurumsallaşmış topluluklar olarak toplumdur ve bu iki doğa karşılıklı etkileşim halindedir (Bookchin 1996: 11). Bookchin'in öne çıkardığı bir diğer kavram ise insan toplumlarında olan kurumsallaşmadır. Ona göre, İnsan toplumlarını eşsiz topluluklar yapan ve onları diğer tür topluluklarından ayıran ölçüt, onların yaşam araçlarını korumada açıkça belirlenmiş sorumluluk, birlik ve kişisel ilişki biçimleri çevrevesinde genellikle son derece katı bir şekilde yapılanmış, kurumsallaşmış olmalarıdır (Bookchin 1994: 110).

Bookchin toplumsal ve ekolojik sorunların temel kaynağını ve çözümünü şöyle açıklamaktadır. "Bugünkü insanlık durumunu derinden değiştirebilecek toplumsal olanakların önünü açan ya da engelleyen, teknikten çok kültür, emekten çok bilinç, sınıflardan çok hiyerarşi"dir. (Bookchin 1994:154). Ona göre hiyerarşi ekolojik sorunların temel kaynağı ve doğa toplum ikiliğinin temelinde yer almaktadır.

Bookchin toplumsal ekolojinin ve ekolojik krizin önüne geçmek amacıyla sunduğu önerileri temellendirdiği sürece kısaca göz atalım. Öncelikle organik toplumlarda hiyerarşinin ortaya çıkış serüvenine ve sonrasında bu hiyerarşinin sınıflı toplumlara da kendisini nasıl belirgin bir hale getirdiği üzerinde duran Bookchin toplumsal ekolojinin ilke ve önerilerini bu süreç içinde netleştirmeye çalışmıştır.

Bookchin'e göre, tarihte organik toplum döneminde, doğa ile uyum varken, tarım toplumlarının ortaya çıkışıyla birlikte hiyerarşi ve tahakküm ilişkileri de ortaya çıkmıştır. Ona göre, yazı-öncesi toplumlar, doğayla boğuşmamış aksine "yavaş ve sabırlı törenleri ile doğanın gönlünü alarak" uyum içinde yaşamışlardır. (Bookchin 1994: 57). Bookchin de teorisini organik toplumda olan uyum ile temellendirmeye çalışmıştır. Bu noktada birçok düşünürün gözden kaçırdığı önemli bir ayrıntı bulunmaktadır. Organik toplumların doğa ile uyumlu yaşamasının temel nedeninin doğaya olan saygıları veya ekolojik bilinç düzeyleri olduğunu tamamen diyemeyiz. Burada kısmen zorunlu bir uyumdan da söz edilebilir. Toplumların doğa karşısında buldukları konum itibari ile uyum içinde yaşadıklarını söylemek daha doğru olacaktır.

Organik toplumların gitgide izini kaybetmesiyle yerini daha karmaşık ve kompleks toplumlar almıştır. Bu süreçte kentlerin gelişmesiyle devlet, toplumsal sınıflar ve piyasa anlayışı görülmektedir. Bookchin'e göre (1996: 10) ulus-devlet ve kapitalist sistem, hükmetme anlayışının son görünümüdür. Bookchin bu noktada yine eksik kalmıştır. Hükmetme anlayışının son görünümü ulus-devlet ve kapitalizm değil, hükmetme anlayışının en belirgin ve net biçimde görüldüğü sistemlerdir. Bu sistemlerin sonrasında da hükmetme görülecektir. Bookchin'e göre kapitalist sistemin mantığı altında yatan sınırsız büyüme ihtiyacı ve doğal dünyanın tahakküm altına alınması arzusu ekolojik krizlerin temel yaratıcısıdır.

Bookchin'in daha öncede belirtildiği gibi teorisini temelledindirdiği kısım olan organik toplumlarda hiyerarşinin olmadığını iddia eder. Bookchin'de hiyerarşinin ikinci doğaya ait bir kavram olduğunu görmekteyiz. Bookchin, cinselliğe dayalı işbölümünü, hiyerarşinin ortaya çıkışı konusundaki ilk örnek olarak görmektedir. Antropolojik çalışmalarda vurgulanan erkeğin fizksel gücü, ya da kadınların soyut düşünceye yatkın olmaları gibi açıklamalar eleştiren Bookchin (1994: 164)., bunu kadına yönelik erkek önyargılarına bağlamaktadır. Ona göre bu

anlayış eril zihniyetini meşrulaştırmak için ortaya atılmıştır. O, kadın ile erkek arasındaki işbölümü ayrımının temelinde, insan türünün yavrularının daha fazla ilgiye ihtiyaç duyması, bu ilginin yavruya en yakın kişi olan anne tarafından sağlanması yatmaktadır. Buna göre, kadın yavrusuyla birlikte ev hayatı ile ilgilenirken erkek, dışarıda kendine ait başka bir alana sahiptir. Bookchin cinse dayalı işbölümünün, hiyerarşinin ortaya çıkısındaki etkisini, erkeğin, bu bahsedilen sivil alanının genişlemesiyle açıklar (Bookchin 1999: 81). Kadının doğurganlığı eskiden olduğu gibi günümüzde de kadın için bir deavantajdır. Doğum süresi ve sonrasında yavruya ayırdığı zaman onu sınırlamakta ve sivil hayatta geri bırakmaktadır.

Bookchin ekolojik krizlerin kaynağında toplumun yapısını görmektedir. Toplum ile doğa arasında daha sağlıklı ve dengeli bir ilişki kurmak için toplumun ekolojik ilkelere göre devrimci bir biçimde yeniden kurulması gerektiği üzerinde durur. (Bookchin, 1994: 456). Bookchin (1996: 84-85) yeniden kurma fikri üzerinden kurulacak toplumun genel özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Ekolojik bir toplum inşası sırasında çeşitlilik korunmalı ancak farklılığın kendi içinde birlik oluşturması gerektiğini, ayrıca kendiliğindenlik ve hiyerarşisizlik temeline dayalı bir ekosistem anlayışı geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal ekolojide, çeşitlilikte birlik, kendiliğindelik ve hiyerarşik olmayan ilişki ilkeleriyle tutarlı hale getirilmiş, karşılıklı yardımlaşma, kendi kendini örgütleme, özgürlük ve öznellik, evrimin gizil güçlerini oluştururlar. Bunlar, ekolojik sorumluluklardan ayrı olarak, doğanın öz-düşünümsel sesi olarak türümüze verilmişlerdir.

Toplumsal ekoloji de derin ekoloji gibi insanın doğaya hükmetme arzusunu eleştirmektedir. İki düşünce arasındaki temel ayrım ise derin ekolojinin, ekolojik krizin kaynağında insanmerkezci düşünceyi görerek, ona alternatif olarak her türün bir değeri olduğu yönündeki biyomerkezciliği ileri sürerken; toplumsal ekoloji için bu görüş, “doğal evrimi hiçe sayarak evrim sürecinde farklılaşmaların oluşturduğu çeşitliliği bir gelişim süreci olarak görmekten uzak” bir kavrayışa işaret etmektedir. Bu görüş insan türünün çevresini ve kendisini değiştirme gücüne sahip olduğunu gözardı eder. Bunun yanı sıra toplumsal ekolojide ön plana çıkan insanlar arasındaki ilişki biçimlerinin doğaya yansması olayı derin ekolojide göz ardı edilmektedir.

İnsan türü yıkıcı olabileceği gibi yapıcı da olabilmektedir. İnsanın uzun süredir doğaya karşı yıkıcı tavrı artık yerini yapıcı bir tavıra bırakmalıdır. İnsan,

doğaya karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmelidir. Bugüne kadar yıktıklarını inşa etmeye başlamalı ki yaşam alanını koruyabilsin.

Araştırmanın asıl konusu olan TaTuTa Çifliklerinin derin ekolojiden etkilendiğini belirtmiştik, TaTuTa Çifliklerinde toplumsal ekolojinin etkilerinin de fazla olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bookchin'in yeniden kur fikri üzerine inşa edilen çiftliklerde, hiyerarşinin en düşük düzeyde olduğunu, insanlar arasında rekabet yerine yardımlaşmanın olduğu ve doğaya karşı sorumluluk bilinci ile yaklaşıldığı görülmektedir.

2.2.4. İnsanmerkezci Yaklaşım

İnsan merkezli yaklaşımlar, insan ve doğa arasında ayırım yaparak evrenin merkezine insanı alırlar. Bu yaklaşıma göre insan sahip olduğu bilinç, sorumluluk duygusu, kendi kendine yeterlilik gibi özelliklerden dolayı tüm varlıklardan ayrılır ve onların üstünde egemenlik kurma hakkını elinde bulundurur. İnsanı tüm canlı varlıklardan üstün tutan bu yaklaşım insanı, evren ve bu evren içinde bulunan tüm canlıları kendi çıkar ve arzusuna göre kullanma gerekirse dönüştürme hakkına sahip olarak değerlendirir. Çünkü insanın içsel bir değere sahip olduğunu kabul eder.

İnsanın doğa üzerindeki hakimiyetini meşrulaştıran insanmerkezci yaklaşımı, zayıf insanmerkezci ve güçlü (sıkı) insanmerkezci olarak ikiye ayrılmaktadır: Zayıf insanmerkezci yaklaşıma göre; insan doğadaki diğer varlıklardan daha üstün bir varlıktır; fakat insanın yaşamını devam ettirmesi, refahı bütün ekolojik sistemin sağlıklı olduğu gibi kalmasına bağlıdır. İnsanın yaşamda kalması ve refahı için doğadaki nesnelere insanlara sağladıkları yarar ölçüsünde değer vermesi gerekmektedir (Akt: Şakacı 2011: 91). Diğer taraftan insanlara yararlı oldukları için doğal varlıklara değer yüklemek, onları insanın çıkar ve refahı için araç olarak görmektir (Ünder 1996: 114). Güçlü (sıkı) insanmerkezci yaklaşımda ise; insanın duygusal tercihleri sorgulanmadan belirleyici değer olarak kabul edilir. Sıkı insanmerkezci yaklaşımda, insanın duygusal tercihleri üzerinde hiçbir denetleme olmadığından, doğayı insan ihtiyaçlarına hizmet edecek ürünler yapmak üzere, çıkarılıp, bir hammadde deposu olarak gören insanların davranışlarını eleştirmeye olanak yoktur. Buna karşılık, zayıf insanmerkezciğe göre yapılan tercihlerin ya akılcı ya da akıldışı olabileceğini kabul eder. Böylece zayıf insanmerkezci,

tamamen doğayı sömüren, bir değer sisteminin temel eleştirisini sağlar (Akt: Ünder 1996: 141).

Mury'e (Akt: Şakacı 2011: 92) göre; insan her şeyin ölçüsü, evrenin merkezi, bütün değerlerin kaynağı ya da evrimin doruğu değildir. Yine de evrimsel dalganın şu anki doruğudur. Yüksek değerdeki doğruluk, adalet, aşk ve güzellik en iyi anlatımlarını insanın evriminde bulmuşlardır. Ayrıca, bu değerlerin yüksek durumlarının gerçekleşmesine yönelik ilerleme, zorunlu gelişme insan aracılığıyla olur. Murdy, insanmerkezciliğin insanoğlunun doğadaki diğer varlıklardan daha fazla değere sahip olduğunu, insan tarafından kabul edilmesi anlamına geldiğini savunurken, örümceklerin de örümcekler tarafından aynı mantıkla doğadaki diğer şeylerden daha değerli, olarak görülebileceği örneğini vermektedir. Ona göre, örümcekler örümcek merkezli olmaktan, dolayısıyla da, insan insanmerkezci olmaktan daha doğal bir şey yoktur. Bu durum diğer canlı türleri içinde geçerlidir. Simpson' a göre, insan en yüksek basamaktaki hayvandır. Bu tip bir yargıda bulunabilmenin sadece insana özgü olması, bu yargının doğruluğunun ispatıdır.

Dubos, insanın tek önemli değer olduğu ve doğanın geri kalan kısmının onun refahına ve saçma arzularına kurban edilebileceği anlayışın reddedilmesi gerektiğini söylemekle birlikte, insanın yaradılışın en tepesine koyan insanmerkezci bir tutumdan kaçamayacağını ileri sürer. Dubos, insanın doğaya yaratıcı olarak mücadelesi etmesini önerir. Ona göre insan, yaşamının pek az zamanında doğanın sadece bir tapıncısı, onun eylemlerinin edilgen bir seyircisidir (Ünder 1996: 143-144).

Mury gibi insanı tüm değerlerin merkezine almayan insanmerkezli yaklaşımı benimseyen düşünürlerin olmasına karşın genel olarak insanmerkezcilik, insanı tüm değerlerin merkezi, doğanın insanlar için kaynak deposu, insan dışındaki tüm canlı varlıkların adeta birer meta olarak kabul edilip insanın yararına uygun araçlar olarak değerlendirmektedir. İnsanmerkezcilik çevre ile ilgili herhangi bir düzenlemede dahi insanı merkeze almayı uygun görmektedir. Çünkü bu yaklaşıma göre insan sahip olduğu niteliksel ve niceliksel özelliklerle diğer canlılardan ayrılmakta bundan dolayı da tüm canlılardan daha fazla bir öneme sahiptir. Böyle bir değer sistemini benimseyen, doğayı sürekli sömürerek varlığını ispatlamaya çalışan toplum ya da topluluklar birçok ekolojik sorunla karşılaşmaktadır.

2.2.5. Hayvanmerkezci Yaklaşım

İnsanmerkezci yaklaşımın sadece insanı kendi için değerli görmesi ve bunu da insanın niteliksel ve niceliksel özelliklerine bağlaması; insan dışındaki diğer canlı varlıkların (özellikle hayvanların) insanın yararı ölçüsünde değerli olarak görülmesine ve canlıların insanlar için araçsal bir anlam ifade etmesine neden olmuştur. Canlı varlıkların insnlara fatda derecelerine göre değerli görülmesi ve canlılara araçsal değer atfedilmesi durumu bazı çevreci düşünürleri rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda da hayvanların sadece insanların yararına göre araçsal değere sahip olmadığını onların kendi içlerinde de değerli olduğunu yani içsel bir değere sahip olduğu görüşünü ifade eden hayvanmerkezcilik yaklaşımını ortaya koymuştur.

Hayvanmerkezcilik yaklaşımında hayvan hakları hareketii ve hayvan refahı hareketi önemli bir yer teşkil etmektedir. “Hayvan Hakları öğretisi doğadaki varlıklar arasında bazı hayvanları korumaya değer görür. Bu sınıfa giren hayvanlara karşı insanın kullanıcı ve yıkıcı tutumunu sınırlamak, hayvanları salt araç statüsünden kurtarmak için onlara özsel değer verir. Hayvan hakları öğretisi ekolojik kaynaklı değildir, çevre sorunlarının yaygınlık kazanmasına bir tepki olarak ortaya çıkan çevreci hareketten önce ve bağımsız olarak ortaya çıkmıştır” (Ünder 1996: 164).

Bu hareketin kökenleri 18. Ve 19. Yüzyıllarda hayvanlara yapılan zulmü ve kötü kabul edilen uygulamaları önlemek amacıyla kurulan insancıl kuruluşlardır (Akt: Yaşar, Yerlikaya 2004: 39). “Modern Hayvan Hakları hareketinin gelişiminde ise, Darwin’in insanın maymuna benzer atalardan türediğini ve diğer hayvanlarla da az ya da çok uzak akraba olduğunu ima eden evrim kuramı; bu kurama dayanan yabani hayvan türlerinin zengin ve karmaşık sosyal, psikolojik ve duygusal zenginliklerini gösteren bilimsel incelemeler; bu bilgilerin ileri fotografik tekniklerle, filmlerle ve özellikle televizyonla evlere kadar taşınması; kedi, köpek ve kuş gibi evcil hayvan beslemenin yaygınlaşması ve hayvanların da acıya ve hazza duyarlı, insanın kendi tecrübesinden kalkarak kolayca anlayabileceği sosyal ve duygusal eğilimlere sahip oldukları görüşünün yaygınlaşmasını sağlamıştır” (Akt: Ünder, 1996: 165). Ayrıca evcil hayvanların tarımda, tıbbi, bilimsel ve endüstriyel araştırmalarda kullanılmasına ve onlara yapılan muameleler, hayvanların acılarına karşı duyarlılığı artırmıştır(Akt: Yaşar, Yerlikaya 2004: 40).

Hayvan refahı başlangıçta hayvan hakları ve hayvanların korunması şeklinde ele alınırken, 1964 yılında Horrison tarafından yayınlanan “Hayvan Makineler” adlı kitap bugünkü anlamıyla hayvan refahının başlamasında önemli rol oynamıştır. Önceleri pet hayvanları, 1980’lerde laboratuvar hayvanları ve 1990’larda ise daha çok çiftlik hayvanlarının refahı üzerinde durulmuştur (Atasay 2013: 109). Hayvan refahı hayvanların fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı ve huzurlu bir hayat sürmelerini sağlamayı amaçlayan bir akımdır. Hayvan refahı akımı, hayvanların insanlar tarafından yiyecek olarak, çeşitli işlerde ve deneylerde kullanımının mümkün mertebe de azalmasını ve belirli etik kurallara bağlı kalınarak yapılmasını savunur (www.tdv.org.tr).

Hayvan Hakları hareketi ile hayvan refahı hareketi her ne kadar hayvanlara özsel değer atfeden ve onların da insanlar gibi bazı duygularının olduğunu (acı çekme gibi) görüşündewn hareketle oluşturulmuş hayvanmerkezciliğin iki temel hareketi olsa da iki hayvanmerkezli hareket arasında bazı farklar vardır. Ünder, hayvan hakları hareketi ile hayvan refahı hareketi arasındaki farkları şöyle açıklamıştır (1996: 166): “ Hayvan refahı hareketi acı vermemek koşuluyla, hayvanların insanların yararı için kullanılması ve öldürülmesini meşru sayar. Hayvan hakları hareketi ise insani bir biçimde de yapılırsa insanların çıkarı için hayvanların öldürülmesine veya kullanılmasına karşı çıkarlar. Hayvan hakları hareketi hayvanları öldürücü tıbbi deneylerle, ilaçların, kozmetiklerin ve nükleer silahların test edilmesinde kullanımlarını kürkleri için öldürülmelerini; eğlence amacıyla dövüştürülmeleri (horoz dövüşü, deve güreşi, boğa güreşi, redeoları) ve oynatılmalarını avlanmayı; ‘fabrika tarımcılık’ dedikleri tavuk ve sığır çiftliklerinde hayvanların kalabalık bir biçimde küçük bölmelere hapsedilmelerini protesto ederler”

2.2.6. Risk Toplumu

Dünyada değişik özellikler ve tarihsel süreçler gösteren toplumların genel olarak; avcı-toplayıcı toplumlar, tarım toplumları ve sanayi toplumları olmak üzere üç evreden geçtiği kabul edilir. Günümüz sanayi sonrası toplumlarına kendi kendinin altını oyan aksaklıkları oluşturmasından dolayı risk toplumu da denir.

Sanayileşme ve kentleşme süreci beraberinde çeşitli riskleri de getirmiştir. İnsan doğa ilişkisinde insanın doğayı egemenliği altına alma istemi ve doğaya

müdahalesi beraberinde doğal dengenin bozulması, biyolojik çeşitliliğin azalması, iklimlerin değişmesi gibi çeşitli çevresel risk ve sorunlardandır. Çevre sorunlarının neden olduğu küresel risk ve belirsizlikler üzerine yapılmış çeşitli çalışmalar olsa da Ulrich Beck tarafından ortaya atılan “risk toplumu” kavramı var olan bu sorunları daha da bütüncül bir şekilde kavramsallaştırmış ve günümüz toplumlarının önemli özelliğine dikkat çekmiştir (Akt: Çelik Kaya 2012: 55). Riskler temelinde yükselen risk toplumu düşüncesini Beck, modern toplumdaki değişimlerin sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar çerçevesinde açıklamasının yanında risklerin tarihsel süreç içinde niteliksel ve niceliksel değişmeler geçirdiğini de belirtmiştir. Beck’ e (Akt: Özdoğan, Doğan 2011: 24-25) göre; riskler Yeniçağ’ın icadı değildir. Kristof Kolomb gibi, yeni ülkeler ve kıtalar keşfetmek için yola çıkan herkes riskleri göze almıştır. Fakat bu riskler kişisel risklerdi ve bu dönemdeki risk sözcüğü, cesaret ve macerayı taşıyordu. Süreç içinde risklerin niteliği değişerek küresel tehditler haline gelmişlerdir. Riskler modern dönem öncesinde duyu organları tarafında algılanırken, günümüzdeki riskler fiziksel ve kimyasal formüller olarak varlığını sürdürmektedir. Bu duruma örnek olarak, toprağın kirlenmesi sonucu toprakta yetişen bazı bitkilerin doğal yapısının bozularak insan yaşamını etkileyecek riskleri içinde barındırmasını verebiliriz.

Risklerin sanayi toplumundan önce niteliksel ve niceliksel farklılıklarına karşın var olduğunu belirten Beck’in risk toplumu kuramını sanayi toplumlarından ayrı olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü Beck risk toplumunun yaşayış biçimlerinin ve kararlarının bir sonucu olarak oluşmaya başladığı görüşündedir. Beck, risk toplumunu, “sanayi toplumunun şimdiye dek izlediği yolda yaratılan tehditlerin ağır bastığı bir modernlik evresi” şeklinde tanımlamaktadır (Akt: Çuhacı 2004: 58).

Beck, içinde bulunduğumuz toplumsal süreci risklerin ağırlıklı olduğu bir geçiş süreci olarak tanımlamaktadır. Ona göre yaşadığımız çağ bir risk çağıdır. Bu sürecin küresel ve aynı zamanda bireysel olduğunu çünkü risklerin karar verme süreçleri ile oluştuğunu belirtmektedir (Akt: Çuhacı 2004: 58-59). Luhmann’ da Risk: A Sociological Theory (Risk: Sosyolojik Bir Kuram) başlıklı kitabında, rizikoyu, bireyi birey tarafından verilmiş olan bir karara dayalı, o bireyi tehdit eden gizil tehlike olarak tanımlar. Bu, nükleer maddelerden kurtulup kurtulmamak veya atıkları nereye atmak ya da bir sigara içip içmemek gibi, bir zaman süreci içinde gizil

kayıp ve kazançlarla ilgili hesaplamalardır (Akt: Elburuz, Ayas 2012: 104). Riskler her ne kadar bir mekanizmanın kararı sonucunda ortaya çıkmış olsa da etkileri bakımından küresel nitelik taşımaktadır. Çünkü riskler kendisi için tehdit alanı oluşturanın yanında riski oluşturanı da etkiler.

Modernleşmenin getirdiği riskler için Beck, bir tür ‘gölge karanlık’ benzetmesi yapmaktadır. Önceki yılların aksine Beck, insanların karşı karşıya olduğu tehlikelerin zararsız maddelerin arkasına saklanmış olan radyasyon, toksit atıklar, nükleer felaketler olduğunu belirtmektedir. Artık risk ve tehlike faktörünün giderek arttığını, bunları görmezden gelerek yaşamaya devam etmenin mümkün olmadığını savunan Beck’ e göre asıl önemli olan riskler ve tehlikeler karşısında temkinli olmak ve onları yeniden düşünce süzgecinden geçirmektir (Akt: Çuhacı 2004: 64). Beck yaşadığımız çağı etkileyecek kuvvette olan risklerin Batı kaynaklı ve endüstri kökenli riskler olduğunu belirtmektedir. Beck’e (Akt: Özdoğan, Doğan 2011: 50-52) göre; riskler er ya da geç onları yaratanları ya da onlardan kar elde edenleri de yakalayacak. Riskler yayılırken sosyal bir bumerang etkisi yaratır: Zenginler ve iktidar sahipleri bile riskler karşısında emniyette olamaz. Bir zamanların ‘gizil yan etkileri’ ürettikleri merkezlere de geri dönüp saldırırlar. Bizzat modernleşmenin aktörleri, yarattıkları ve üzerinden kar elde ettikleri tehlikelerin girdabına feci şekilde kapılırlar. Bumerang etkisi, münferit sorumluya geri dönüp doğrudan saldırmakla kalmaz, toptan ve eşitlikçi bir şekilde herkese zarar verir: Ormanların yok edilmesi, sadece kuş türlerinin tümünden yok olmasına yol açmaz, aynı zamanda toprağın ve orman mülklerinin ekonomik değerini de azaltır.

Kısaca Beck’e göre insanların doğaya müdahalelerinin aşırı bir şekilde gerçekleştiği sanayi toplumu aşaması ile insanların yaşamını tehdit eden risklerde artmıştır. Risklerin ortaya çıkışında ve ciddi derece tehdit edici nitelik kazanmasında herkes sorumludur. Risklerin oluşturduğu tehditlerden riskleri oluşturmayan kadar oluşturan topluluklarda etkilenmektedir.

Risk toplumunun tipik eleştirisi ise şunlardır; 1) Birçok toplumda risk ve tehlikelerle halkın meşgul olması yaygınlığı gerçekte Beck’ in çalışmasında resmettiğinden daha azdır. 2) Risk toplumu teorisinin en problematik yönü, “riskin eşitliği” görüşüne demir atmış olmasıdır. Bir insanın sosyal sınıfı ne olursa olsun hiç kimse tehlike ve risklerden muaf değildir veya kaçamaz. Bir derece Kuzey Avrupa

lkelerinde riskin eşitliği var olabilir çünkü bu toplumlarda sosyal eşitsizlik ve mahalleler arası ayırım, Kuzey Amerika ve gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında daha azdır. Günümüzde dünya toplumlarının birçoğunda risk eşitliği çok az vardır. Gerçekte, evresel eşitsizlik bir istisna değil, aksine bir kuraldır. Çevresel eşitsizliklerin var olduğu, düşük gelirli Güney ülkelerine sınırlı değildir. Çevresel adalet literatürü Amerika Birleşik Devletlerinde sosyal sınıf, ırk ve etnik yapıya bağlı olarak insanların çevresel tehlikelere eşitsiz bir Şekilde maruz kaldığını ortaya çıkarmaktadır (Akt: Konak 2010: 280).

III. BÖLÜM

3. TATUTA (EKOLOJİK ÇİFTLİKLERDE TARIM TURİZMİ VE GÖNÜLLÜ BİLGİ, TECRÜBE TAKASI) PROJESİ VE TATUTA’NIN SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TaTuTa (tarım-turizm-takas) Projesinin uygulandığı çiftliklerde ekolojik yaşam modelinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle bazı kavramların iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu bölümde TaTuTa Projesini açıklamadan önce belli kavramlar tanıtılıp, sonrasında TaTuTa Projesinin ne olduğu açıklanmıştır. Son olarak TaTuTa Projesi sosyolojik yaklaşımlar perspektifinden değerlendirilmiştir.

3.1. Eko Turizm

Hector Ceballos Lascurain tarafından 1983 yılında ilk kez ortaya atılmış eko turizm kavramı, önceleri doğadan haz alma ve doğanın değerini bilme olarak adlandırılmıştır. Lascurain’e göre eko turizm “nispeten bozulmamış ve kirletilmemiş, beğenilen manzara ve yabani bitki türleri ile hayvanların yaşadığı yerlere yapılan seyahattir” (Che 2006: 1989).

Ekoturizm, doğal bölgelere yapılan, doğal çevreyi korumayı, yerleşik toplumların bütünlüğüne, varlıklarına saygılı, yöre halkının kültürünü tanımayı amaçlayan, doğal çevrenin korunmasına katkıda bulunan ve bunların sorumluluğunu gerektiren bir turizm çeşididir (Kontogeorgopoulos 1999: 318).

- **Çiftlik Turizmi:** İnsanların gerçek veya turizm amacıyla kurulmuş çiftliklerde, doğa ile iç içe yaşamak, sebze ve çiçek yetiştirmek, meyve toplamak için seçtikleri turizm türüdür.
- **Yayla Turizmi;** Kent dışı yaşam koşullarının olduğu yaylalara yapılan seyahatlerdir.

Ekoturizmin temel hedefleri arasında, doğal alanların görünümünün korunması, su, hava, deniz ve toprak kirliliğinin önlenmesi, çevre kültürü bilincinin oluşturulması, ekosistem ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sosyo-kültürel değerlerin korunması ve bunların hem turist hem de yöre halkı tarafından uygulanmasını sağlamak sıralanabilir (Doan 2000: 289).

Alternatif turizmin ortaya çıkmasındaki etken, turizmi on iki aya yaymak ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Böylece turizm aktiviteleri çeşitlilik kazanacak ve turizmin meydana getirdiği olumsuz etkiler en aza indirilmeye çalışılabilecektir. Sürdürülebilir turizm, “insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, doğal süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin devam ettirildiği turizm faaliyetidir. Sürdürülebilir turizm, tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği kalkınma şeklidir” (Dinçer 1996: 342).

Turizmi on iki aya yaymak için geliştirilen turizm çeşitleri bir anlamda turizmi sürdürülebilir kılmaktadır. Başka bir ifadeyle, sürdürülebilir turizm kavramı sürdürülebilir kalkınmanın, çevresel değerler üzerinde bir olumsuz etkiye sebep olmadan, ekonomik kalkınmanın devam ettirilmesini özellikle vurguladığı göz önünde bulundurularak, “sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini arttırmak” olarak tanımlanabilir (Holden 1999: 99).

Sürdürülebilir turizmin, turistik yöreler için birçok olumlu katkısı vardır. Bunlar arasında turizmin doğal, tarihi, kültürel ve diğer kaynakların devamı adına koruması, ziyaretçi sayısının yöre kapasitesi ile orantılı olmasını sağlaması, genel çevre kalitesinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi, yerel ekonomik kazanç sağlaması, yöre halkı ile turistler arasındaki ilişkinin hoşgörü sınırları içinde olması gibi faktörler sayılabilir (Bramwell ve Lane 2005: 21-22).

Bunların yanında sürdürülebilir turizm ile turizm de dâhil olmak üzere diğer yerel sektörler katkı sağlanabilmektedir. İnsanlara farklı gezi hizmetleri sunularak, seyahate olan bakış açıları zenginleştirilebilmektedir. Ayrıca en önemli katkısı, turizmin olumsuz etkilerini en az düzeyde tutmakta büyük rol oynayabilmesidir (Swarbrooke 1999: 10).

Uluslararası Eko turizm yılı çerçevesinde Dünya Turizm Örgütü tarafından Almanya, Kanada, İspanya, İtalya ve İngiltere’de yapılan araştırmalarda eko turizm pazarındaki turist profili; 30-59 yaş arası, yüksek gelir sahibi ve yüksek eğitilmiş, gastronomi ve kültüre ilgi duyan bir tüketici kitlesi olarak açıklanmıştır. Dünyada;

Avusturya, İngiltere, Almanya, Kuzey Amerika ve Yeni Zelanda da yapılan çiftlik turizmi uygulamaları son zamanlarda ülkemizde de turizm arzı içinde yerini almaya başlamıştır. Özellikle Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğinin 2004 yılında hayata geçirdiği Tarım Turizm Bilgi ve Tecrübe Takası (TaTuTa) projesi ile ülke genelindeki birçok noktada 90'ı aşkın çiftlikle, çiftlik turizmi hizmeti vermeye başlamıştır. Proje ekolojik tarım yapan çiftçileri turizm faaliyetleriyle daha aktif hale getirerek maddi ve manevi anlamda desteklemeyi amaçlamaktadır (Yılmaz 2008: 132).

Gelişmiş ülkelerde oldukça yaygın bir turizm türü olan ekoturizm, ülkemizde yeni yeni gelişmektedir. Sürdürülebilir bir hayat için, sürdürülebilir turizm çeşitleri de desteklenmelidir. Ekoturizm ile insanlar ekolojik yaşam pratikleri öğrenerek, doğaya karşı daha duyarlı ve sorumlu bireyler haline gelmektedir. Türkiye'de ekolojik bilinci yüksek bireylere sahip olmak ve ekoturizmi desteklemek için bu alanlara yönelik daha fazla politika üretmelidir.

Ülkemizde turizm stratejilerine genel olarak baktığımızda eko turizmin çok sonralarda kendine yer bulduğunu görmekteyiz. Turizm Stratejisi 2023'de eko turizm uygulanacak yörelerde, özellikle kırsal kesimde tarım dışı istihdam alanları oluşturulacak, bu da bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılmasına, kadının statüsünün iyileştirilmesine, kırsal alanlardaki nüfus göçünün durdurulmasına ve milli değerlerin korunması ve tanıtımına katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Bununla birlikte eko turizmin yaygınlaştığı bölgelerde bu turizm türünün (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007: 55-56);

- Bölge ekonomisinde üretim çeşitliliğinin artırılarak ekonomik istikrarın sağlanmasına,
- Bölgede nitelikli, niteliksiz işgücüne önemli çalışma fırsatlarının oluşturulmasına,
- Bölgede yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesine,
- Yerel düzeyde sanayi ve ticareti uyarıcı altyapı yatırımlarının geliştirilmesine,
- Gençlerin ve toplumun eğitimi ile yerel düzeyde modernizasyon sürecinin sağlanmasına,
- Sosyo-ekonomik gelişme konusunda başka seçeneği olmayan bir yörede yerel halk ve turistler tarafından kullanılabilir rekreasyonel ve turistik olanaklar sağlanmasına,

- Yerel düzeyde kişisel gelirlerin ve vergi vb. kamu gelirlerinin artmasına,
- Yerel düzeyde imajın geliştirilmesi ve yerel halkın çevreyi koruma ve geliştirme bilincinin artmasına katkı sağlayarak bölge ve kırsal kalkınmaya imkân sağlayacağına yönelik ifadeler yer almaktadır.

3.2. Permakültür

Permakültür kavramı, sürdürülebilir insan yerleşimleri yaratma amaçlı bir tasarım ve kendi kendine yetebilen, sürdürülebilir sistem tasarımı olarak tanımlanmaktadır. "Kalıcı tarım"(permanent agriculture) ve "kalıcı kültür" (permanent culture) kelimelerinden türetilmiştir. Permakültür tasarım sisteminin amacı; kendi ihtiyaçlarını karşılarken, çevresini sömürmeyen veya kirletmeyen sürdürülebilir, ekolojik olarak sağlıklı uygulanabilir sistemler yaratmaktır (Mollison, 1991). Permakültürde doğayı taklit etmek, doğaya uyum sağlamak ve doğaya en az müdahale etmek esastır. Doğayla yeniden bağlantı kurmak ve kendimizi doğanın içine yerleştirmek temeldir.

Permakültür temelde, doğaya saygılı, sürdürülebilir yerleşimler oluşturmak için doğanın gözlemini ve geleneksel tarım sistemlerinin içerdiği tecrübeyi, modern ve bilimsel teknolojik bilgiyi esas alır. Permakültür kavramı ile “ekolojik mühendislik”, “entegre tarım” gibi terimler de literatüre girmiştir.

Permakültür tasarımı kırsal alanlarda uygulanabildiği gibi, kentsel alanlarda da uygulanabilmektedir. Küçük kulübelerde kullanılabileceği gibi büyük çiftliklerde ve köylerin tasarımında da kullanılabilmektedir. Permakültür tasarımı için iki temel adımdan bahsedilmektedir. Birincisi, tüm iklimsel ve kültürel durumlara uyarlanabilecek kurallar ve ilkeler, ikincisi de iklim ve kültürle göre değişen teknik ve ilkelerdir. Bu ilkeler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- “Bağlantılı yerleştirme: Her öge (ev, gölet, yol, vs.) birbirine hizmet edecek bir ilişki içerisinde yerleştirilir.
- Her ögenin birçok işlevi vardır.
- Her önemli işlev diğer öğeler tarafından desteklenir.
- Ev ve yerleşim (mıntıklar ve dilimler) için etkin enerji planlaması yapılır.
- Fosil yakıt kaynakları yerine biyolojik kaynakların kullanılmasının önemi vurgulanır.
- Arazideki enerji (yakıt ve insan enerjisi) geri dönüştürülür.

- Elverişli araziler ve topraklar elde etmek için doğal bitki ardılığı kullanılır ve hızlandırılır.
- Verimli ve interaktif bir sistem için faydalı türlerin polikültüreliliği ve çeşitliliği sağlanır.
- En iyi etki için girintili ya da doğal şekiller kullanılır” (Mollison, 1991; çev: Özkan, 2011).

Mollison (1991), kitabında (Permakültüre Giriş) yapıları buldukları iklime göre ayırarak, iklimlerin özelliklerine göre yapıların barındırması gereken ekolojik tasarım prensiplerinden bahsetmiştir. Buna göre, evler; ılıman, kurak iklim evi, tropik iklim evi olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir. Kitapta, bu değişik iklimlere ait evlerin plan tipleri, ev bölümlerinin ve pencerelerin yerleştirilmesi, evin doğal yollardan yalıtımı için gerekli malzeme seçimleri, evin etrafının bitkilendirilmesi, eve bitişik sera ve gölgelik tasarımı, evde değişiklik yapılması durumunda dikkat edilmesi gerekenler gibi konularda bilgiler verilmiştir. (Mollison, 1991; çev: Özkan 2011).

Permakültürde derin ekolojide olduğu gibi bütüncü bir yaklaşım görmekteyiz. Permakültür tasarımı biyoloji, botanik, ziraat, fizik, coğrafya, antropoloji, ekonomi, sosyoloji gibi doğa bilimlerinin ve sosyal bilimlerin birçok dalından beslenmektedir.

TaTuTa Projesine dahil olan ekolojik çiftliklerde Mollison'un permakültür tasarımının etkilerini fazlasıyla görmekteyiz. Kuruldukları bölgenin şartları doğrultusunda inşa edilen yapılar ve bölgenin şartlarına uygun tarım yapılmaktadır. Alternatif bir ekolojik yaşam modelinin inşasında permakültürün önemli bir rolü bulunmaktadır. Doğaya zarar vermeden, doğayla uyum içinde yaşamak için köylerde ve kentlerde permakültürün ön plana çıkması gerekir.

3.3. Ekolojik Mimarlık

Günümüzde birçok alanda sıkça söz edilen ekoloji kavramı mimarlık alanında da kendine yer bulmuştur. Yapay unsurların doğaya verdiği zararın farkına varan insanoğlu artık yaşam alanını inşa ederken bu durumu göz önüne almaya başlamıştır. Bu da ekolojik mimarlık, ekolojik bina, ekolojik kentler gibi kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bir mimari yapının ekolojik olabilmesi için bazı şartlara taşınması gerekmektedir. Bu şartların başında mimari yapının doğaya olan olumsuz etkilerini

minimum seviyede tutulması gelir. İnşa edilecek yerleşim alanlarının bu tasarım stratejisine uygun olması gerekmektedir. Bu tasarım planına uygun yapılar,"ekolojik bina", "eko-ev", "ekolojik yerleşim", "eko-kent", "eko-köy", "eko-çiftlik" gibi kavramlarla adlandırılmaktadır.

Ekolojik mimarinin temel hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için yapılması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Utkuğ yapılması gerekenleri kısaca özetlemiştir. İlk olarak, binayı kullanacak olanlar için dayanıklı, emniyetli, sağlıklı, rahat ve ekonomik mekânlar yaratmak ve binaların ve çevresinin tasarımı, yapımı, işletimi, kullanımı, onarımı, yıkımı ya da işlev kazandırılması aşamalarında, ekolojik sistemlerin korunmasına yönelik olarak enerji, su, malzeme, ...

Yukarıda belirtilen ekolojik mimarinin hedeflerini gerçekleştirmek için bir yapı tasarlarken çeşitli tasarım stratejileri uygulamak gerekir (Utkuğ 2000: 148).

Tönük'ün ekoloji tanımlarından yola çıkarak yapmış olduğu analiz sonucunda ekolojik mimarlığın bir stil olmadığını, gelişmiş bir düşünme sistematiği olduğunu, tasarımda ekolojik ilgi, ekolojik bakış ve ekolojik yaklaşım ilkelerini oluşturmanın önemli olduğunu belirtmektedir (Tönük 2001: 78). Tönük ekolojik mimariyi ele alırken sadece yapı olarak görmemekte aynı zamanda bu yapının bir kültüre ait olduğuna vurgu yapmaktadır. Ekolojik mimarinin asıl ön şartının ekolojik yurttaşlık olduğunu söyleyebiliriz.

Ekolojik yapının barındırması gereken tasarım kriterleri iki başlık altında sıralanabilir:

- **Fiziksel konular bağlamında**, binanın inşa edileceği uygun arazi seçimi, yapıların basit plan tipli olması, küçük ölçekli, kompakt, uygun hacim organizasyona sahip olması, yapının en uygun şekilde yönlendirilmesi, ısısal performansı yüksek kabuklu olarak tasarlanması, dayanıklı yapı ürünlerinin kullanılması, yerel malzeme kullanılması,
- **Çevresel konular bağlamında**, Enerji etkin arazi kullanılması, peyzaj tasarımı, enerji etkin malzeme seçimi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, hızla yenilenebilir kaynaklardan elde edilen, geri dönüşümlü malzemelerin tercih edilmesi, suyun etkin olarak kullanılması ve tasarımı, doğal konturların, flora ve faunanın korunması, yapı içi konfor koşullarının sağlanması (Güleryüz 2013: 101).

Ekolojik mimari için sıralanan şartlarda en fazla öne çıkan unsurun sürdürülebilirlik olduğunu görmekteyiz. Ekolojik bir yapı için yapılması gereken en önemli şey doğaya zarar vermeden doğanın bize sunduklarıyla atalarımızın yüzyıllardır yaptığı gibi bizim de yaşam alanlarımızı inşa etmemizdir. Ekolojik mimari için başvurabileceğimiz en kolay yol geleneksel mimari örnekleridir.

Geleneksel mimari örneklerinde, iklim verilerine, rüzgârın, güneşin konumuna dikkat ederek bu sayede doğal etmenlerden maksimum yarar sağlayarak, doğa ile uyumlu, ekosisteme daha az zararlı mekânlar oluşturulduğu görülmektedir. Günümüzde ise, bir ikilem mevcuttur. Ekolojik binalar ve yerleşimler, geleneksel mimari teknikler ve tasarım prensipleri ile ele alınmakta ya da gelişen yüksek teknolojiden yararlanılarak oluşturulmaktadır. Bu iki yaklaşım ise birbirinden zıt iki kutubu temsil etmektedir ve mimarlık disiplinde bu konu sıkça tartışılmaktadır (Güleryüz 2013: 113).

TaTuTa Projesinde önemli bir yere sahip olan ekolojik mimarlık, ekolojik bir yaşamın olmazsa olmazları arasındadır. TaTuTa çiftliklerinde inşa edilen yapıların canlı ve cansız varlıklara minimum seviyede zarar verecek şekilde inşa edilmeye çalışılmaktadır.

3.4. Kırsal Turizm

Kırsal alanların kalkınması ve ekonomik refah düzeyinin artırılması için kullanılan bir turizm türü olan kırsal turizm üzerine çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Kırsal turizmin tanımlarına geçmeden önce kırsal alan ve kırsal kalkınma kavramlarının iyi şekilde bilinmesi gerekmektedir.

Kırsal alan, düşük nüfus yoğunluğuna bağlı bir kavram olarak, genellikle nüfusu 10 bin kişinin altında olan küçük yerleşim birimleri olarak tanımlanmaktadır. (Soykan, 2006: 54) Bölge tipolojilerinin belirlenmesinde de kullanılan bu tanıma göre, idari sınırlar itibarıyla nüfus yoğunluğu kilometre kare başına 150 kişiden az olan yerler kırsal alan olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde kırsal alanla ilgili yapılan istatistiklerde genel kabul gören ve TÜİK tarafından da dikkate alınan tanıma göre; nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir (Kırsal Kalkınma Planı, 2010: 39). Kırsal kalkınma ise, Birleşmiş Milletler Örgütüne göre; küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik ve sosyal koşulları iyileştirmek amacı ile giriştikleri çabaların

birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Esengül ark. 2002: 30).

Kırsal kalkınmada temel amaç, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin yaşam koşullarını iyileştirerek, kent ile kır yaşamı arasındaki gelişmişlik farkının en aza indirilmesini sağlamaktır. Bunun yanısıra kırsaldan kente göçü engellemek ve üretiminin devamını sağlamak için kırsal alanda istihdam yaratmaya çalışmaktır.

Günümüzde ekolojik bilincin ve ekolojik yurttaşlığın artması ile birlikte gelişen ekolojik turizm sayesinde kırsal kalkınmada turizm önemli bir rol oynamaktadır. Bireyleri kırsal turizme yönelten önemli etkenlerin başında, kent yaşamından bunalan insanların kendilerini doğada daha huzurlu hissetmesi gelmektedir.

Kırsal turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda tarım yapanların ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekanlarda talep ederek ve yörede para arttırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür (Küçükaltan 2002: 151). Bir başka tanıma göre ise, kırsal turizm, coğrafik olarak şehir dışında gerçekleştirilen ve genellikle çalışanını turizm hareketinin gerçekleştiği kırsal alandan karşılayan bir turizm şeklidir (Douglas, Derrett 2001: 165).

Kırsal turizmi kent yaşamının karmaşık ilişkilerinden, yoğun çalışma koşullarından sıkılmış, betonlaşan kent yaşamından uzaklaşma isteği duyan insanların ve doğaya duyarlı turistik tüketicilerin doğayla bütünleşme isteğiyle hareket ettiği, çevresel tahribatın ve gürültü kirliliğinin olmadığı, ekolojik faaliyetleri gerçekleştirme odaklı turizm türlerini kapsamaktadır.

Son yıllarda yeni yeni gelişme gösteren kırsal turizmin en önemli ayağını agro-turizm oluşturmaktadır. Agro-turizm, içerdiği özel aktiviteler ile kırsal turizm etkinlikleri içerisinde yerini almaktadır. (Soykan 2003: 101) Agri-turizm ya da agro-turizm olarak da adlandırılan tarım turizmi, tarımsal üretimin yoğun olduğu yörelerde gerçekleştirilen bir turizm türüdür. Bu özelliği ile agro turizm üreticilere bir ek gelir kaynağı yaratmaktadır. Böylece tarımsal üretimin turizm ile yer değiştirmesi yerine, turizm ile bütünleşmesi söz konusu olabilmektedir. Yani, özellikle gelişmekte olan

yörelerde sıkça görülen tarım alanlarını turizm işletmeciliği adına yok eden değil, tersine tarımla birlikte turizmi de geliştiren yeni bir turizm faaliyet alanı olarak agro-turizm önem kazanmaktadır (Küçükaltan 2002: 151).

Agro-turizm kırsal alanın kalkınması için birçok katkı sağlamaktadır. Öncelikle yerel halka sağladığı istihdam ve üretimde artış ve bunun sonucu olarak göç olgusunun azalması, aynı zamanda doğaya karşı bir bilinç geliştirerek gelen turistlere ekolojik bilinç aşılama, kültürler arası diyalogun da önünü açarak farklı kültürlerin birbirlerini tanınmasını sağlamaktadır.

Dünyada gitgide yaygınlaşan kırsal turizm birçok ülkede ciddi bir şekilde desteklenmektedir. Türkiye'de de kırsal turizmin artması için yapılan en güzel çalışmalardan biri "TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi"dir. Bu proje TaTuTa, adıyla Ekolojik Buğday Yaşamı Destekleme Derneğinin başvurusuyla Birleşmiş Milletler GEF Küçük Destek Programı çerçevesinde 25 ayrı çiftlikle başlamıştır. Şu an ise ülkenin dört bir yanına yayılmış olup sayıları 90'ı aşmaktadır (www.bugday.com).

3.5. Organik Tarım

Tarım; insan yaşamının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. İnsanlık, yaşamın devamı için çok uzun yıllardır tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Ancak yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümlerle birlikte tarımsal faaliyetler farklı boyutlar kazanmıştır. Endüstri devrimi, artan dünya nüfusu ve kentleşmeyle bazı olumsuzlar doğmuştur. Üretim tesisleri verimli tarım arazileri üzerine kurulmuş, endüstri atıkları bilinçsiz bir şekilde doğaya salınmış, doğada önemli boyutlarda kirlilik meydana gelmiştir. Tarım alanlarında yüksek verim almak amacıyla kullanılan yapay ürünler, üründe kalite düşüklüğüne neden olmuştur. Artan nüfusun gıda talebini karşılayabilmek için toprakların aşırı derecede işlenmeye, makinelerin, kimyasal ilaç ve gübrelerin ve kimyasal katkı maddelerinin kullanılmasıyla tarımsal alanda bozulmalara neden olmuştur.

Meydana gelen bu bozulmalar da insan yaşamını doğrudan tehdit etmektedir. Bugün dünyada açlık krizleri yaşanmaktadır. Besin bulmanın zorluğu kendini gitgide göstermektedir. İnsanlığın bir dönemde birden fazla ürün alma mantığı uzun vadede ciddi sorunları doğurmuştur. Geç de olsa organik tarımın değerini dünya anlamaya başlamıştır.

Organik tarım diğer bir adıyla "Ekolojik Tarım"; ekolojik sistemde ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımının yasaklanmasının yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan yararlanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan bir üretim şeklidir (İlter, Altındışli 1999: 148).

Organik tarım konusunda birçok tanım bulunmaktadır. Ak'a (2004: 94) göre; organik tarım, doğadaki dengeyi koruyan, toprak verimliliğinde sürekliliği sağlayan, hastalık ve zararlıları kontrol altına alarak, doğadaki canlıların devamlılığını sağlayan, doğal kaynakların ve enerjinin optimum kullanımı ile optimum verim alınan bir üretim sistemini ifade etmektedir. Organik tarım; insan, çevre ve ekonomik olarak sürdürülebilir tarımsal üretim sistemini bütünleştiren bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Organik tarım; üretimde kimyasal girdi kullanmadan, üretimden tüketime kadar her aşamalı kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımın amacı; sahip olunan toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaktır (Er, Başalma 2008: 13). Yapılan tanımda dikkat çeken unsur yapay unsurların tarıma dahil edilmemesi gerektiğidir.

Organik Tarım; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklamasının yanında, organik ve yeşil gübreleme, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, nöbetleşe ekim, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, alternatif bir üretim şekli olarak ifade edilmektedir (Taşbaşı 2003: 88). Tanımda dikkat çeken bir unsur olarak hatalı uygulamaların olduğunu görmekteyiz. Bu hataların da baş mimarı insandır. Tarımsal faaliyete en çok ihtiyaç duyan türün en çok zararı vermesi ironiktir.

Organik tarımda dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da tarımsal faaliyetlerde doğaya verilecek zararın minimum seviyede tutulması gerektiğidir. Pragmatist bakış açısından kurtulmalı doğaya yaklaşım uzun vadeli olmalı, kısa dönemde fazla besin almak için tarım alanlarına zarar verilmemelidir.

Sürmeli'ye (2003: 92) göre :Organik tarımın 4 temel ilkesi vardır:

- Genetik değişikliğe uğratılmamış tohum kullanmak,
- Toprakta herhangi bir zarar oluşturabilecek kimyasal gübre kullanımına izin vermemek,
- Zararlı ve hastalıklarla mücadelede, kalıcı, doğaya zarar veren ve parçalanmayan kimyasallar kullanmamak,
- Ürünün sertifikasyon ve etiketlenmesini yaptırmak. Sağlıklı bir tarımsal faaliyet için bu ilkeler her daim göz önünde bulundurulmalıdır.

Organik tarım dünyada ekolojik bilinç düzeyi ve gelişmişlikle paralel ilerlemektedir. Dünyada birçok ülke organik tarımla uğraşan çiftçilere çeşitli desteklerde bulunmaktadır. Sağlıklı ve güvenilir gıda elde etmek için doğa dostu üretim modelleri desteklenmektedir. Aynı zamanda bu alanda birçok ülke politikalarını belirlemekte ve yasalar koymaktadır. Yaygın olarak batı ülkelerinde verilen bu destekler ve yasal uygulamalar ülkemizde çok geç uygulanmaya başlamıştır.

Ülkemizde son yıllarda rağbet gören ekolojik tarımın temel nedenleri arasında ihracat bulunmaktadır. Geleneksel ürünlerimizin ihracında ithalatçı ülkelerin mevzuatlarına uygun olarak yapılmaya başlanmasıyla organik tarıma zorunlu bir geçiş olmuştur. Dünyada bu alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak, Türkiye'deki organik tarım sektörü de önemli gelişmeler göstermiştir. Organik tarım yapan kuruluşlar ve çiftlikler desteklenmeye başlamıştır.

Ülkemizde, organik tarımın yapıldığı en güzel örneklerden biri de TaTuTa Çiftlikleridir. TaTuTa çiftliklerinde temel koşul organik tarımın yapılmasıdır. Böylelikle sağlıklı ve güvenilir gıda temini yapılmakta, doğaya zarar vermeden sürdürülebilir bir tarım anlayışı ile çalışılmaktadır.

3.6. TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi

TaTuTa (tarım-turizm-takas) Projesi 12 Ağustos 2002 tarihinde Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin desteği ile 2003 yılından itibaren Türkiye'nin dört bir tarafında uygulanan bir projedir. Projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vb. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişiler, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşmaktadırlar (www.buğday.org).

TaTuTa Projesini başlatan Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğinin tarihine baktığımızda, Buğday'ın tohumları ilk kez 1990 yılında, Bodrum pazarında tam pirinç, zeytinyağı, adaçayı, kekik, deniz tuzu satan küçük bir tezgahta atıldığını görmekteyiz. Atılan tohumlar ertesi yıl, Bodrum'da Eski Hükümet Sokağı'nda açılan Başak Doğal Ürünler Dükkanı'yla yeşerdi. Bir yıl sonra yanına eklenen Başak Naturcafe bitki çayları, doğal tatlılarıyla bir yandan sağlıklı beslenmek isteyenlerin uğrak yeri, diğer yandan da çevrecilere toplantı mekanı oldu. 1992 Mart ayında bahçe içinde eski bir Rum evi restore edilerek burada Buğday Vejetaryen Restoran hizmete açıldı. Buğday Restoran, mutfağında hiçbir zaman ilkelerinden ödün vermeyerek; rafine edilmemiş yöresel-mevsimsel doğal gıdaları toprak tencerelerde, tahta kaşıklarla; deniz tuzu ve sızma zeytinyağıyla, sevgiyle hazırlayıp sundu. Bunu yaparken de konuklarını sağlıklı gıdalar ve ekolojik yaşam konularında bilgilendirmeyi ihmal etmedi. Buğday Restoran ayrıca, bireysel gelişim, çevre, ekolojik yaşam konularında toplantı, seminer, kurs, dia gösterileri ve sergilerle birlikte bu konularda yerli ve yabancı yayınları içeren küçük bir kitaplığa da mekan oldu. Bu kültürel etkinlikler kapsamında gerçekleştirilen kültür ve doğa gezileri de sürdürülebilir, katılımcı turizme katkı sağladı (www.buğday.org).

Buğday Restoran sadece Türkiye'nin değil, dünyanın dört bir yanından gelen sağlıklı beslenme ve doğal yaşamla ilgilenenlerin uğrak yeri, buluşma noktasıydı. Zaman içinde bu konularda bilgi almak isteyenler artınca bir bülten yayınlama ihtiyacı doğdu. 1998 yılında içinde Buğday doğal yaşam merkezinden haberler, o sıralar inşa edilmekte olan ekolojik evle ilgili gelişmeler, sağlıklı yemek tarifleri ile ekolojik ve geleneksel ürünler hakkında bilgilerin yer aldığı sekiz sayfalık bir bülten

yayımlandı. Buğday Bülten bir yıl sonra dergi kimliğine kavuştu ve kısa sürede ekolojik tarım ve ürünlerden sağlıklı beslenmeye, bireysel gelişimden doğal şifa yöntemlerine, tüketim alışkanlıklarından mimariye kadar ekolojik yaşamın her alanında bir iletişim noktası ve kaynak oldu (www.buğday.org).

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğinin tarihinde göze çarpan en önemli şeyin tıpkı bir buğday tohumunun gelişimi gibi derneğin de gelişmesi olduğudur. TaTuTa Projesinde önemli bir yere sahip olan tohum fikri ki bu fikir sadece bitkisel değil aynı zamanda düşünseldir. İyi tohumlardan iyi ürünler alınacağı gibi iyi düşünce tohumlarından da iyi bireyler yetişecektir. Buğday Derneğinin kurulmasında ki ve temelinde bulunan en önemli fikir budur.

BUĞDAY hareketi, 1990 yılından bu yana yaşamını sürdürürken diğer yaşamlarla uyum içerisinde ve ekolojik bütüne saygılı bir toplum hayalini besleyerek sürdürdüğü çalışmalarını 12 Ağustos 2002 yılında Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği çatısı altında kurumsallaştırma kararı aldı. Buğday, bu hayale ulaşmak için “örnekler oluşturma”, “var olana destek olma” ve “bilginin dolaşımını sağlama” misyonunu üstlenmiştir.

Buğday’ın niyeti, tek tek bireylerde ve bir bütün olarak toplumda ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturmak; ekolojik dengelerin geri dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamı desteklemektir.

Bu niyeti gerçekleştirmek amacıyla 1990'dan beri atılan adımlar;

*Çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen sürdürülebilir tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması

*Geleneksel süreçteki üretimlerin korunması, sürdürülmesi

*İnsan gereksinimlerinin ekosistem döngülerine uyum içinde yeniden tanımlanması

*Bireyin doğa ve çevresi ile uyum içinde yaşayabilmesi için bilgilendirilmesi ve becerilerini geliştirebilmesi amacıyla faaliyet alanları yaratılması

*Bilgi ve kültür alışverişini sağlayan turizm anlayışının geliştirilerek uygulanması başlıkları altında toplanabilir (www.buğday.org).

Buğday Derneği, ulusal ve uluslararası birçok üyeliğe sahiptir. Bu üyelikler; Türkiye’de ekolojik tarımın hukuksal alt yapısının ve ulusal stratejisinin hazırlanması ve uygulanması konusunda çalışan, resmi yapıdaki Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Ekolojik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesi üyesidir. IFOAM (Uluslararası

Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu) aktif üyesi ve destekçisi; ECEAT (Ekolojik Tarım Turizmi Avrupa Merkezi) ve WWOOF'un (Ekolojik Çiftliklerde Gönüllüler Örgütü) Türkiye'deki tek temsilci örgütü, ekolojik tarımın yaygınlaşması, tohum, toprak ve diğer doğal ve tarımsal kaynaklarımızın korunması yönünde sürdürdüğü çalışmaları nedeniyle GDO'ya Hayır Platformu katılımcısı ve EVU'nun (Avrupa Vejetaryen Birliği) üyesidir (www.buğday.org).

Türkiye'de ekolojik yaşama dair yaptığı birçok çalışmayla ismini duyuran aynı zamanda Buğday Derneğinin de kurucusu olarak karşımıza çıkan Victor Ananinas ekolojik yaşam için en önemli tohumları atmıştır. Ülkemizde ekolojik yaşamın gelişmesinde önemli değerler arasında yer almaktadır. Ananinas'ın ekolojik yaşama katkısı sadece teorik değildir aynı zamanda ekolojik yaşama dair ürettiği pratikler de çok önemlidir. Yaşamı boyunca doğa ile iç içe olmaya çalışan kendini doğanın bir parçası olarak görüp öyle yaşayan Ananinas, Buğday çalışmalarını etkin bir platformda sürdürebilmek amacıyla 2002 yılında dostlarıyla Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'ni kurdu. Victor Ananias, ortaya çıktığı günden bu güne Buğday'ın vizyoneri, emek vereni, yürütücüsü, yöneticisiydi. 2 Mart 2011 tarihinde vefat etti.

Ananinas'ın ektiği tohumlar hala hayat vermeye devam etmektedir. Buğday derneği kurulduğu günden bu yana birçok projeye imza atmıştır. Bunlar içinde en önemli olan TaTuTa Projesi bugün Türkiye'nin dört bir yanına yayılarak 90'ı aşkın çiftliğe ulaşmıştır. Bütün bu oluşumların altında Ananias'ın çok önceleri attığı tohumları görebiliriz.

Türkiye'de kırsal alanların kalkınması için çiftlikler özellikle 2002 yılından itibaren tarım turizmi ile ilişkilendirilerek projelendirilmekte ve gittikçe yaygınlaşmaktadır. Özellikle 2004'ten itibaren TATUTA projesi kanalıyla turizme açılan çiftlikler kırsal kalkınmaya desteklediği gibi ekolojik yaşam modelleri de sunmaktadır. TaTuTa(tarım-turizm-takas) Çiftliklerinde yapılan faaliyetlere baktığımızda, ekolojik bir yaşamın temel taşlarını görmekteyiz. Öncelikle organik tarım ile doğa dostu üretimi destekleyerek sürdürülebilir bir üretim gerçekleştirmektedirler. Ekoturizm ile doğaya daha duyarlı bireyler yetiştirerek sürdürülebilir kazanç elde etmektedirler. Hem bilgi hemde tohum takası yaparak ekolojik bilinç aşılarda ve iyi tohumların koruyup ürün çeşidini yaygınlaştırmaktadır.

TaTuTa projesi 12 Ağustos 2002 tarihinde Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin desteği ile 2003 yılından itibaren Türkiye'nin dört bir tarafında uygulanan bir projedir. Bugün ülkemizde bu projeye dahil olan 90'ı aşkın çiftlik bulunmaktadır. Projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vb. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişiler, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşmaktadırlar

TaTuTa projesinin ana amacı, Türkiye'deki ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Tarım turizmi işleyişinde ise amaçlar şu şekilde özetlenebilir

- Kırsal alanlarda ekolojik tarım yapan aile ve işletmelere ek gelir sağlamak,
- İşgücü temin etmek,
- Ekolojik üretim yöntemleri konusunda karşılıklı bilgi ve deneyim takasını gerçekleştirmek,
- Kültürlerarası alışverişin sağlanmasına katkıda bulunmak,
- Üretici-tüketici arasındaki ilişkilerin şeffaflaşmasına yardımcı olmak,
- Ekolojik yaşam ve karşılıklı sorumluluklar hususunda ortak bilincin geliştirilip güçlendirilmesine katkı sağlamak (www.tatuta.org).

TaTuTa projesi kapsamında tarım turisti olmak isteyen bir ziyaretçi her çiftliğin kabul dönemlerine göre “konuk” ya da “gönüllü” olarak gitmek istediği çiftliği seçmektedir. Gönüllülerin konaklama ve yeme-içme ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmakta ve herhangi bir ücret alınmamaktadır. Günlük altı saat tarım ve hayvancılıkla ilgili çiftlik işlerinde çalışmaları yeterli olmaktadır. Böylece gönüllülerle karşılıklı bilgi ve deneyim takası imkânı doğmaktadır. Konuk olarak çiftliklere gidenler “eko-pansiyon” tarzı konaklama birimlerinde ya da çiftlikte kendilerine ayrılan “misafirhanelerde” kalmaktadırlar. İş yapmak istemeyen bu ziyaretçiler günlük uygun ücret ödeyerek tatillerini geçirmektedirler. Konuk ya da gönüllü olarak katılan ziyaretçiler Genç Tur tarafından çiftliklere ulaştırılmaktadır (www.tatuta.org).

TaTuTa Projesi aynı zamanda, Buğday Derneği'nin de katılımcısı olduğu

dünya çapında örgütlü World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) (Ekolojik Çiftliklerde Gönüllüler Örgütü) yapılanmasının, güven ve takasa dayalı kültürel ve eğitsel deneyimleri özendirmeyi ve sürdürülebilir bir küresel toplum inşa etmek için gönüllüler ile organik çiftlikleri birbirine bağlayan dünya çapındaki hareketinin bir parçasıdır (www.tatuta.org).

Ekolojik sorunların küresel boyutlara ulaştığı dünyamızda bu sorunların çözümü için bütün dünya vatandaşları aynı sorumluluk duygusuyla hareket etmelidir. Ekolojik sorunların çözümü için ekolojik yaşamın gerekliliklerine ayak uydurmamız gerekmektedir. TaTuTa Projesi de kendini bu bakış açısıyla inşa etmiştir. Projeye yurtiçinden ve yurtdışından bir çok katılımcı dahil olmaktadır. Yurt dışında her geçen gün daha da önem kazanan organik tarım ve ekolojik yaşamın, Türkiyede önemli hale gelmesi için TaTuTa Projesi örneği önemli bir noktada görmek mümkündür.

TaTuTa Projesi Türkiye’de birçok toplumsal sorunu içinde barındıran kırsal alanlara yönelerek çözüm önerileri sunmaktadır. Ülkemizde son yıllarda kırsal alanlarla ilgili sürekli iyileştirme çalışmaları yapılsada eksik kalmaktadır. TaTuTa Projesi, kırsal alanlarda geliştirdiği organik tarım teknikleri ve eko-turizmin yaygınlaştırarak bu alanlara sosyo-ekonomik destek sağlamaktadır. Ekolojik turizm ile kent ve kır arasındaki bağları kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Şehirlerde kurduğu ekolojik pazarlarla üretici ve tüketici arasında şeffaf bir ortam kurmayı amaçlamaktadır. Kırsal alanlarda hayat geçirdikleri farklı projelerle çekicilik katmayı planlamaktadır. Bu sayede ekolojik yaşama ilgi duyan bireyleri kırsal hayatla buluşturmaktadır.

TaTuTa projesi daha önce değindiğimiz ekolojik yaklaşımlardan etkilenmiştir. Derin ekoloji ve toplumsal ekolojinin izlerine sıkça rastlamak mümkün ve insan merkezci düşüncüyü eleştirmektedir. Proje kurduğu sistemle sadece çiftliklerde kalmamakta birçok noktaya da ulaşmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz;

Bilgi ve tecrübe takası, TaTuTa Projesi her yıl üyelerine ve gönüllülere ekolojik yaşam üzerine birçok toplantı düzenlemekte, bu alanda yayınlar çıkarmakta, radyo programları yapmaktadır. Ekolojik okur-yazarlık projesinide sürekli destekleyen TaTuTa çiftliklerde katılımcılara daha ekolojik bir yaşam için neler yapılabileceği üzerine bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların ekolojik

yaşamın güzel örneklerinden olan çiftlikleri tanıtarak ekolojik yaşam pratiklerini öğretmektedir. TaTuTa Çiftlik sahiplerine yönelik her yıl toplantılar düzenleyerek ekolojik yaşama dönük bilgiler sunmaktadır. Bu toplantılarda üyelerde kendi aralarında bilgi ve tecrübeleri takas etmektedir.

%100 Ekolojik Pazar Projesi; Çiftliklerde üretilen organik ürünlerin kentlerde yaşayan bireylere direk ulaşmasını sağlamaktadır. Bu proje ekolojik ürünlerin toplum tarafından kitlesel boyutta tanınmasını ve bilinmesini sağladı. Ekolojik ürünü ulaşılabilir kıldı. Tüketiciyi zincirleme etkileyerek Türkiye çapında ekolojik ürün tüketimi arttırdı.

Şişli örneği: Şişli %100 Ekolojik Pazar aynı gün açılan diğer ekolojik pazarları, pazara gelemeyen bir çok tüketiciye hizmet sunan internet satış projelerini ve dükkanları besleyerek zincirleme olarak çok daha fazla insanın ekolojik ürünlere ulaşmasını sağladı.

Eskişehir örneği: Eskişehir de organik ürünleri anlatmakta zorlanan ve ürünlerine müşteri bulamayan Ali Kamışlı bugün ürünlerini yok satarken bir de dükkan açtı. Eskişehir de üretici sayısı artarken, Eskişehir ekolojik pazarına da kavuştu.

- %100 Ekolojik pazarların halk, çiftçi ve özel sektör üzerinde yarattığı olumlu etki ile sektörün iç pazarda gelişiminin önü açıldı, iç pazara yönelik üretim çeşit, miktar ve kalite olarak arttı. Yatırımcıyı, ithalatçıyı teşvik etti. İç pazara yönelik üretim yapan çiftçi sayısı arttı, bırakmak üzere olan çiftçilere dayanma gücü sağladı. Türkiye organik et, süt ürünleri, muz, yerli kozmetik ürünler, tekstil, birçok gurme ürün, ithal kozmetikler, çikolatalar, temizlik malzemeleri ile bu proje sonrasında tanışabildi.

- Fiyat politikası, ekolojik ürün lüks ve pahalı imajını zayıflattı. %100 Ekolojik Pazarlarda proje ortaklarınca yapılan piyasa araştırmasına dayanarak taze sebze ve meyve de üretici ve esnafa fiyat tavsiyesi yapılmakta böylece ürünlerin aşırı pahalı imajını sürdürmesi bir nebze de olsa engellenmektedir. Açıldığı ilk günden beri bu uygulamayı yapan %100 Ekolojik Pazarlar bu başarılı uygulama ile diğer organik pazarlara da örnek olmuş ve bazı diğer pazarlarca benzer uygulamalara başlanmıştır.

- Yeni halk/semte pazarı anlayışı ile yeni kültürel/sosyal ortam yaratılarak, farklı kültürden insanların bir araya gelmesini sağladı. Bu kapsamda İstanbul 2010 Kültür Başkenti projesinin bir parçası oldu.
- Ekoloji, sağlıklı beslenme ve sağlıklı yaşam bilincinin yaygınlaşmasını sağlarken, organik ürünlerin fuarlarda tema olmaya başlamasını sağladı.
- En kısa yoldan, üreticiden tüketiciye adil ticaret anlayışını destekledi.
- Türkiye çapında üreticiler arası bir iletişim platformu oldu. Bilgi akışı, örgütlenmeye altyapı sağladı. Yeni dernek, kooperatif ve birliklerin kurulmasını sağladı.
- İç pazar dinamiklerinin gelişmesi sektörün, bakanlığın, kontrol kuruluşlarının mevcut sistemin pratikle örtüşme ve çatışma noktalarını görmelerini sağladı. Yönetmeliklerin ve uygulamaların yenilemelerinin önünü açtı. Denetimler, kayıt sistemleri, izlenebilirlik daha sıkılaştı.
- Üreticinin tüketim talebini analiz etmesini sağladı, planlı üretim için altyapı oluşturuldu.
- Üretici ağırlığı, STK ve kamu kontrolü ve güvencesi ile tüketiciye gıda güvencesi sundu.
- Ekolojik Tarımdan gelire en çok ihtiyaç duyan, kırsal kökenli, marketlere veya ihracata yönelik çeşit, kalite ve süreklilik sağlayamayacak, küçük ve orta ölçekli üretici/çiftçi için pazar güvencesi, ümidi, kırsal kalkınma ve yerelde istihdam imkanı sağladı.
- Tarımsal biyolojik çeşitliliği ve yerel ürün çeşitlerini destekleyerek tüketicinin farklı çeşit ve lezzetlere ulaşmasını sağladı.
- Proje toplumun bütününde üretim – tüketim kalıplarında yapılması mümkün olan bazı değişiklikler yolu ile halk sağlığı, çevre sağlığı, sosyal ekonomik döngülerin iyileştirilmesi adına kayda değer fark yaratılabileceğini de göstererek, başarılı bir sosyal ve ekolojik sorumluluk projesi örneği oldu (www.ekolojikpazar.org).

Tohum Takas Ağı Projesi; Ülkemizin tarımda kullanılan bitkilerin çeşitliliği oldukça fazladır. Tarımsal genetik kaynaklarımız, gerek değişen piyasa şartları ve buna bağlı olarak tarımda monokültürleşme süreçleri, gerek kırsal nüfusun azalması

ve geleneklerini bırakması gerekse de doğadaki değişim (iklim değişikliği gibi) süreçleri nedeniyle ciddi oranda yok oluyor, azalıyor ve bırakılıyor. Buna bir de mevcut “ana-akım” tarım sistemlerinin tektipliliği yüceltmesi, tohumu bir meta haline getirmek isteyen dev tarım şirketleri ve tüketicinin sağlıklı bilgiye ulaşmasını önündeki engeller ekleniyor.

Buğday Derneği oluşan bu kriz karşısında çiftçileri “buluşturmak” için çalışıyor. Tohum Takas Ağı projesi de, katılımcı ve şeffaf bir yöntemle yürütüldüğü, yerel tohumların devamı ve yaygınlaşması için üzerinde yıllardır çalışıldığı bir modelin bugün itibarıyla gelinen durumudur. Bu model dahilinde, çiftçilerin ve kentlerde kısmen de olsa kendi gıdasını yetiştirenlerin yerel tohumları takas etmesi için kolaylaştırıcılık işlevi görüyor, yerel tohumlarımızın “tohumdan tohuma” devinimlerini izlenebilir ve tüm bilgilere katılımcı olarak ulaşılabilir açık platformlar yaratılmaktadır (www.yasasintohumlar.org).

TaTuTa Projesi, içinde bulundurduğu ve destek olduğu ekolojik okur-yazarlık, kentlere kurduğu ekolojik pazarlara, iyi tohumlar ve çeşitliliği arttırmak için oluşturduğu tohum takası projesi ve çiftliklerin sunduğu ekoturizm imkanı ile ekolojik yaşama dair bütüncül bir yaklaşım benimseyerek yoluna devam etmektedir.

3.7. TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesinin Sosyolojik Yaklaşımlar Perspektifinden Değerlendirilmesi

Modern dünyanın yaşadığı ekolojik krizler, her geçen gün kronikleşmektedir. Dünyadaki yaşamın devamı için gerekli unsurların sürekli kirlenmesi yaşamı tehdit etmektedir. Bu kirliliğin en önemli yaratıcısı da kapitalist üretim tarzı ve kapitalist ideolojisidir. Bu ideolojiye bağlı kalarak inşa edilen modern yaşam, içinde birçok açmazı ve çelişkiyi barındırmaktadır. Modern toplumlar inşa ettikleri medeniyetin ihanetine uğramaktadırlar. Modernizm yarattığı teknoloji ile toplumları daha sağlıklı ve zengin bir hale getireceğini varsayarken dünyada kapanması zor yaralar açmıştır. Hiç şüphesiz bu zararlardan en çok etkilenen doğa olmuştur. Geç de olsa farkına varılan bu durum karşısında alternatif yaşam modelleri geliştirilmiştir. Bu modellerden biri de ekolojik yaşam modelleridir.

Türkiye’de alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunmaya çalışan TaTuTa Projesi toplumsal gerçekler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Postmodern bir bakış açısıyla inşa edilen TaTuTa Projesi modernizme getirdiği eleştirileri ve

sunduğu ekolojik yaşam modeli ile modern hayata alternatif bir hayat oluşturma çabasına girmiştir. Anadolu'nun eski yöntemlerini ve bilgeliğini rehber edinen proje, günümüz modern dünyasıyla yaşadığı çatışmalar incelenmiştir.

Ekolojik sorunlar toplumsal bir olgudur. Toplumların çevreye bakış açıları, ekolojik sorunların temel yaratıcılarıdır. Toplumların doğa ile etkileşimi, doğaya bakış açıları ve toplumdaki değerler; ekolojik sorunlar açısından önemli rol oynamaktadır. Ekolojik sorunların altında yatan toplumsal nedenlere tarihsel süreç içerisinde kısaca göz attığımızda, ilkel kominal dönemde insanların doğa ile uyum içinde yaşadığını görmekteyiz. Bu uyumu tamamen ilkel toplumların ekolojik bilinçlerine bağlamak yanlış olacaktır. Bu dönemde bilinçsiz bir uyumdan söz etmek daha doğru olacaktır. İlkel dönem toplumları doğa ile etkileşimleri doğrudan olup basit ve yüzyüzeydi. Bu durum toplumdaki değer ve normların da yaratıcısı olmuştur. Basit üretim tekniklerine sahip olan bu toplumlar hayatlarını devam ettirmek için yardımlaşma ve dayanışma içinde olmak zorunda kalmışlardı. İlkel dönem toplumlarında yaşayan insanların bütün yaşamlarının doğaya bağlı olması, toplumlarda doğaya olan saygıyı arttırmış hatta yer yer doğa kutsal olarak görülmüştür. İnsanın doğayı değil doğanın insan hayatını belirlediği bu dönemde, insanların en büyük öğretmeni doğa olmuştur.

Toplumların doğa karşısında bilgisinin artmasıyla doğa ile aralarındaki ilişki de değişmiştir. Tarım devrimi ile üretime aktif olarak katılan toplumlar, doğa üzerine öğrendikleri bilgileri artık doğayı değiştirmek için kullanmaya başlamıştır. Bu bilgi türü aynı zamanda insanın hayatta kalmasını da sağlamıştır. Dünyada iki büyük devrim olmuştur: İnsanlığı hayatta tutan tarım devrimi ve onları köleleştiren ve öldüren endüstri devrimidir. Doğa üzerinde bilgi sahibi olan insan artık doğayı tahakküm altına almaya başlamıştır. Bu tahakkümü iki yönde incelemek mümkündür; ilk olarak, Bookchin (1996: 45) insanın doğayı sömürmesi ve hükmü altına alması durumunun insanın insan üzerindeki tahakkümü ve sömürsünden kaynaklandığını, bunun ise gerçekte erkeğin ataerkil ailede kadını sömürmeye ve hükmü altına almaya başlamasına kadar uzandığını söylemektedir. İkinci nokta ise insanlar arası tahakkümün doğanın tahakküm altına alınmaya başlamasıyla olmuştur.

Toplum-doğa ilişkisinin tarihsel serüvenine baktığımızda dikkat çeken en önemli ayrımı, Tanilli (1998: 177) şöyle açıklamaktadır: Düşünce tarihinde, birbirini

izleyen ve biri ötekine zıt “doğayı olduğu gibi bırakmak” ve “dünyaya egemen olmak” biçimindeki iki felsefe arasında bölünmüş haldeyiz. Doğayı olduğu gibi bırakma fikrinin yerini alan dünyaya egemen olma fikri ile güçlenen mekanik sisteme dayalı kartezyen evren anlayışı insanın tabiatı sınırsızca sömürmesinin önünü açtı. Bu dönemin bilim adamları açısından, canlı organizmalar, basit birer makine, insanoğlunun refahı ve kullanımı için yaratılmış ruhsuz birer nesneden başka bir şey değil idi. Bu düşünce paralelinde, insanoğlunun doğa ile ilişkisi mantık gereği eşit olmayan, insanın üstünlüğüne dayalı bir yapı arz edecekti (Pepper 1984:44).

Doğaya egemen olma fikri gerek siyasi gerekse dinsel öğretilerle desteklenmiştir. Ortaçağ boyunca egemen olan ekosentrik düşünce doğanın insan için var olduğunu savunmuştur. Bu durumda doğanın sınırsız tüketimine yönelik düşünceyi desteklemiştir. İkel dönemde var olan doğayla uyum içinde yaşama çabası gitgide doğaya hükmetme çabasına dönüşmüştür. Bu sürecin en şiddetli yaşandığı nokta endüstri devrimi ve sonrasındır. İnsan o güne kadar hiç tüketmediği kadar tüketmiş ve üretmiştir. İnsan artık doğayı bir sömürü aracı olarak görmüştür. Endüstri devriminde doğaya verilen zarar, günümüzde yaşanan birçok ekolojik krizinin temelidir. Batı, hızlı ve sağlıksız sanayileşme ile ekolojik sorunların baş mimarıdır. Endüstri devrimi sonrasında doğaya verilen zararı ilk elden deneyimleyen toplumlarda doğaya karşı zorunlu bir farkındalık oluşmuştur.

Toplum-doğa arasında olan sıkı bağın her dönemde kendini nasıl gösterdiğine kısaca değindik, doğa ile uyum içinde yaşayan ilkel toplumlarda, yardımlaşmanın ve dayanışmanın ön plana çıktığını, ben-merkezci düşüncenin hakim olduğu ortaçağda köleci ve ekosentrik bir anlayışın ön plana çıktığını, doğanın sınırsız sömürüldüğü endüstri devriminde, rekabete dayalı çıkarıcı bir sınıf anlayışının ön plana çıktığı görülmektedir.

Toplum-doğa ilişkisine bakarak bir toplumdaki kuralların, değerlerin ve normaların nasıl oluştuğunu kestirebiliriz. Toplumların doğaya bakışı toplumsal değerleri etkilediği gibi, toplumdaki değerlerinde doğaya bakışı etkilediğini görmekteyiz. Günümüz modern toplumlarında doğadan kopuk bir şekilde hayat süren kentli birey, modern toplumun getirdiği birçok açmazla boğuşmak zorunda kalmaktadır. Kişi, her şeyden bağımsız ve aynı zamanda özgür, bencil, narsist bir karakterle donanmıştır. Kendini, menfaati ve çıkarı doğrultusunda dilediği zaman her

şeyden soyutlayabilen birey, egoizm ve hedonizm ile sonuçlanan bir “hiper-bireyciliğe” sürüklenmiştir (Loo, Reijen 2003:165).

Modern yaşamla birlikte, teknoloji bombardırmanı, aşırı nüfus, inorganik gıdalar ve hava, su, toprak gibi hayati unsurların kirlenmesi kent toplumunu tehdit etmektedir. Elbette modernizmin ekolojik sorunların karşısında sunduğu alternatif teorilerde bulunmaktadır. Eskiden sınırsızca tüketilen doğaya artık daha bilinçli yaklaşılmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşım iki türlü zorunluluktan doğmaktadır. İlk olarak, doğanın üretemeyeceğinden fazlasını tüketmemek, ikincisi ise artan ekolojik bilinçtir. Artık bireyler tüketimlerinde doğaya zarar vermeyen ürünlere yönelmektedir. Kapitalist ideoloji doğayı yok eden teknolojinin onu kurtacağını iddaa etmektedir. Bu yüzden çeşitli çalışmalar ve koruma parkları inşa etmektedirler. Ekolojik sorunların çözümünü yine tarihte bulmak mümkün, modernizm ekolojik sorunlar karşısında ürettiği sığ teoriler yerine tek yapılması gereken organik bir dünya görüşünü benimsemek olacaktır.

Dünyada yaşanan bütün bu olayların elbette küresel boyutlarda sonuçları olmuştur. Daha öncede söz ettiğimiz gibi ekolojiye yaklaşım bütüncül olmalıdır. Ekolojik sorunlar yerelde kalmamakta, bütün gezegeni etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de de ne yazık ki dünya tarihinde yapılan hataları görmek pek mümkün. Batıya yetişmek için hızlı ve sağlıksız sanayileşme ülkemizde de birçok ekolojik sorunu beraberinde getirmiştir. Hızlı ve sağlıksız sanayileşme beraberinde, sağlıksız kentleri, aşırı nüfus artışı, teknoloji bombardırmanını, kırdan-kente sağlıksız göçü ve ekolojik birçok sorunu getirmiştir.

Bütün bu sorunlar karşısında alternatif bir ekolojik yaşam modelinin tartışmak ülkemiz açısından oldukça önemli olacaktır. TaTuTa Projesinin temelinde bütün bu olumsuzluklar yer almaktadır. Ekolojik bir toplum modeli sunmaya çalışılan projede, temel hedef İnsan-doğa arasında kopan bağların yeniden sağlanmasıdır. Bu sayede değerlerin yeniden üretilmesi sağlanacaktır. İnsan-doğa ilişkisinde çıkarın yerini uyuma bırakması ile ortaya çıkacak değerlerle inşa edilecek bir toplum hedeflenmektedir.

12 Ağustos 2002 tarihinde Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin desteği ile 2003 yılından itibaren Türkiye’nin dört bir tarafında uygulanan projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vb. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişiler, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler

hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşmaktadırlar (www.buğday.org).

TaTuTa Projesi ülkemizde var olan birçok toplumsal soruna çözüm sunmaya çalışmaktadır. Ülkemizde insan-doğa arasında kopan bağın yeniden sağlanmasını amaçlayıp, tarımsal üretim için en sağlıklı ve güvenilir yol olan organik tarımı teşvik etmektedir. Doğa dostu üretim ve tüketim modellerini destekleyerek, hava, toprak, su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sağlıklı bir şekilde devamına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Kentlerde yaşayan bireylerin de ekolojik çiftliklerde edinecekleri deneyimle, ekolojik yaşamla ilgili sorumlulukların içselleştirilmesi sağlanıp, ekolojik yurttaş yaratmaya çalışılmaktadır. TaTuTa Projesi bireylere sunduğu teorik bilginin yanı sıra yaşam alanları da yaratarak bireyin ekolojik yaşamı deneyimlerle öğrenmesini amaçlamaktadır.

Türkiye’de de modernleşme süreci ile bireylerin kendini algılama biçiminde birtakım değişimler olmuştur. TaTuTa Projesi kent hayatına sıkışmış ve modernizmin açmazları ile boğuşan bireylere alternatif yaşam modeli sunmaktadır.

Geleneksel toplumda bireyler, birbirlerinden ayrılmaz bir şekilde, doğum yoluyla ait oldukları belirli bir sosyal grupla iç içe yaşıyorlardı. Modern toplumda ise geleneksel toplumun özelliği olan insanların kendilerini toplumla özdeşleştirmeleri ve kendilerini onun içinde ifade etmeleri hali silinmiştir. Kimlikler çelişkili, parçalı ve stratejik bir görünüme bürünmüşlerdir (Haraway 2006:15).

TaTuTa Projesi içinde barındırdığı unsurlarla insan-merkezci anlayışa karşı çıkararak, derin ekoloji ve toplumsal ekolojiyi temel almaktadır. TaTuTa Projesinde doğanın bir bütün olarak görülmesi ve insanın doğaya hükmetmek yerine doğanın bir parçası olduğu gerçeği anlatılmaktadır. Proje aynı zamanda modernizmin ekolojik sorunlara karşı ürettiği sığ teorilere karşın derin ekolojik yaklaşımı temel almıştır. TaTuTa Çiftliklerinde toplumsal ekolojinin etkilerinin de fazla olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bookchin'in yeniden kur fikri üzerine inşa edilen çiftliklerde, hiyerarşinin en düşük düzeyde olduğunu, insanlar arasında rekabet yerine yardımlaşmanın olduğu ve doğaya karşı sorumluluk bilinci ile yaklaşıldığı görülmektedir.

TaTuTa Projesinin toplumsal yaşama katkısı hiç şüphesiz bireylere aşıladığı ekolojik bilinç ve farkındalıktır. Türk toplumundaki ekolojik yurttaşlığı destekler

nitelikte olan proje, ekolojik bir toplum modeli için şüphesiz iyi bir başlangıç olacaktır.

IV. BÖLÜM

4. ALTERNATİF BİR EKOLOJİK YAŞAM MODELİ: TATUTA ÇİFTİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1 . Araştırmanın Konusu ve Önemi

İnsan-doğa ilişkisinde meydana gelen değişimler, özellikle de insanın doğaya hâkimiyet kurma arzusu, ekosistemde büyük ölçüde bozulmalara neden olmuştur. İlkel zaman insanların doğayla uyum içinde yaşadığı ve doğayı çoğu kez kutsal gördükleri bilinmektedir. Dünyada egemen olan insan merkezci düşünce ve insanın doğa karşısında artan bilgisini doğaya hükmetmek için kullanması insan-doğa ilişkisinde sömürgeci anlayışı meydana getirdi. Özellikle de sanayi devriminde insanın doğayı bir meta olarak görmesi, doğanın tüketiminde sınır tanımamasına neden olduğu görülmektedir. Bu sömürgeci anlayışla birlikte ekosistemde tahribatlar olmuştur. Ekosistemin bozulan dengesi, canlı ve cansız bütün varlıkların gelişimini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Bu durum doğal yaşam alanlarının azalmasına neden olmuştur. Doğanın değerini çok sonradan farkedilen insanoğlu alternatif ekolojik yaşam modellerine yönelmiştir. Ekolojik yaşamı destekleme noktasında yurtdışında giderek önem kazanan ekolojik tarım ve ekolojik turizm türleri önemli bir noktada yer almaktadır. Türkiye’de de ekolojik yaşamın inşasına TaTuTa Projesinin katkıları değerlendirilmiştir.

Araştırmada TaTuTa Projesinin ekolojik yaşama katkılarını ve bireylere ne tür ekolojik yaşam pratikleri öğrettiği üzerinde durulmuştur. TaTuTa Projesinin alternatif bir ekolojik yaşam modeline uygun olup olmadığı incelenmiştir.

TaTuTa Projesi içinde barındığı ekolojik yaşam modeli ile kentlerde yaşayan ve ekolojik yaşamı arzulayan bireylere ekolojik yaşam alanları sunmaktadır. Postmodern bir bakış açısıyla inşa edilen TaTuTa, eko-mimari yöntemlerini de kullanarak doğaya zarar vermeden inşa ettiği yapılar tanıtılmaktadır. Bunun yanı sıra ekolojik okur yazarlıkla, ekolojik yurttaş bilinci aşılama amaçlanmaktadır.

Türkiye’deki ekolojik yaşama olan bakış açısında değişiklikler yapılabilir. Projenin sunduğu alternatif ekolojik yaşam modeli, ülkemizdeki ekolojik sorunların çözümüne katkı sunabilir. Proje ile ekolojik bir toplumun temelleri atılabilir ve

ekolojik yurttaş bilinci kazandırılabilir. Proje ulaşacağı sonuçlar noktasında Türkiye'ye ekolojik yaşam için alternatif oluşturabilir.

TaTuTa'nın kırsal alanlara verdiği sosyo-ekonomik desteklerle, kırsalda olan toplumsal sorunlara da çözümler üretilebilir. İnsan-doğa arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi yönünde olumlu bir adım olarak görülebilir. TaTuTa projesi hedeflediği, İnsan-doğa ilişkisinde çıkarın yerine uyum fikri, insanlığın ekolojik sorunlar karşısında atacağı önemli adımlardan biri olabilir.

4.2. Araştırmanın Amacı

Ekosisteme dahil olmak yerine onun dışına çıkmaya, ona hükmetmeye çalışan insan, ekolojik sorunların en önemli öznesidir. Günümüzde ekolojik sorunlar küresel boyutlara ulaşmıştır. Bu sorun farkında olsun ya da olmasın bütün insanlığın ortak problemi haline gelmiştir. Ülkemizde bu ortak problemin çözümü için 2002 yılında kurumsallaştırılan Ekolojik Buğday Derneğinin kurduğu, TaTuTa (tarım-turizm-takas) Projesinin ana amacı Türkiye'de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bunun yanı sıra Türkiye'de alternatif bir ekolojik yaşam modeli de sunmaya çalışmaktadır. Projenin amacı, TaTuTa çiftliklerine dahil olan bireylerde ekolojik bilinç düzeyini ölçmek ve ekolojik yaşam için nasıl bir ortam yarattıklarını gözlemlemektir. Bu çalışmada farklı yapılarda TaTuTa çiftliklerinde ki bireylere ne tür ekolojik pratiklerin öğretildiği ve bu pratiklerin ekolojik yaşama katkıları incelenmiştir. Araştırma da, TaTuTa Projesinin alternatif bir ekolojik yaşam sunabilmektedir? Sorusunun cevabı aranmıştır.

TaTuTa Projesi teoride kalmayıp yaşam alanları da oluşturmuştur. Bu çalışmada TaTuTa Projesinin teori ve pratiğinin karşılaştırması yapılmıştır. Projede alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunan TaTuTa çiftliklerinde bulunan bireylerle derinlemesine görüşmeler yapılarak ve elde edilen veriler TaTuTa Projesinin hedefleri ile karşılaştırılmıştır. Bu ekolojik yaşam denemesi toplumsal gerçekler göz önünde tutularak objektif bir şekilde değerlendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. İlk olarak çalışmanın konusu belirlenmiş, kaynak taraması, literatür ve arşiv araştırması yapılarak ekolojik yaşama dair kavramlar analiz edilmiş ve bu kavramların tarihsel süreçte gelişimi

incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında ise Türkiye’de sayıları 90’ı aşkın olan TaTuTa çiftliklerinden farklı yapılara sahip olan 10 çiftlik belirlenmiş ve nitel yöntemlerle derinlemesine incelenmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden olan derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan mülakat; önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişinin sorulara yanıtlar verdiği amaçlı bir söyleşidir (Kuş 2003: 50). Mülakat tekniğinin kullanılmasının sebebi elde edilmek istenen verilerin ölçekli sorularla elde edilmesinin mümkün olmamasıdır. Önceden hazırlanmış görüşme taslağına bağlı olarak sürdürülen yarı yapılandırılmış mülakat tekniği araştırmacıya daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde edebilme olanağı sağlamaktadır (Yıldırım, Şimşek 2004).

Görüşme öncesinde yarı yapılandırılmış soru formu oluşturulmuş, çiftlik sahiplerine derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın temel amacı konulan hedefe çiftliklerde ne derece ulaşıldığını tespit etmektir. TaTuTa projesinin amacına ne derecede hizmet ettiği sorgulanmıştır. Araştırmada TaTuTa projesinin ekolojik tarım çiftliklerine nasıl bir deneyim kazandırdığı, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları ile ölçülmeye çalışılmıştır.

4.4.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de bulunan TaTuTa Çiftlikleri oluşturmaktadır. Bu çiftliklere yönelik akademik çalışmaların azlığı nedeniyle çalışma bu noktada keşifselidir. Araştırma sonucunda çiftliklerin TaTuTa deneyimine ilişkin açıklayıcı ve tanımlayıcı bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında çiftlikler, özgün ortamlarında incelenmiştir.

TaTuTa Çiftliklerinin genel özelliklerine bakıldığında, çiftliklerde organik tarım, ekolojik turizm, ekomimari, komün yaşamı ve permakültür teknikleri karşımıza çıkmaktadır. Mülakat tekniğinin kullanıldığı çalışmada temel amaç çalışılan örnekleme elde edilen bilginin temsil ettiği evrene genellemesi değil, tersine çalışılan kişilere benzer ya da aynı özellik gösteren kişilere genellemesidir (Schofield 1990: 226). Araştırmanın örneklem seçiminde bu özellikler dikkate alınmıştır.

Örneklem seçiminde TaTuTa Projesinin bütününe yansıtmasına da önem verilmiştir. Bu amaçla organik tarımı, ekolojik turizmi, eko-mimariyi, komün evleri, permakültürü yaşatan çiftliklerden bir örneklem oluşturulmuştur. Araştırmaya dahil edilen çiftlikler TaTuTa Projesinin kurucu çiftlikleri olup diğer çiftliklerin kuruluşunda örnek oluşturan çiftliklerden seçilmiştir. Çanakkale’de bulunan Agrıda, Dedetepe, Ormanevi ve Yeniköy çiftliğine, Bursa’da Belentepe çiftliğine, İzmir’de İmece evine, Manisa’da Şener ailesinin işletmeciliğini yaptığı çiftliğe, Erzincan’da Latif Yalçiner çiftliğine, Antalya’da Tanal ailesinin çiftliğine ve Muğla’da Pastoral Vadi’ye gidilmiş ve çiftlik sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

4.5. Veri Toplama Aracı

Literatür taraması yapıldıktan sonra, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemine uygun açık uçlu sorulardan oluşturulan soru formu hazırlanmış, çiftlik sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Sorular, TaTuTa’nın amaçladığı hedeflerle paraleldir. Sorular şu şekilde kategorize edilmiştir:

- Çiftlik sahibi ve pansiyon işletmesine ilişkin sorular
- Projeye katılma nedenleri, amaçlar ve beklentilere ilişkin sorular
- Ziyaretçilere ilişkin sorular
- Çiftliklerde ekolojik yaşama dair düzenlenen atölyeler nelerdir.
- Sürdürülebilir bir yaşamın zorlukları nelerdir.

Görüşme soruları, sistematik olarak veri toplayabilmek için gruplandırılmıştır. Her bir grupta değişik tipte soruları içeren alt başlıklar mevcuttur.

Modern kent yaşamı içerisinde aşırı nüfus, sanayileşme, çarpık kentleşme, yabancılaşma gibi birçok olumsuzluğu barındırmaktadır. Kent yaşamı karmaşıklaştıkça, bireyler sayıları ve türleri giderek artan ekolojik sorunlarla karşılaşmaktadır:

Bireyler kent yaşamının getirdiği yoğun iş temposuna, rekabetçi iş anlayışına, yabancılaşmaya ve aşırı strese maruz kalmaktadırlar. Ayrıca artık kentlerde temiz gıdaya ve doğaya ulaşmak oldukça güç bir hale gelmiştir. Modern kent yaşamına sıkışan bireyler artık alternatif yaşam modellerine yönelmektedirler. Araştırmada TaTuTa Projesinin kent yaşamından bunalan bireylere sunduğu alternatif yaşam modeli incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi oluşturulmuştur:

“TATUTA Projesi alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunabilmekte midir?”. Bu çerçevede oluşturulan alt problemler de şu şekilde dizayn edilmiştir:

1. TATUTA Projesinin çiftliklere ekonomik katkıları nelerdir? Bu katkılar hangi yollarla yapılmaktadır?
2. TATUTA Projesinin çiftliklere ne gibi sosyal, kültürel ve psikolojik etkileri olmuştur? Bu etkiler nasıl gerçekleşmektedir?
3. TATUTA Projesi ekoloji ile ilgili bilgi ve tecrübe takasını ne ölçüde sağlayabildi? Bu, hangi konularda nasıl ve ne derecede gerçekleşti?
4. TATUTA Projesi insanlarda doğa bilinci ve sorumluluğu anlamında neler sağlayabilmiştir?
5. TATUTA Projesi amaçlanan sürdürülebilir bir yaşamın zorlukları nelerdir ve bu konu kentlilerde nasıl bir farkındalık yaratabilmiştir?
6. TATUTA Projesi alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunabilmekte midir?

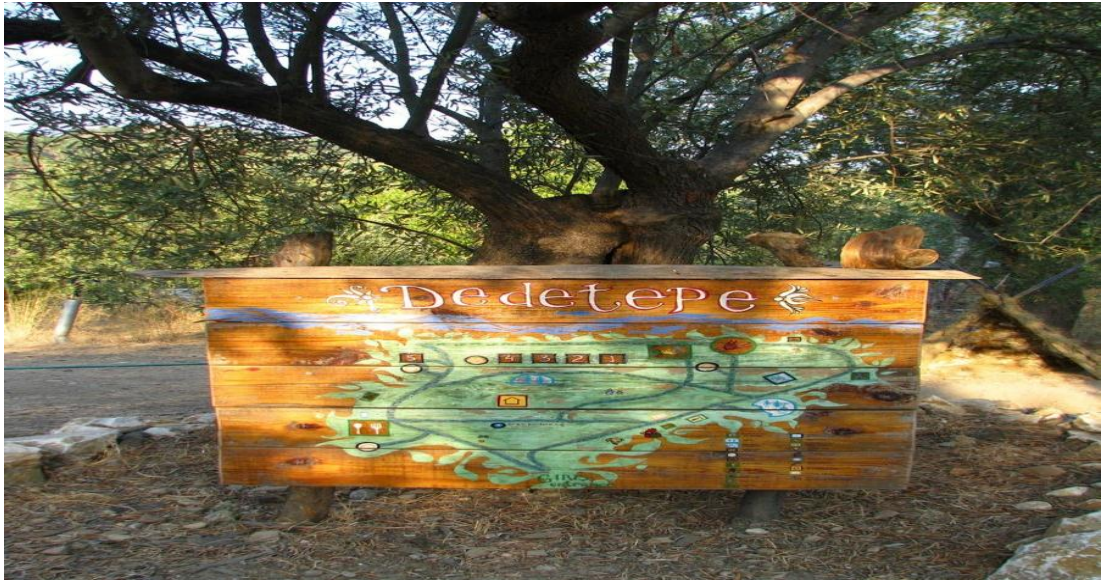
Erzincan’ın Kemaliye ilçesinde yer alan Yalçınar Çiftliğinde 04 Şubatta, Bursa’nın Belentepe ilçesinin Mürseller Köyünde bulunan Belentepe Çiftliğinde 11 Şubatta, Çanakkale’de yer alan Agrıda, Dedetepe, Ormanevi ve Yeniköy çiftliklerinde 12-14 Şubat tarihleri arasında, Manisa’nın Salihli İlçesinde yer alan Şener Çiftliğinde 15 Şubatta, İzmir Menemen Turgutlar köyünde yer alan İmece Evinde 16 Şubatta, Muğla’nın Fethiye ilçesinin Yanıklar köyünde yer alan Pastoral Vadide 17 Şubatta, Antalya ilinin Akçeniz Köyünde yer alan Tanal Çiftliğinde 19 Şubatta bulunarak mülakat ve katılımcı gözlem gerçekleştirilmiştir.

Belirtilen bu tarihlerde işletmelerde bulunarak katılımcı gözlem ile bulgular elde edilmiştir. Katılımcı gözlem ile gönüllüler ve konuklar tarafından yapılan agroturizm faaliyetleri doğrudan gözlenebilme imkânı sağlamıştır. İşletme yöneticileri ile yapılan görüşmelerin ortalama süresi 60-90 dakika arasında değişmiştir. Farklı özelliklere sahip olan bu on çiftlikte nitel araştırma yöntemleriyle derinlemesine incelenmiştir.

4.6. TaTuTa iftliklerine Dair Genel Bilgiler

4.6.1. Dedetepe iftliği

anakkale ilinde bulunan Dedetepe iftliği, Kuzey Ege'nin doğal güzelliklerle dolu bir bölgesinde yer almaktadır. Kütük evler, Moğol yurtları, çamur-saman karışımı yapılar gibi doğa dostu mimari örneklerini görmek mümkündür. Çiftliğin genel geçim kaynağı zeytincilik ve eko-turizmdir. Zeytinciliğin yanı sıra kk alanlarda sebze de yetiştirilmektedir. Çiftlikteki tüm yemekler vejetaryen olup neredeyse tamamı ekolojik gıdalardan hazırlanır. Çiftlikte enerji; rüzgar, su ve güneşten üretilmekte, ayrıca en az p hedeflenirken kompost da yapılmaktadır. Kaz Dağları eteklerinde yer alan Dedetepe'nin çevresinde kartal, şahin, alaca baykuş, sincap, yaban domuzu, yılan, akrep, tavşan, kaplumbağa ve kirpi gibi bir çok yabancı tür yaşamaktadır. (www.tatuta.org)

şekil 1. Dedetepe iftliği

**Dedetepe'de et ve çeker kesinlikle kullanılmıyor, tütün mamlleri sadece belirli alanlarda kullanılabiliyor.

Şekil 2. Dedetepe Yoga Kampı

2001 yılında Hindistan'daki bir yoga kampında tanışan çiftlik sahipleri doğa dostu bir topluluk oluşturma vizyonu ile yetiştirdikleri, Kazdağları'ndaki bahçelerinde 2010 yılının nisan ayından bu yana tatil amaçlı gelen ziyaretçileri de ağırlamaya başladılar. Hem tatil yapmak hem de yeni bir şeyler öğrenmek isteyenler; yılın belirli zamanlarında montessori semineri, doğa dostu teknolojiler eğitimi, şifalı mutfak ve sağlıklı beslenme, ekolojik mimari atölyesi, zeytin hasadı ve zeytinyağı üretimi gibi etkinliklere de katılabilir. Çiftlikte ağırlıklı olarak zeytincilik yapılırsa da, zeytin haricinde mevsimlik sebzeler de yetiştiriliyor. Domatesten enginara, çilekten reyhana kadar her türlü bitki organik tohumlardan üretiliyor. Kamp uzun süredir yoga kamplarına da ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca çocuklar için düzenlenen kamplarda bulunmaktadır. Kampagidelimmibaba adlı proje ile çocuklara erken yaşta ekolojik yaşamla tanışmaları sağlanmaktadır. (www.dedetepe.com)

Şekil 3. Dedetepe Çocuk Kampı

4.6.2. Pastoral Vadi

Fethiye'nin Yanıklar köyünde yer alan Pastoral Vadi 42 dönüm üzerine kurulmuştur. Yılın 12 ayı hem gönüllüleri hem de konukları ağırlamaktadır. Çiftlikte haftanın 6 günü, günde 6 saat çalışılmaktadır. Gönüllüler bahçe işleri, meyve sebze ekme, toplama, bakma, ev işleri, hayvanların bakımı, pazarlama desteği, çanak çömlek yapımı, kilim dokuma, ahşap oymacılık ve sepet yapımı gibi faaliyetlerde bulunuyorlar. Pastoral Vadi doğa dostu mimari yapı kullanırken taş, kerpiç ve tahta evler yapılmakta ve ekolojik yaşam eğitimleri, yerli tohum kullanma, geri dönüşüm, doğa dostu temizlik, permakültür ve şifalı ot yetiştirme gibi hizmetler de verilmektedir. Bunlara ek olarak Pastoral Vadi'de kongre ve konferans organizasyonları düzenlenmektedir. Geçmiş senelerde yapılan çalıştay, seminer ve konferanslar örnek olarak gösterilebilir. Pastoral Vadi'de ekolojik yaşam için eğitimlerde verilmektedir (www.tatuta.org).

Şekil 4. Pastoral Vadi

Pastoral vadi birçok etkinliğine de ev sahipliği yapmaktadır. Aile ve çocuklara yönelik kamplar düzenlemektedir. Çocuklar için doğa ve sanat kampı ve doğada oyun ve sanat kampı düzenlenmektedir. (www.pastoralvadi.com)

Şekil 5. Pastoral Vadi Çocuk Kampı

Ailelere ve gruplara yönelik sanat terapisi ve yoga kampları gibi atölyeler düzenlemektedir.

Şekil 6. Pastoral Vadi Sanat Terapisi Atölyesi

4.6.3.İmece Evi

İzmir'de kurulan İmece Evi, "barış içinde, kolektif, sade ve ekolojik bir yaşam mümkün mü?" sorusunun yanıtını bulmak üzere kurulmuş bir üretim çiftliğidir. Bu amaca ulaşmak için çoğalarak ekolojik köye dönüşmek istiyorlar. Endüstrinin sunduğu kolay fakat kirli çözümlere alternatif ekolojik ve ekonomik yerel çözümler konusunda oldukça deneyim geliştirmiş ekip; enerji, temizlik, tarım, gıda, inşaat gibi benzer doğal yaşamın gerekliliklerini uygulamalarıyla hem ziyaretçilerle hem de

internetten tüm dünya ile paylaşıyorlar. Turizm hizmeti beklemeyen herkesi gönüllü ya da konuk olarak kendi yaptıkları taş evlerinde misafir ediyorlar (www.imeceevi.org).

Şekil 7. İmece Evi

İmece Evinde Fukuoka ve Biyodinamik tarım-yol sentezinin gözlemlenebileceği çiftlikte odun-kozalak toplama ve kırma, bahçe duvarı yapımı ve malç malzemesi oluşturma mevcut aktivitelerden bazılarıdır. Gönüllü İşleri; Mart: Tohum ekimi, budama, çelikleme, fide hazırlık Nisan: Bahçe işleri, arı bakımı, tarla hazırlık Mayıs: Fide dikimi Haziran-Ağustos: Bahçe işleri Ağustos-Eylül: Salça, turşu, tarhana, erişte yapımı Ekim-Kasım: Zeytin hasatı, mantar ve yabancı orman ürünleri toplama Aralık: Zeytin hasatı ve yağ sıkımı yapılır (www.tatuta.org).

Şekil 8. İmece Evi

4.6.4.Tanal Ailesi

Aile 1996 yılından beri Akdeniz'de bulunan bir ovada tamamı ekolojik sertifikalı çok çeşitli ürünler üretmekte ve hayvancılık yapmaktadır. Çok zengin ve lezzetli bir mutfağa sahiplerdir. Zengin üretimin yanında kendilerinde olmayan ürünleri de diğer çiftliklerden temin edip konuklarına %100 ekolojik sebze, meyve, yöresel ürünler hayvansal ürünler dahil çok zengin bir menü sunulmaktadır. Ekolojik beslenme yanında, diş macunu, sabun, şampuan ve deterjan gibi ekolojik temizlik malzemeleri kullanılmaktadır.

Şekil 9. Tanal Ailesi Çiftliği

Baba ve oğlun birlikte bağlama çalıp söylemeleri ve ceviz altı sohbetleri ailenin zengin ayinlerinden. Araştırmacı kimliğiyle tanınan çiftlik sahibi özenle bir araya getirdiği, ekolojik tarım, çevre, sağlıklı yaşam ve çok çeşitli konuları içeren çok zengin bir kitap arşivine, ayrıca 200 saatlik video ve özenle yazılmış arazi kayıtlarına sahiptir. Çiftçi, ekolojik tarım konusunda geniş bir bilgi ve tecrübeye sahip olup aynı zamanda danışmanlık hizmeti de vermektedir ve bir çevre derneğinin de kurucusudur. Ürünlerini bilinçli kullanıcı gurupları, ekolojik pazaryerleri ve perakende müşterilerine pazarlamaktadırlar. Çiftlikte başta elma, tahıllar, baklagiller, sebzeler üretilmektedir.

Hüseyin Serdar ve Serpil Tanal, oğulları Hamza Gürkan (1988), Kaygusuz Eren (2006) ve Ayşe nineyle birlikte 2 katlı kerpiç çiftlik evinde yaşamaktadırlar. Konuklarını altı yatak kapasiteli odalarında ağırlamakta olan aile, sıcak sularını güneş enerjisinden sağlamaktadır.

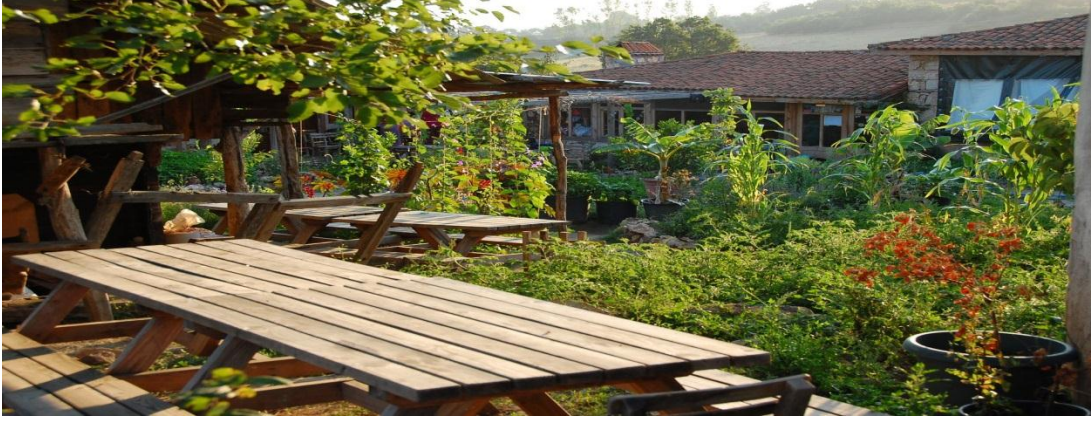

Şekil 10. Tanal Ailesi Çiftliği

Gönüllü İşleri; Mart: Budama, dal toplama, hayvan bakımı, onarım Nisan: Fidan dikimi, hayvan bakımı, onarım Mayıs: Fidan dikimi, sebze çapalama, ot mücadelesi, hayvan bakımı, onarım Haziran: Sebze çapalama, ot mücadelesi, hayvan bakımı, onarım Temmuz: Tahıl-bakliyat hasadı, salça yapımı, hayvan bakımı, onarım Ağustos-Eylül: Tarhana, bulgur, erişte yapımı, sebze-meyve hasadı ve kurutma, komposto, hayvan bakımı, onarım Ekim: Elma hasadı, hayvan bakımı, onarım Kasım: Odun kesme, hayvan bakımı, onarım yapılır (www.tatuta.org).

4.6.5.Yeniköy

Akdeniz iklim kuşağında yer alan çiftlik coğrafi açıdan iyi bir konuma sahiptir. Kışları kar yağışının görülebildiği bölgede genel olarak geçim kaynağı hayvancılık ve tarımdır. 50 dönüm üzerine kurulu olan çiftlikte permakültür, geri dönüşüm, kompost yapılmakla birlikte birçok seminer ve kurs düzenlenmektedir. Özellikle yurt içinden gelmiş gönüllülerin kaldığı çiftlikte doğa dostu yöntemlerle yapılmış birçok kapalı mekan bulunmaktadır. Yerel tohumların ekildiği Yeniköy'de başta buğday çeşitleri olmak üzere çeşitli tahıl ve sebzeler yetiştirilmektedir. Bölgede halen ahşap oymacılığı, kaşıkçılık gibi el sanatları devam etmektedir.

Şekil 11. Yeniköy Çiftliği

Çiftlikte belli bir çalışma planı uygulanmaz, yapılacak işler o günkü duruma göre belirlenir. Mutfak ortaktır, isteyen herkes yemek pişirebilir (www.tatuta.org).

Şekil 12. Yeniköy Çiftliği

4.6.6. Yalçmer Çiftliği

Ev sahibi üç ayrı noktadaki evinde TaTuTa misafirlerini ağırlıyor. Kemaliye ile Apçağa Köyü arasında meyve bahçesinin bulunduğu ilk evinde dört kişinin kalabileceği iki odayı, ilk evinin karşı mahallesindeki ikinci evde iki ailenin rahatça kalabileceği iki odayı, Kemaliye'nin içinde sadece yazın misafir ağırlayabileceği üçüncü evde ise 10 kişinin kalacağı iki odayı TaTuTa misafirlerine ayırıyor. Mart-Kasım ayları arasında yaklaşık 100 farklı bitki toplanıp kurutularak "zetirin" adındaki baharat yapılıyor.

Şekil 13. Yalçiner Çiftliği

Gönüllü İşleri: Mart-Mayıs: Meyve ağaçlarında budama, aşılama, yabancı ot yolma
Haziran-Ekim: Sulama, turşu, şurup, reçel yapımı, dut toplama, kurutma, pestil ve pekmez yapımı Yıl boyu: Kuzu, keçi, tavuk bakımı yapılmaktadır (www.tatuta.org).

Şekil 14. Yalçiner Çiftliği

4.6.7. Orman Evi

Ormanevi, 2005 yılında, o sırada 20'li yaşlarının başlarında olan 4 arkadaş tarafından, sosyal anlamda keyifli ve anlamlı, ekolojik açıdan onarıcı, ekonomik olarak da adil ve kendine yeterli bir kırsal topluluk, bir ekoköye evilmek amacıyla 2005'te kuruldu. Kolektif 2012 yılında Biga Dağları'nın kuzeyindeki bir köye, “kırsala geçiş” aşamasını başlatmak için yerleşti. Kolektif şu anda köyün merkezine yakın, yaklaşık 1 dönümlük bahçesi olan bir köy evinde ikamet ediyor. Kolektifin tarım amaçlı işlediği arazi 5 ile 20 dönüm arasında değişiyor.

Şekil 15. Orman Evi

Ormanevi Kolektifi'ndeki işler, üç maddede özetlenebilir:

- Kırsalda ekolojik bir yaşamın parçası olan çok geniş ve farklı iş ve yetenekleri yaparak öğrenmek. Bunlar, (yılda 20 farklı çeşit ürüne kadar) ziraat yapmaktan ev yapımı rüzgar tribünleri inşa etmeye, marangozluktan deri işlemeye, küçük ölçekli gıda işlemeden hayvancılığa, ekolojik inşaattan bilgisayarda yapılması gereken işlere, ve çok daha fazlasına kadar geniş bir yelpaze çizen işler.

- Kolektif tarafından yıllar içinde geliştirilen ve şehirli gençlerin kırsalda yeni bir yaşam kurmalarını sağlamayı hedefleyen “OPMIWOHA” (Open Minds, Working Hands Açık Zihinler, Çalışan Eller) bütüncül modelini bölgesel, ülkesel ve küresel ölçekte uygulamak. Şu anda odelin beta aşamasının yürütüldüğü kolektifte, 10 ay içinde 40 farklı genç birey, toplam 250 gün*kişi geçirdi.

- Savory Enstitüsü'nün (www.savoryinstitute.com) resmi Anadolu Temsilciliği olarak, meraları onarmak için yeni bir yaklaşım olan “Bütüncül (Mera) Yönetimi”ni uygulamak ve yaymak.

Çok geniş çeşitlilik ve sayıda iş var, bir o kadar da öğrenecek şey... Kolektif bu anlamda “kafa dengi”, sağlam ve çalışkan, açık fikirli bireyleri kabul ediyor. Zahmeti ve eğlenceyi, keyfi paylaşmak için (www.tatuta.org).

Şekil 16. Orman Evi

Gönüllü İşleri: Ocak: Bahçe düzenleme, ev işleri Şubat: Bahçe düzenleme, ev işleri, meracılık için arazi ve hayvanların hazırlanması Mart: Bahçe düzenleme, Tarla işleri, Meracılık için arazi ve hayvanların hazırlanması Nisan: Fide yapımı, Tarla işleri, Bütüncül Mera Yönetimi/Hayvan Bakımı, Yapım/inşaat Mayıs: Fide dikimi, Tarla işleri, Bütüncül Mera Yönetimi/Hayvan Bakımı Haziran: Buğday hasadı, Bütüncül mera yönetimi, Arazide işler Temmuz-Ağustos: Domates hasadı, domates püresi imalatı, Ev işleri Eylül: Ceviz hasadı ve işleme, Ev işleri Ekim: Buğday ekimi, kış için hayvanlara hazırlık Kasım: Ağaç dikimi, Bahçe düzenleme, ev işleri, ürün işleme Aralık: Ağaç dikimi, Bahçe düzenleme, ev işleri yapılmaktadır (www.tatuta.org).

4.6.8. Belentepe Çiftliği

Belentepe Doğal Yaşam ve Permakültür Uygulama Çiftliği adını üzerinde kurulu bulunduğu Belentepe bölgesinden alıyor. Bursa Uludağ'ın güneybatısında, Bursa'nın içme suyunu sağlayan Doğanlı Baraj Gölü manzaralı ve Nilüfer deresinin içinde aktığı vadinin güney yamacında yer alıyor. Taner ve Ece Aksel çifti 1998 yılında bu bölgede bir hafta sonu pikniğine çıktıklarında Belentepe'ye rastgele gelmişler ve önlerindeki manzaraya bayılıp, önlerine çıkan çobana bu bölgede satılık bir yer olup olmadığını sormuşlar. Çoban da tam buldukları yerdeki tarlanın satılık olduğunu söylemiş. 14 dönümlük tarlayı satın almışlar ve buğday ekilen bu tarlaya önce 100 kadar meyve ağacı ve 500 kök üzüm çubukları dikmişler. 2010 yılına kadar ara sıra, hafta sonları geldikleri bir bağ ve bağ evi olarak kullanmışlar. 2010'da Taner

Aksel 'permakültür'le tanışmış ve 2011'de vaktinin büyük kısmını Belentepe'de geçirmeye başlayarak 'doğal yaşam çiftliği' projelerini gerçekleştirmeye başlamış.

Şekil 17. Belentepe Çiftliği

Çiftlik 2013'te faaliyete geçmiş. Permakültür prensipleri ile tasarlanmış çiftlik kendi enerjisini rüzgar ve güneşten üretiyor. Binalar doğal yapı teknikleri ve doğal yapı malzemeleri ile inşa edilmiş (kerpiç, ahşap, taş, horasan, v.b.). Çiftlikte kimyasallara yer yok doğal gübreler, doğal bitki ilaçları ile kendi gıdalarını üretiyorlar. Sezonluk sebze, meyve dışında üzümlelerinden pekmez, şıra, şarap üretiyorlar. Kendi peynirlerini yapıyorlar. Çiftlikte aynı zamanda sürdürülebilir yaşamı ve permakültürü anlatan eğitimler, aktiviteler gerçekleştiriliyor. Çiftlikte Türkçe ve İngilizce konuşuluyor.

Şekil 18. Belentepe Çiftliği

Gönüllü İşleri: Mart: Meyve ağaçları ve asma budama, gübreleme, tohumlama, bahar temizliği, organik ilaç hazırlama, mantar aşılama Nisan: Mantar

aşılama, üzüm bakımı, malçlama, bitki yatakları hazırlığı, fide ekimi Mayıs: Fide ekimi, inşaat işleri, bahçe bakımı, fide seyreltme, organik ilaçlama, yeşillik hasatı, süt işleme (yoğurt, peynir, tereyağı, kaymak) Haziran: Bitki göleti hazırlama, sulama, bahçe bakımı, süt işleme (yoğurt, peynir, tereyağı, kaymak) Temmuz: Süt işleme (yoğurt, peynir, tereyağı, kaymak), bahçe bakımı, sulama Ağustos: Bahçe bakımı, sulama Eylül: Bağ bozumu, konserve, şarap, pekmez, reçel, komposto yapımı Ekim: Kışlık ekimi, konserve yapımı, Kasım: Fide seyreltme, bahçe bakımı yapılmaktadır (www.tatuta.org).

Şekil 19. Belentepe Çiftliği

4.6.9. Şener Çiftliği

Tekelioğlu: Türkiye'nin ilk ekolojik tarım köyü, Çiftliğin bulunduğu Tekelioğlu Köyü, bağlı olduğu Manisa ilinin doğusunda, Gördes çayı ve yeraltı sularıyla beslenen rezervuara dönüştürülmüş bir tatlı su gölü olan Marmara Gölü'nün (Gölmarmara) kıyısında yer almakta. Yörede genel geçim kaynakları bağcılık, meyvecilik, hayvancılık ve pamuk. Bu temel ürünlerin yanında, susam, bakliyat, tahıl gibi çeşitli ürünlerin dönüşümlü olarak ekildiği, kapari gibi doğadan toplanan bazı bitkileri içeren ekolojik tarım yönetiminin Türkiye'de, köyün neredeyse tamamı tarafından benimsendiği ilk örneklerden biri Tekelioğlu Köyü. Bu açıdan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile DSİ arasında bir protokol ile düzenlenen kullanma ve içme suyu havzalarının çevresindeki tarım arazilerinde ekolojik tarım yapmanın yararlarının gözlenebileceği bir örnek oluşturmaktadır.

Şekil 20. Şener Çiftliği

Geçimini tütünden ve 1990'dan beri ekolojik üretimden sağlayan Şener ailesi Türkiye'nin ilk ekolojik sertifikalı üretim yapan ailelerinden biridir. Çiftlikte ekolojik olarak bağcılık, bahçecilik, buğday üretimi ve hayvancılık yapılmakta. Evlerinden ayrı bir binada 3 odada 8 kişiyi misafir edebiliyorlar. Misafirler gönüllerinden ne koparsa onu veriyorlar, hatta ödeme yapmak yerine köyün okuluna, çocuklara bağış yapabilir veya köy ürünlerinden satın alabilirler.

Gönüllü İşleri: Ocak: Bağ işleri, inek bakım Şubat: Bağ işleri, inek bakım, ot yolma, tütün fide hazırlık MART: Bağ işleri, inek bakım, ot yolma, tütün fide dikim Nisan: Bağ işleri, inek bakım, tütün fide dikim Mayıs: Bağ işleri, inek bakım Haziran-Temmuz-Ağustos: Bağ işleri, inek bakım, bahçe işleri Eylül-Aralık: Zeytin hasadı, bağ bozumu (üzüm kesimi) yapılır (www.tatuta.org)

Şekil 21. Şener Çiftliği

4.6.10. Agrıda Çiftliği

Çanakkale ilinde bulunan Agrıda Tarım ve Turizm Derneği, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği TaTuTa projesi (Tarım Turizmi ve Takası) kapsamında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde organik tarım yapan, yurt içinden ve yurt dışından gönüllü çalışmak isteyenleri ve konukları ağırlamaktadır.

Agrıda Tarım ve Turizm Derneği, 18 Ocak 2010 tarihinde 24 üyenin bir araya gelmesi ile Kazdağı'nın bir kolu üzerinde yerleşik bulunan Cazgirler Dağ ve Orman köyünde kurulmuş ve dernek üyeleri sahip oldukları araziler üzerinde organik, geleneksel tarım uygulamaları yaparak yerel halk ile bilgi paylaşımında bulunuyor.

Suyun doğru kullanımı, kaynakların korunması, kompost ve mulch gibi konularda uygulamalar yaparak yerel halka bilgi aktarımı sağlanıyor. Kamp karavan alanlarında ve Agrida dağ evinde ekolojik turizm çerçevesinde trekking, aqua trekking, foto- safari, kuş gözlemi, yabani hayat gözlemi, doğa turları ve yerel mutfak üzerine gruplar ağırlanabiliyor. Komşuların da evleri kullanılarak yaklaşık otuzbeş konuk ağırlanabiliyor çiftlikte. Konuk ve gönüllü olmak için TaTuTa'ya müracaat edenlerin başvuruları alınarak ne kadar süre kalınacağı, nasıl çalışılacağı konusunda bilgiler değerlendirilerek konuk ve gönüllü olarak katılabilirsiniz (www.agrida.tr.org).

4.7. TaTuTa Çiftliklerinde Yapılan Görüşmelere Ait Bulgu ve Yorumlar

4.7.1. Çiftliklere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

TaTuTa Projesine dahil olan 90'nı aşkın ekolojik tarım çiftliklerinden önceden belirlenen 10 çiftlik sahibi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Tablo 1. Çiftlik Sahiplerine Ait Demografik Özellikler

Çiftlik Sahipleri	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Çalışan Sayısı	Kaç Yıldır Bu işi Yapmakta Sınız?
Taner Aksel (Belentepe)	Erkek	48	Üniversite	6	3
Bahadır Yasa (Agrida Çiftliği)	Erkek	60	Üniversite	4	12
İsmail Yenigün (İmece Evi)	Erkek	52	Lise	2	10
Erkan Alemdar (Dedetepe)	Erkek	44	Üniversite	5	12
Durukan Dudu (Orman Evi)	Erkek	30	Üniversite	6	3
M. Alper Ülgen (Yeniköy)	Erkek	47	Lise	5	6
Mustafa Şener (Şener Çiftliği)	Erkek	51	Lise	5	10
Ahmet Kizen (Pastoral Vadi)	Erkek	66	Üniversite	3	10
H.Serdar Tanal (Tanal Çiftliği)	Erkek	48	Lise	4	12
Latif Yalçın (Yalçın Çiftliği)	Erkek	40	Lise	4	11

Tablo 1'e göre çiftlik sahiplerinin tamamı erkek fakat çiftliklerin birçoğu aile işletmesi olduğundan eşleri ve çocukları ile işletilmektedir. Katılımcıların %50'si lise mezunu, kalan %50'si ise üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Çiftliklerde çalışan kişi sayıları ise 2 ile 6 kişi arasında değişmektedir. Genel olarak çiftliklerde aile üyelerinin çalıştığı görülmektedir. Bunu yanı sıra çiftliklere her yıl farklı sayılarda katılan gönüllülerde çiftlik işlerinde aile ile birlikte çalışmaktadır. Çiftlik

sahiplerinin birçoğu uzun yıllar bu alanda çalıştığını belirterek, TaTuTa Projesine katılımları ise 3 ile 12 yıl arasında değişmektedir.

Şekil 23. Taner AKSEL

Belentepe Çiftliği sahibi olan Taner AKSEL 1968 yılı doğumlu olup, İstanbul Robert Kolej 1987 mezunudur. 1991’de İ.T.Ü. inşaat mühendisliği bölümünden mezun olduktan sonra 1991-1993 yılları arasında ABD’de Ohio eyaleti Cincinnati Üniversitesi’nde ‘İnşaat Yapılarının Deprem Davranışının Tespiti’ üzerine yüksek lisans yapmıştır. 1994’te Türkiye’ye dönüp kendi firmasını kurarak inşaat mühendisliği alanında yazılım geliştirme, eğitim, danışmanlık hizmetleri vermeye başlamıştır. 2008’deki küresel ekonomik krize yol açan

insan davranışı ile yapıların deprem davranışı arasında benzerlikler bulunca iki yıl süren bir araştırma sonucunda, özellikle iklim değişikliğine dikkat çekmek üzere ‘Kritik Eşik’ kitabını yazmıştır (www.belentepe.org).

Şekil 24. Bahadır Yasa

Agrıda Çiftliğinin sahibi olan Bahadır Yasa, hem mektepli, hem de alaylı bir otelci.... 20 yaşında Amerikan Hava Kuvvetleri misafirhanesinde resepsiyon memurluğu ile başlayan otelcilik hayatı, Bahadır Yasa'yı Amerika'da Marriott, Courtyard Otelleri Orta Virginia Bölge Müdürlüğüne kadar getirmiş. Avrupa, Asya ve Arap yarımadasında ITT Sheraton zincirinde 15 sene görev yapmış olan Bahadır Yasa, son 15 senesini de Marriott zincirinde geçirmiştir. Kaz Dağı'ndaki Club Afrodite

Resort'un yeniden yapılanması ve Yunanistan ile ortak çalışmaları başlatan Bahadır Yasa. aynı zamanda KAZOD (Kaz Dağı Otelleri Derneği) nin de kurarak bölge

otelcilerine hizmetine sunmaktadır. Evli ve iki çocuk babası olan Yasa 1955 doğumlu olup, İngilizce, Arapça, Almanca, İtalyanca ve Fransızca bilmektedir (www.turizmdebusabah.com).

Şekil 25.Ahmet KIZEN

Pastoral Vadi işletmecisi Ahmet KIZEN, 1980 yılında İstanbul' u terk edip Marmaris'in İçmeler köyüne yerleşmiştir. Orada kaldığı on yıl içinde mesleği yanında, Marmaris'in ilk apart otelini kurup işletmeciliğini bir süre yapmıştır. Bu arada kitle turizminin Ege ve Akdeniz sahil bandında nasıl tahribata neden olduğunu gözlemlemiştir. Betonlaşan sadece doğal doku değil; aynı zamanda, sosyal ve kültürel dokunun da erozyona uğradığını tespit etmiştir. Uzun yıllar çeşitli çevre örgütlerinde yer alıp, yapılan çalışmalara katılmıştır. Kırsal çevrenin doğal ve kültürel dokusunu bozmadan tarım ve turizm yapılabileceğini kanıtlayacak bir model oluşturmak için Fethiye'nin Yanıklar Köyü'nde, Kargı Çayı'nın yanı başında Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği'ni kurmuştur. Aynı zamanda Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, TaTuTa (tarım, turizm ve takas) projesinin de katılımcısı olmuştur. Fethiye civarındaki köylerde mimar olarak yaptığı geleneksel dokuyla uyumlu taş evlerde ekolojik mimari yaklaşımına da önem vermiştir. Halen ekolojik mimari uygulamalarında, gelenekselliği günümüz koşulları içinde taş, ahşap, kerpiç malzeme ve teknik kullanarak devam ettirmektedir. Fetav (Fethiye Turizm Tanıtım Kültür Çevre ve Eğitim Vakfı)'nın kurucu ve yönetim kurulu üyesi, aynı zamanda çevre koordinatörü olarak Fethiye civarında Vakıf'ın yaptığı birçok projeye öncülük etmektedir. Organik tarımın Fethiye' köylerinde başlayıp yayılmasında katkı sağlamaktadır. Halen Fetder(Fethiye Ekoturizmi Geliştirme Derneği) yönetim kurulu başkanlığı görevini de yürütmektedir (www.pastoralvadi.com).

Şekil 26. Durukan DUDU

Ormanevi kollektifçileri arasında yer alan Durukan DUDU, İsveç'te Kırsal Kalkınma üzerine master yapmıştır. Buğday Derneği'nin Tohum Takas Proje Koordinatörü, aynı zamanda **yeşilgazete** ekoloji editörüdür. Ormanevi, sekiz yıl önce oluşturdukları, adım adım inşa ettikleri, fikir değil “muhabbet” etrafında birleşip oradan ortak fikre ulaşmış, an itibariyle dört kişilik bir girişim, komünodur. Yıllardır ördükleri sürecin bir adımı olarak Ekim ayında Çanakkale Biga'da dedesinin boş duran Hacı Köyü'ndeki evine yerleşmiştir. Köyde Tavuk beslenmekte, küçük bir alanda ise tarım yapmaktadır. Odun kesip birazda marangozluk öğrenmektedir. Kısaca kırsalda yaşamayı öğrendiğini belirten Dudu, bir yandan da sosyal medyada bunları paylaşmaktadır. (www.bianet.org)

Şekil 27. İsmail YENİGÜN

İsmail Yenigün ve beş arkadaşı 2006'da, Kaz Dağları'ndaki Arıklı Köyü'nün altında, beş dönümlük arazide kurulmuş bir tesis buldular. Daha önce turistik amaçla kurulmuş bu tesis, onlar burayı bulduklarında yılın sadece iki ayı açık kalan bir yermiş. Üstelik verimli toprağına ve nefis Ege güneşine karşılık, burayı işletenler tarım yapmayı tercih etmemişler. İşte bu altı kişi, eşinden dostundan topladığı veya o güne kadar biriktirdiği parayı ortaya koyup burayı kiralamaya ve kendilerine yaz-kış kalacak bir yuva kurmaya karar vermişler. 2006-2007 kış sezonunu, yeni adıyla İmeceevi'ni baştan inşa etmekle geçiren ekip, ilk önce marangozhane kurarak ortak yemekhaneyi inşa etmişlerdir. Araziyi, ekecekleri ürünlere göre düzenleyen İmeceevi sakinleri, hemen ardından soğan, sarımsak, tere, bürülce, bakla, roka, enginar, ıspanak ve marul yetiştirmeye başlamışlar. 2007 yazında, İmeceevi'nin kurulduğunu duyan, ekolojik tarım ve ortak

yaşamla ilgili dertleri olanlar, kendi istekleriyle çalışmak için gelmeye başlamışlar (www.aktuel.com.tr).

Şekil 28. M. Alper ÜLGEN

Yeniköy çiftlik sahibi Mustafa Alper Ülgen, aynı zamanda Buğday Derneği Yönetim Kurulu üyesidir. Bayramiç köylerinde hala tarımı yapılan fakat günbegün yok olmaya doğru giden ürünlerle, İtalya'nın Torino kentinde düzenlenecek olan Terra Madre etkinliklerine gitmektedir. Bayramiç Muratlar köyünün Yeniköy mevkinde 50 dönüm arazimizde kendi kendine yeten, permakültür felsefesi ile hareket eden, doğal tarım uygulamaları yapan yerel tohumlara ve

üretimlere sahip çıkan bir köy kurmayı amaçlamaktadır. Bir taraftan taş evleri onarıırken, bir taraftan da tarımsal faaliyetleri organize etmektedir. Kavlıca, sarı buğday, karakılçık, havran kızılçası, ziveng buğdayı gibi anadolunun yok olamaya başlayan yerel buğdaylarına sahip çıkmak için 15 dönüm arazimize ekim gerçekleştirmiştir. Bakla, bezelye, mercimek ektik ve yaklaşık 3 dönüm sulanabilir arazimizde de yerel tohumlarımızla sebze bostanı yapmıştır. Fideleri çevresindeki köylü komşuları ile de paylaşmakta, zaten sera ve tohum ekimini köylü komşularla hep beraber yapmaktadır. Kimyasal ilaç ve suni gübre kullanmayıp, tamamen doğal gübreler ve kardeş bitkiler yöntemi uygulanmaktadır. Bu arada meyva bahçeleri içinde fidan üretimleri de devam etmektedir. Köyde geleneksel üretimi artırmak ve desteklemek için özellikle kadınlarla birlikte çalışmalar yürütülmektedir. Yerel tohumların devamı, geleneksel üretimlerin sürmesi, ilaçsız, gübresiz tarım yapılması, tam buğday ekmeği yapımı, doğal bal ve keçi peyniri üretimlerini destekleyip teşvik etmekteyiz. Tüm bu faaliyetleri çevredeki dostlarla birlikte yapmaktayız (www.bugday.org).

Şekil 29. H. Serdar TANAL

Tanal Çiftliği sahibi, Hüseyin Serdar TANAL, 1963 doğumlu ekolojik (organik) tarım üreticisi olup 1995 yılından beri ekolojik tarımla ilgili bilgi toplamakta, uygulamalar ve denemeler yapmaktadır. Konuyla ilgili birçok panel, sempozyum, kurs ve çalışmaya katılmaktadır. Konuyla ilgili çok zengin bir bireysel arşive sahiptir. Şu ana değin Türkiye’de yayımlanan ekolojik tarımla ilgili yayımlanan tüm yayınları toplayan Tanal, ayrıca çevre, bilim, sağlıklı yaşam, tarih, doğal tedaviler, kişisel

gelişim, felsefi, siprütüel ve siyasi konularda da zengin bir kitaplığı bulunmaktadır. Ayrıca 250 saate yakın kendi çekimim video arşivine ve CD – DVD arşivine sahiptir. Globalgap ve ekolojik tarım iç kontrol sistemi kursunu başarıyla tamamlayıp sertifikasyon elamanı olmaya hak kazanmıştır. 1996 dan beri topladığım bilgiler, kendi yaptığı AR – GE ve gözlemlerin sonucunda ekolojik tarımın her aşamasında gerekli bilgileri oluşturmuştur. Bunun sonucunda da, organik tarım danışmanlığı yapmaktadır. Çalışmalarıyla ilgili TV ve radyo programlarına katılıp, yerel gazetelerde yazılar yazmaktadır. Broşürler hazırlayıp dağıtmakta, etkinliklerde sunumlar yapmaktadır. Amacı doğayı korumak ve ekolojik tarımı yaygınlaştırmak olan Akçaeniş köyü Çevre kültür derneğinin kurucusudur. Uzun zaman başkanlığını yapmıştır (www.ekoada.wordpress.com).

Şekil 30. Erkan ALEMDAR

Dedetepe Çiftlik işletmecisi Erkan ALEMDAR, 2001 yılında Hindistan’daki bir yoga kampında tanıştığı Tamahine ile; doğa dostu bir topluluk oluşturma vizyonuyla yetiştirdikleri, Kazdağları’ndaki bahçelerinde 2010 yılının nisan ayından bu yana tatil amaçlı gelen ziyaretçileri de ağırlamaya başlamışlar.

Hem tatil yapmak hem de yeni bir şeyler öğrenmek isteyenler; yılın belirli zamanlarında montessori semineri, doğa dostu teknolojiler eğitimi, şifalı mutfak ve sağlıklı beslenme, ekolojik mimari atölyesi, zeytin hasadı ve zeytinyağı üretimi gibi etkinliklere de katılabilmektedirler. Çiftlikte ağırlıklı olarak zeytincilik yapılırsa da, zeytin haricinde mevsimlik sebzeler de yetiştirilmektedir. Domatesten enginara, çilekten reyhana kadar her türlü bitki organik tohumlardan üretilmektedir (www.yesilist.com).

Şekil 31. Latif YALÇINER

Latif YALÇINER Çiftliği – Kemaliye / Erzincan Latif Yalçiner’in üç farklı evi bulunmakta; bunlardan biri Apçağa Köyü ile Kemaliye arasında (dört kişilik), diğeri bu evin karşı mahallesinde (iki oda), bir diğeri de Kemaliye’de (iki oda). Gönüllü olarak mart, nisan, haziran, temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında; ücretli ziyaretçi olarak yılın on iki ayı konaklanabilmektedir. Gönüllüler meyve ağaçlarında budama, aşılama, yabancı ot yolma, dut toplama, kurutma ve

pekmez yapımında yardımcı olabilmektedirler (www.tatuta.org).

Şekil 32. Mustafa ŞENER

Şener Çiftliği işletmecesi Musata Şener, 51 yaşında eşi ve çocukları ile birlikte çiftliği işlerini yürütmektedir. Aile çiftliği olduğunu için genelde gönüllüleri aile ya da çift olarak kabul eden çiftlikte, kolektif bir üretim yapılmaktadır. Herkesin aynı sofrayı paylaştığı çiftlikte geleneksel birçok tat bulunmaktadır. Aynı şekilde üretimde geleneksel yollar kullanılarak organik üretim yapılmaktadır. Kırsal yaşamı desteklemek için TaTuTa Projesine üye olan M. Şener, daha

sağlıklı bir yaşam için bunun gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Çiftliklere gelen konuk ve gönüllülerin dağılımı ile ilgili net bir istatistik olmadığından çiftlik sahiplerinin gözlemlerine başvurulmuştur. Çiftliğe gelenlerin eğitim seviyelerinin genel olarak yüksek olduğu belirten çiftlik sahipleri çoğunun üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde gelir durumlarının orta ya da orta seviyenin üstünde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte birçok gezgin ve öğrencinin de geldiğini dile getirmişlerdir. Çiftliklere gelen ziyaretçilerin yerli ve yabancı dağılımının ise birçok çiftlikte yarı-yarıya olduğunu belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin katılım türünün ise çiftliklerdeki şartlara göre değiştiği görülmüştür. Çiftlik şartlarına göre bazı çiftliklerin ağırlıklı olarak aile veya çiftleri kabul ettiğini bazı çiftliklerin ise çiftliklerde olan koşullardan dolayı pek aile almadıklarını dile getirmişlerdir.

Gönüllüler noktasında, dikkate alınması gereken bir diğer konu ise gönüllülerin bazıları sadece eğlence amaçlı gelmekte ancak kendi masrafını çıkarmaktadır. TaTuTa'nın bu noktada daha çok gelişmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Genel olarak gelir düzeyleri ve eğitim seviyesi yüksek insanların katılım gösterdiğini, katılımcıların yüzde kırkına yakınının yabancı olduğunu, çiftlik şartlarına göre aile ve arkadaş grubu dağılımının değiştiğini belirtmektedirler.

4.7.2. TaTuTa Çiftliklerinde ekolojik yaşam üzerine düzenlenen atölyelere ait bulgu ve yorumlar

Çiftliklerde ekolojik yaşam üzerine farklı atölyeler düzenlenmekte, kurslar verilmekte ve kamplar yapılmaktadır. Bu atölye ve kurslarda, organik tarım, permakültür, ekolojik mimari, ekolojik turizm ve ekolojik okur yazarlık konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kamplarda ise, yoga, sanat terapisi ve ekolojik yaşam deneyimleri yer almaktadır.

B. Yasa; "*Uzun yaşam için doğal yaşam, yerel tüket ekolojik ayakizini azalt, permakültür uygulamaları, ekolojik bina yapımı...*" İ.Yeniğün; "*Çimentosuz doğal malzeme ile ev yapımı, tüpsüz, ketilsiz, ambalajsız yaşam, doğal tarım, sabun-deterjan yapımı,...*" L. Yalçiner; "*Meyve ağaçlarında budama, aşılama, yabancı ot yolma, dut toplama, kurutma ve pekmez yapımı...*" D. Dudu; "*Onarıcı tarım, bütüncül yönetim, kırsal yaşama giriş konularında eğitim veriyoruz.*" T. Aksel; "

Permakültür ve sürdürülebilir yaşam kursları vermekteyiz. Bu kurslar temel bilgiler verilir (permakültür nedir, niye önemlidir, dünyanın mevcut durumu, sürdürülebilirlik, permakültür tasarımı ve Belentepe örneği, bahçecilik, toprak iyileştirme, su tutma, doğal yapılar, temiz enerji, geri dönüşüm..) Ayrıca türlü atölyelerimiz vardır: mantar üretim, peynir, ekmek yapma... Yazları gençlik ve çocuk kampları da düzenleriz." A. Kizen;" Organik tarım, eko-mimari ve eko-turizmle ilgili atöyelerimiz var. Özellikle yaz aylarında anne-babalar ve çocuklara özel kamplar düzenlemekteyiz. Bunun dışında yoga ve terapi kamplarımız bulunmaktadır." E. Alemdar, "Baba ve çocuk kampı, dedetepe kampları, kampa gidelim mi baba, yoga kampı gibi birçok kamp çeşiti düzenlenmekte..."

TaTuTa Çiftliklerinde düzenlenen atöyle ve kurslarla ilgili S. Tanal'ın " *Bizim üretimde yaptığımız her şey bir atölye tüm tarımsal faaliyetler. Eşimin yaptığı üretimler; ekmek, peynir, bulgur, erişte, salça, nişasta ,tereyağı, yoğurt, çökelek, komposto, domates püresi, kurutma..*" cevabı aslında bize bu konuda daha iyi bir bakış açısı sağlamaktadır.

4.7.3. TaTuTa Projesinin çiftliklere ekonomik katkılarına ilişkin bulgu ve yorumlar

Projenin çiftliklere sağladığı ekonomik katkılar, üç başlıkta toplanabilir. İlk olarak; projenin çiftliklere yönlendirdiği konukları görmekteyiz. Konuklar ekolojik yaşamı deneyimlemek için kaldıkları çiftliklerde, çiftlik sahibinin önceden belirlediği ücret karşılığında konaklamaktadırlar.

T. Aksel, "TaTuTa Projesinin ekonomik anlamda sağladığı en önemli kazancın çiftliğinde ağırladığı konuklar sayesinde olduğunu belirterek, her yıl birçok konuğu misafir ettiğini belirtmiştir." S. Tanal, "Konaklama için az da olsa bir katkı oluyor. Gelenler aynı zamanda ürettiğimiz organik ürünlerden alıyor. Gönüllüler sayesinde işlerimiz az da olsa kolaylaşıyor." E. Alemdar, "Çiftliğimizde konuklara sunduğumuz ekolojik tatil imkanı, yoga kampları, çocuklar ve aileler için özel kamplarımız sayesinde, ekonomik anlamda en büyük katkıyı konuklar yaptığını söyleyebilirim.." Konuklardan gelir elde eden çiftliklerin genelinde ekolojik turizme ağırlık verilmektedir. Bu sayede konuklar hem ekolojik yaşamı deneyimlemekte hem de tatil yapmaktadır.

İkinci önemli katkıyı ise çiftliklere gönüllü olarak giden bireyler yapmaktadır. Gönüllü bireyler çiftlik sahiplerine günün belirli saatlerinde yardım ederek, iş yükünü paylaşmaktadır. Çiftçi aile ise bunun karşılığında gönüllülerle mutfağını ve evini paylaşmaktadırlar. Hiçbir ücret almadan çalışan gönüllü bireyler çiftlikteki işlere yardım ederek üretime katkı sağlamaktadır. Neredeyse çiftliklerin tamamında bulunan gönüllüler çiftliklere iş gücü açısından sağladıkları avantajlarla çiftlik ekonomisinde en fazla paya sahipler. Bu konuda çiftlik sahipleri görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

M. Şener; *"Proje ile bizimle iş yükümüzü paylaşan birçok gönüllümüz oldu, bu sayede daha hızlı ve fazla üretim yapma şansına sahip olduk."*, L. Yalçın; *"Kırsal yaşamda insan gücü oldukça önemlidir. Çiftlikteki bütün işlere tek başımıza yetişmemiz mümkün olmuyor. Haliyle gençlerde artık kırsalda durmuyorlar ilk fırsatta kentlere kaçma peşindedir. Bu nedenle birçok kişi toprağını işlemiyor. Proje ile bize ulaşan gönüllüler bu eksikimizi fazlasıyla kapatıyor."* B.Yasa, *"Gönüllüler sayesinde kısmi iş gücü desteği alıyoruz."* Elde edilen bulgulardan gönüllülerin çiftliklere en önemli ekonomik katkıyı sağladığını söyleyebiliriz. Fakat A. Ülgen'in, "Gönüllülerden istediğimiz verimi alamıyoruz, birçoğu sadece eğlence amaçlı geliyor ve buradaki koşullara ayak uyduramıyor" verdiği cevap gönüllüler noktasında hala eksikliklerin olduğunu gösteriyor.

Üçüncü önemli katkıyı ise çiftliklerde yetiştirilen organik ürünlerin satışından elde edilen gelirler sağlamaktadır. Çiftliklerin tamamında organik tarım teknikleri kullanılarak üretilen ürünler, organik pazarlarda veya halk pazarlarında satılmaktadır.

L. Yalçın; *"Ürettiğimiz ürünleri genellikle şehir dışına satıyoruz"* T. Aksel, *"Yüzde yüz organik üretim yapıyoruz ve bunu hem konuklara hemde pazarlara satışını yapmaktayız."* M. Şener, *"Şehirdeki pazarlara elimizden geldiği kadar ürün yolluyoruz"*

Projenin çiftliklere ekonomik anlamda sunduğu katkılara baktığımızda, öncelikle sürdürülebilir bir yaşamın getirdiği unsurlar göze çarpmaktadır. Çiftliklerde üretilen ürünlerin hem çiftlik sahiplerinin hem de katılımcıların birçok ihtiyacını karşıladığı görülmüştür. Çiftliklerde yapılan üretimle birçok alanda dışa bağımlılığın azaldığı görülmüştür. İkinci ekonomik katkının ise çiftliklere gelen ziyaretçilerden

sağlandığı görülmüştür. Son olarak çiftliklerde üretilen ürünlerin satışından elde edilen gelirlerin olduğu görülmüştür.

4.7.4.TaTuTa Projesinin çiftliklere sosyal, kültürel ve psikolojik etkilerine ait bulgu ve yorumlar

TaTuTa Çiftlikleri farklı kesimden birçok insanı biraraya getirmektedir. Proje çiftliklere gelen yabancı ziyaretçileri, kentli bireyleri, gezginleri, üniversite öğrencilerini, kırsalda yaşayan insanları, aileleri, çocukları vd. hepsini aynı sofranın başında toplamaktadır. Böylelikle, yerli ve yabancı arasında, kentli ve köylü arasında, genç ve yaşlı arasında bir köprü görevi üstelenmektedir. Çiftliklerde yabancı konuklar Türk kültürü tanımakta, Anadolunun eski geleneklerini deneyimletmekte, yerli konuklara da unutulmaya yüz tutmuş değerleri hatırlamakta ve eski hazları tekrar tattırmaktadır. Ayrıca kent ve kır arasında diyalogun güçlenmesini sağlamaktadır. Böylelikle hem çiftlik sahiplerinde hem de katılımcılarda sosyo-kültürel ve psikolojik yönden farklı etkilerde bulunmaktadır.

İ. Yenigün; *"Buradaki sıcak yaşam herkesi birbirine yaklaştırıyor ve sosyalleşmemizi sağlıyor. Ekolojik yaşamı arzulayan insanlar biraraya gelerek dünyada yalnız olmadıklarını fark ediyorlar. En önemlisi farklı kültürlerin tanışması..."* B. Yasa; *"Yerli ve yabancı gençlerin birbirleri ile kaynasmaları, farklı insanlarla tanışan insanların ufuklarının açılması, en önemlisi ise yeni kültür ve yaşam biçimlerini tanıma fırsatı sunması..."* S. Tanal; *"Modern yaşam olmadan da (Apartman, asansör, otomobil, iş, AVM v.s.) hayatın sürdüğünü üstelik daha iyi sürdüğünü ve sağlıklı olduğunu insanlara göstermekte, insanların mutlu olmasını sağlamakta birçok insan doğadan koptuğu için mutsuz olduğunu farkında vardı..."* L. Yalçiner; *"Farklı kültürler arası etkileşim arttı, kentle-kır arasında kopan bağların güçlendi, insanların alışık oldukları yaşam dışında yeni yaşam biçimlerinin olduğunu gösterdi..."* D. Dudu; *"Diğer çiftliklerden farklı olarak kolektif bir yaşam modeli sunmaktayız. Kolektif topluluğu içerisinde farklı bakış açılara sahip birçok insan yaşamakta, Orman evi olarak aslında bu farklılıkları hiyerarşi ve tahakküm ilişkileri olmadan bir arada yaşamalarını sağlıyoruz."*

A. Kizen; *"Birçok insan buraya geldiğinde, buradaki yaşam döngüsüne bakıyor. Evlerimize bakıyor, evlerde soba ile ısıtıyoruz, odun ateşinde yemeklerimizi yapıyoruz, eski sistem dondurucularımız var, yayıklarımız var unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş tatlarımızı hatırlatıyoruz. Bu da gelen kişilerde güzel"*

duygular oluşturuyor" M. Şener; " Yerli ve yabancı ziyaretçilerimiz kırsal yaşamı deneyimlemenin yanı sıra buradaki kültürü ve gelenekleri de öğrenmekte ve bu durum hepsinde hayranlık uyandırmakta. Her şeyi son teknoloji ile yapmaya çalışan insanlar uzaktan ilkel gördükleri yöntemlerin aslında daha sağlıklı olduğunu görmekte..."

4.7.5. TaTuTa Projesi ekoloji ile ilgili bilgi ve tecrübe takasını ne ölçüde sağladığına dair bulgu ve yorumlar

TaTuTa Çiftliklerinin temel amaçlarından biri de ekolojik yaşama dair faydalı bilgilerin paylaşılmasıdır. Bu bilgiler hem ziyaretçilere hem de diğer çiftlik sahiplerine aktarılmaktadır. Bu bilgilerin birçoğunun çiftliklere gelen katılımcılara ilk elden deneyimlerle aktarılmakta, diğer kısmı da çeşitli kurs ve seminerlerle aktarılmaktadır.

D. Dudu; " Bilgi ve tecrübe takasını sağlamaktayız, zaten çoğu çiftlik sahibi arkadaşımız, ulaşamadıklarımıza ise yapılan toplantı ve seminerle ulaşmaya çalışıyoruz." B. Yasa; " Ekolojik yaşam üzerine elimizden geldiği kadar bilgi ve tecrübe takasını sağladığımıza inanıyorum..." İ. Yenigün; " Katılımcılara ve gönüllülere oldukça faydalı olduğumuzu düşünüyorum, bu konu üzerine düzenlediğimiz birçok etkinlik olmaktadır." S. Tanal; " Özellikle ilk dönemler çiftlik olarak zor şartlardan geçtik, üretimde zorluklar yaşıyorduk bilgi eksikliğimiz vardı. Bu eksikliği de bir araya gelerek veya haberleşerek bilgi alıp uyguladık ve oldukça yararlı oldu. Biz de elimizden geldiği kadar faydalı bilgileri paylaşıyoruz. L. Yalçiner; " Konuk ve gönüllülerimize her fırsatta doğa ile ilgili bilgi ve tecrübe aktarıyoruz. Zaten bir iş yapıldığında hep beraber yapıyoruz, böylelikle doğrusunu öğrenme şansları oluyor." A. Kizen; " Teknik aksaklıklar olduğu halde büyük ölçüde başardığımıza inanıyorum.." T. Aksel; " Bu konu üzerinde durduğumuz en önemli konulardan, bu nedenle sıklıkla bu alanlarda çalışmalar yapıyoruz. Elimizde bulunan faydalı bilgileri diğer çiftlik sahiplerine ulaştırmaya çalışıyoruz.

Çiftliklerde ekolojik yaşamla ilgili bilgi ve tecrübe takasının genel olarak sağlandığı görülmektedir. Sadece M. Şener'in; " bu anlamda yeterli görmüyorum, pek başarılı sayılmaz" TaTuTa'yı bu anlamda pek başarılı bulmadığını görmekteyiz.

4.7.6.TaTuTa Projesi insanlarda doğa bilinci ve sorumluluğu anlamında neler sağladığına dair bulgu ve yorumlar

İnsanmerkezci bir doğa anlayışına karşı çıkararak doğaya karşı sorumluluk bilinci ile hareket eden TaTuTa Çiftliklerinin temelinde derin ve toplumsal ekolojinin izlerini görmekteyiz. Bu bakış açısıyla inşa edilmiş çiftliklerde sadece organik tarım yapılmamakta, aynı zamanda katılımcılara doğa bilinci de aşılanmaktadır.

D. Dudu; " Birçok insan ilk defa burada tükettiği ürünü üretme şansına sahip oluyor. Sürekli manav veya marketten aldığı gıdayı kendisi üretmeye çalışıyor ve bu işin ne kadar zahmetli olduğuna şahit oluyor. Bu durum insanların doğaya karşı yaklaşımını gerçekten değiştiriyor, doğaya karşı daha sorumlu ve saygılı yaklaşıyorlar..." İ. Yenigün; " Şehir insanları burada doğanın zenginliğinin ve çeşitliliğinin farkına varıyor ve bunun yanında sürekli kirlenen bir doğayı da görmekteler bu iki durumunda aynı anda görülmesi şehir insanlarında doğaya karşı daha korumacı bakış geliştirmelerini sağlamakta..." A. Kizen; " Doğa ile iç içe yaşamın zevkine varan insanlar, bu doğallığı korumak için doğaya karşı daha duyarlı hale geliyorlar." B. Yasa; "İnsanlar burada tabiati tanıyor, tecrübe ediniyorlar. En önemlisi doğaya dokunuyorlar ve yeni bir yaşam olasılığını keşfediyorlar. Bu durumda ister istemez insanlarda doğaya karşı sorumluluk bilincini arttırıyor." L. Yalçın; " Gelen insanlar zaten belli bir ekolojik bilince sahip, doğaya karşı duyarlı burada sadece pekişiyor." T. Aksel; "Dünyada artık yeni bir yurttaş tipi oluşmakta. Bu yurttaş tipide ekolojik bilinci yüksek ekolojik yurttaşdır. Çiftliğimize katılan insanlarda bu bilincin arttığını rahatlıkla söylebilirim..."

TaTuTa Çiftlikleri insanlarda ekolojik bilinci arttırsada S.Tanal'ın " Katılımcıların zaten ekolojik bilinçleri yüksek ve doğaya saygılı insanlar, bu nedenle çiftliğimize geliyorlar..." belirttiği gibi katılımcıların birçoğu ekolojik bilinç noktasında belirli bir seviyeye ulaşmış insanlardan oluşmaktadır.Projenin yaygınlaşması bu noktada önemlidir. Böylelikle doğa bilinci düşük olan bireylere de ulaşacaktır.

4.7.7.TaTuTa Projesinde amaçlanan sürdürülebilir bir yaşamın zorlukları nelerdir ve bu konu kentlilerde nasıl bir farkındalık yarattığına dair bulgular

Sürdürülebilir bir yaşamın inşa edilmeye çalışıldığı çiftliklerde, doğadaki sınırlı kaynakları tüketmeden, çevre kirliliğine neden olmadan üretim yapmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çiftlikler organik tarım teknikleri, eko-mimari yapıları, permakültürü ve yenilenebilir enerji türlerini kullanmaya çalışmaktadır. Bütün bu teknik bilginin dışında asıl amaç sürdürülebilir bir yaşamdaki değerler ve normlardır. Projede asıl önemli olan bireylerin teknik bilgisi değil yaşama bakış açılarıdır.

A. Kizen; " Bir işin zorluğunu o işe olan yaklaşımınız belirlemekte, eğer işinizi seviyorsanız iş kolaylaşır. Bir işi zor kılan şey o işin zorluğundan öte o işe duyduğunuz sevgidir. Ben işimi çok severek yapmaktayım. Katılımcılara da öncelikle bu işin sevgi ile yapılması gerektiğini aşılamaaya çalışırım. Yaptığımız işin zorluğunu gören bireyler işimizi takdir etmekte ve bütün bu zorlukları gören kişilerde doğaya karşı daha hassas ve koruyucu bir bakış geliştirmekte..." B. Yasa; " Elbette yaptığımız işin birçok zorluğu var doğada çalma çırpma yok siz ne kadar dürüst olursanız doğa da o kadar dürüst oluyor. Bu da gelen insanların algılarında yeni çıgırlar açarak ziyaretçilerde ekolojik farkındalığı arttıyor." İ. Yenigün; " Organik üretimin nasıl bir emek ve etik ilkeleri ile gerçekleştiğini fark ediyorlar." S.Tanal; "Burada üretilen ürünün nasıl bir emek ve zorlukla üretildiğini görmekte aslında sandıkları kadar pahalı olmadığını öğreniyorlar. Ne büyük bir çaba ve bilgelik gerektirdiğini ve riski görüyorlar. " M. Şener; " Kırsal yaşamın kendine has birçok zorluğu var, birlikte çalıştığımız insanlar bu zorluğu görerek bu yaşama daha farklı bakıyorlar. En önemlisi bu işe saygı duyuyorlar."

D. Dudu, " Herbirimiz şehirlerde doğup oradaki yaşama alışıyoruz. Sistemin bize öğrettiği kurallar ve değerlere alışıyoruz. Buradaki kollektif yaşamın ürettiği kurallar ve değerlere alışılması kentli bireyler için en zor kısımdır. Ekolojik yaşamda asıl önemli olan sürdürülebilir teknik araçların üretilmesi değildir. Öncelikle birlikte yaşamayı ve paylaşmayı öğrenmek ekolojik yaşamın temelini oluşturur. Ayrıca gelenlerde ekolojik yaşam ile ilgili bir takım fikir değişiklikleri de oluyor. Örneğin; Kentli insanlar organik ürünlerin ne kadar pahalı olduğundan sürekli yakınıyorlar ancak burada üretime katıldıktan sonra işin ne kadar zor ve zahmetli olduğunu

görüyorlar bu aşamadan sonra ise aslında organik ürünlerin fiyatları daha fazla olmalı diye belirtiyorlar."

T. Aksel; " *Şehir yaşamı buradaki yaşama oranla çok daha zor, nelerden ödün vermek zorunda kalıyoruz; kirli hava, kirli su artan trafik, sağlıksız gıda, beton ormanları, kalabalık, toplumsal huzursuzluk, haksızlık, adaletsizlik gibi türlü insanlararası sorunlar... saymakla bitmez. Doğada bunların hiçbirine yer yok çünkü o şekilde yaşamını sürdürümezsin. Doğada tüm canlı yaşamı ve sürdürülebilirlik; canlıların çeşitliliği, birbirlerine faydaları, paylaşım, denge ve döngü üzerine kuruludur. Çeşitlilik zenginliktir. Çok çeşitli canlı türleri olan doğal sistemler her türlü soruna karşı daha dirençli olurlar. Canlı türlerinin birbirlerine fayda sağladığı, paylaşımın daha çok olduğu sistemler de daha güçlüdür, dirençlidir. Böyle sistemler doğal bir dengeye ulaşırlar ve bir ahenk içinde yaşamlarını sürdürürler. Bu ahenk sağlandığında yaşam kolaylaşır, zenginleşir."*

4.7.8. TaTuTa Projesi alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunabilmekte midir?

Araştırmanın ana problemi olan TaTuTa Çiftliklerinin modern kent yaşamına karşı alternatif bir ekolojik yaşam modeli oluşturup oluşturamayacağı konusunda alınan cevapların olumlu yönde olduğu görülmüştür. Çiftlik sahipleri projeyi alternatif bir ekolojik yaşam modeli için uygun olduğunu belirtmiş fakat gidilecek daha çok yolun olduğunu da vurgulamışlardır.

S. Tanal, "Çiftliğe gelen insanlardan yola çıkarak bu soruya cevap vermeye çalışayım. Buraya gelen şehir insanların tamamı buradaki ekolojik yaşama özeniyor ve bu yaşamı arzuladıklarını görüyorum... Bence alternatif bir yaşam sunmaktadır." L. Yalçın, " İnsanlarda artık sürekli kırsala bir özlem var. Dünyada ve Türkiyede er yada geç ekolojik yaşama dönüleceğini düşünüyorum. Bu noktada TaTuTa Çiftliklerinin iyi birer örnek olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim." M. Şener, " Kolay olacağını sanmıyor fakat olabilir." B. Yasa, " Uzun yıllardır bu işin içindeyim ve evet sunabilmektedir." A. Kizen, "Alternatif bir ekolojik yaşam modeli için TaTuTa Çiftliklerini önemli görüyorum, fakat bunu tek başına yeterli olacağını sanmıyorum. Benzeri oluşumlar yaygınlaşmalı , Türkiye'nin her tarafında sayıları olabildiğince arttarsa olacaktır." D. Dudu, " Sunabilmekte, haliyle gerçekçide olmak gerekiyor. İnsanların alıştığı bir yaşam tarzı var. Asıl sorun insanların bu yaşam

tarzlarından vazgeçip vazgeçemeyecekleridir. Önümüzde uzun bir yolun olduğunu söyleyebilirim." T. Aksel, " Evet, sunabilmekte, İnsanlar bugün kent yaşamında nelerden ödün verdiklerinin farkında değiller, yapay ortamlarda sağlıklı bir şekilde yaşamaktalar. Birgün bu sağlıklı kent yaşamından bıacaklar ve o zaman yüzlerini doğaya döndüklerinde biz olacağız." A. Ülgen," Bu iş sadece kırsalda olmuyor, aynı şekilde ekolojik yaşamı kentlerde taşımalıyız. Bir gün eko-kentler kurarsak o zaman alternatif sunacaktır."

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm, literatür taramasından ve nitel araştırma tekniklerinden elde edilen sonuçların yorumlanmasını ve Türkiye'deki ekolojik yaşamın gelişimine dair önerileri kapsamaktadır.

İnsanların çevreyle olan ilişkilerinin süreç içinde değişmesi ve insanların çevreye yaptığı müdahalelerin sonucunda günümüz toplumlarının önemli sorunlarından biri olan ekolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Ekolojik sorunlar, çeşitlilik gösterirken (hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği vb) canlı (insan, hayvan, bitki) ve cansız (metaller, eşyalar) varlıklar üzerindeki etkileri de çeşitlilik göstermektedir.

Ekolojik sorunların sebepleri arasında sanayileşme, nüfus, kentleşme gibi olgular gösterilebilir. Fakat bu sorunun temel sebebi; insanın doğayı algılayışının değişmesidir. İnsanlar, ilk dönemlerde doğaya bağımlı iken süreç içersinde elde ettikleri bilgi ve edindikleri tecrübeyle doğaya olan bağımlılıkları azalmıştır. Doğadan bağımsızlaşma insanın kendini doğa üzerinde hegomanya kuracak güç olarak tavsir etmesinin yolunu açmıştır.

Modern yaşamla birlikte, teknoloji bombardırmanı, aşırı nüfus, inorganik gıdalar ve hava, su, toprak gibi hayati unsurların kirlenmesi kent toplumunu tehdit etmektedir. Elbette modernizmin bu ekolojik sorunların çözümüne yönelik sunduğu alternatif teorileride bulunmaktadır. Eskiden sınırsızca tüketilen doğaya yönelik artık daha bilinçli ve korumacı yaklaşılmaktadır. Bu yaklaşımın iki türlü zorunluluktan doğduğu görülmektedir. İlk olarak, doğanın üretemeyeceğinden fazlasını tüketmemek, ikincisi ise artan ekolojik bilinçtir. Artık bireyler tüketimlerinde doğaya zarar vermeyen ürünlere yönelmektedir. Modernizm doğayı yok eden teknolojinin aynı zamanda onu kurtarabilmek içinde kullanılabileceğini iddaa etmektedir. Bu yüzden çeşitli çalışmalar yapılmakta ve koruma parkları inşa edilmektedir.

İnsan doğa ilişkilerinde evrimsel sürecin yanında doğaya ilişkin düşüncelerin farklılaşması da söz konusu olmuştur. Ekolojiye ilişkin çalışmalara dair en eski kaynak Mısır dönemine ait iken süreç içersinde ekolojiye dair gerçekleştirilen çalışmalar artmıştır. Özellikle 1970 yılından itibaren (yani sanayileşmenin çevre üzerinde olumsuz etkilerinin yoğunlaştığı dönemde) ekolojiye ilişkin çalışmalarda bir artış görülmüştür. Ekolojiye ilişkin oluşturulan teoriler (19.yy klasik sosyoloji

teorileri, 20.yy teorileri, derin ekoloji, toplumsal ekoloji, risk toplumu vd.) insan doğa ilişkisini açıklamak adına önemli bir aşamayı teşkil etmektedir. Ekolojiye ilişkin oluşturulan bu teoriler ekolojik yaşam modellerinin de felsefesini oluşturmaktadır.

Ekolojik sorunlar yerelde kalmayıp, bütün gezegeni etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de de ne yazık ki dünya tarihinde yapılan hataları görmek mümkündür. Batıya yetişmek için hızlı ve sağlıksız sanayileşme ülkemizde de birçok ekolojik sorunu beraberinde getirmiştir. Hızlı ve sağlıksız sanayileşme beraberinde, sağlıksız kentleri, aşırı nüfus artışı, teknoloji bombardımanını, kırdan-kente sağlıksız göçü ve ekolojik birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Bütün bu sorunlar karşısında alternatif bir ekolojik yaşam modelini tartışmak ülkemiz açısından oldukça önemli olacaktır. TaTuTa Projesinin temelinde de bütün bu olumsuzluklara karşı çözüm önerileri yer almaktadır. Ekolojik bir toplum modeli sunmaya çalışılan projede, temel hedef İnsan-doğa arasında kopan bağların yeniden onarılmasıdır. Bu sayede değerlerin yeniden üretilmesi sağlanacaktır. İnsan-doğa ilişkisinde çıkarın yerini uyuma bırakması ile ortaya çıkacak yeni bir toplumun inşası hedeflenmektedir.

Tarihsel süreç içinde artan ekolojik sorunların doğal bir sonucu olarak, insanlık doğaya karşı daha korumacı ve bilinçli yaklaşmaktadır. Dünyada git gide artan ekolojik yurttaşlık, eko-köyler, eko-kentler, ekoturizm gibi olgular, bunun örneğidir. Dünyanın birçok yerinde ekolojik yaşam modelleri denenmekte, modern kent yaşamına karşın ekolojik yaşam modelleri tartışılmaktadır. Ekolojik yaşam modelleri, özellikle batı ülkelerinde çok tartışılan konular arasındadır. Birçok batı ülkesinde, ekolojik yaşama yönelik çalışmalar artarak devam etmektedir. Son zamanlarda Türkiye’de de ekolojik yaşama dair ilgi canlanmaya başlamıştır. Ülkemizde alternatif bir ekolojik yaşam modeli olarak karşımıza çıkan TaTuTa Projesi, 12 Ağustos 2002 tarihinde Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin desteği ile 2003 yılından itibaren Türkiye’nin dört bir tarafında uygulanmaktadır. Projede, ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel vb. boyutlarında bilgi/ilgi sahibi kişiler, çiftlik ve işletmelerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, gönüllüler, hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki

gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşmaktadırlar. TaTuTa projesi kapsamında tarım turisti olmak isteyen bir ziyaretçi, her çiftliğin kabul dönemlerine göre “konuk” ya da “gönüllü” olarak gitmek istediği çiftliği seçmektedir. Gönüllülerin konaklama ve yeme-içme ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmakta ve herhangi bir ücret alınmamaktadır. Günlük altı saat tarım ve hayvancılıkla ilgili çiftlik işlerinde çalışmaları yeterli olmaktadır. Böylece gönüllülerle karşılıklı bilgi ve deneyim takası imkânı doğmaktadır. Konuk olarak çiftliklere gidenler “ekopansiyon” tarzı konaklama birimlerinde ya da çiftlikte kendilerine ayrılan “misafirhanelerde” belirli bir ücret karşılığında kalmaktadırlar (www.bugday.org).

Proje aynı zamanda, Buğday Derneği'nin de katılımcısı olduğu dünya çapında örgütlü World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) (Ekolojik Çiftliklerde Gönüllüler Örgütü) yapılanmasının, güven ve takasa dayalı kültürel ve eğitsel deneyimleri özendirme ve sürdürülebilir bir küresel toplum inşa etmek için gönüllüler ile organik çiftlikleri birbirine bağlayan dünya çapındaki hareketinin bir parçasıdır (www.bugday.org).

TaTuTa Projesi ülkemizde var olan birçok toplumsal soruna çözüm sunmaya çalışmaktadır. Ülkemizde insan-doğa arasında kopan bağı yeniden birleşmesini amaçlayıp, tarımsal üretim için en sağlıklı ve güvenilir yol olan organik tarımı teşvik etmektedir. Doğa dostu üretim ve tüketim modellerini destekleyerek, hava, toprak, su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sağlıklı bir şekilde devamına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Kentlerde yaşayan bireylerin de ekolojik çiftliklerde edinecekleri deneyimle, ekolojik yaşamla ilgili sorumlulukların içselleştirilmesi sağlanıp, ekolojik yurttaş yaratmaya çalışılmaktadır. TaTuTa Projesi bireylere sunduğu teorik bilginin yanı sıra yaşam alanları da yaratarak bireyin ekolojik yaşamı deneyimlerle öğrenmesini sağlamaktadır.

TaTuTa Projesi içinde barındırdığı unsurlarla insanmerkezci anlayışa karşı çıkarak, derin ekoloji ve toplumsal ekolojiyi temel almaktadır. TaTuTa Projesinde doğanın bir bütün olarak görülmesi ve insanın doğaya hükmetmek yerine doğanın bir parçası olduğu gerçeği anlatılmaktadır. Proje aynı zamanda modernizmin ekolojik sorunlara karşı ürettiği alternatif teorilere karşın derin ekolojik yaklaşımı temel almıştır. TaTuTa Çiftliklerinde toplumsal ekolojinin etkilerinin de fazla olduğunu görülmektedir. Bookchin'in yeniden kur fikri üzerine inşa edilen çiftliklerde, hiyerarşinin en düşük düzeyde olduğunu, insanlar arasında rekabet yerine

yardımlaşmanın olduğu ve doğaya karşı sorumluluk bilinci ile yaklaşıldığı görülmektedir.

Araştırmada Türkiye’de sayıları 90’ını aşkın TaTuTa Çiftliğinden kurucu çiftlikler ve diğer çiftliklerin kuruluşunda örnek oluşturan 10 adet çiftlik ile görüşmüştür. Çanakkale’de bulunan Agrida, Dedetepe, Ormanevi ve Yeniköy çiftliğine, Bursa’da Belentepe çiftliğine, İzmir’de İmece evine, Manisa’da Şener ailesinin işletmeciliğini yaptığı çiftliğe, Erzincan’da Latif Yalçiner çiftliğine, Antalya’da Tanal ailesinin çiftliğine ve Muğla’da Pastoral Vadi’ye gidilmiş bu çiftliklerde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

TaTuTa Çiftlikleri ağırlıklı olarak Akdeniz, Ege ve Karadenizin kıyı bölgelerinde bulunmaktadır. TaTuTa Çiftliklerinin yoğun olarak buldukları bölgelerinin özelliklerine bakıldığında Türkiye’nin diğer bölgelerine oranla görece daha gelişmiş, sosyo-kültürel seviyesi ve ekolojik bilinci yüksek yerlerde kuruldukları görülmüştür. Bu durumda bize ekolojik yaşam modellerine dair uygun ortamlar hakkında ipuçları vermektedir. Ekolojik yaşam modelleri için bir bölgenin gelişmişlik seviyesi ve doğa bilincinin önemli olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakacak olursak, araştırmaya katılan çiftlik sahipleri TaTuTa Projesinin Türkiye’de alternatif bir ekolojik yaşam modeli sunabildiğini iddia etmektedirler. Araştırmaya dahil edilen çiftliklerin genel özellikleri ise aşağıdaki gibidir.

Çiftlik sahiplerinin tamamı erkek olup çiftliklerin birçoğu aile işletmesi olduğundan eşleri ve çocukları ile birlikte çalışmaktadırlar. Katılımcıların %50’si lise mezunu, geriye kalan %50’si ise üniversite mezunudur. Çiftliklerde çalışan kişi sayıları ise 2 ile 6 kişi arasında değişmektedir. Genel olarak çiftliklerde aile fertlerinin çalıştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çiftliklere her yıl farklı sayılarda katılan gönüllüler de çiftlik işlerinde aile ile birlikte çalışmaktadırlar. Çiftlik sahiplerinin birçoğu uzun yıllar bu alanda çalıştıklarını belirterek, TaTuTa Projesine katılım sürelerinin ise 3 ile 12 yıl arasında değiştiğini ifade etmişlerdir.

Çiftliklere gelen konuk ve gönüllülerin dağılımı ile ilgili net bir istatistik olmadığından çiftlik sahiplerinin gözlem ve görüşlerine başvurulmuştur. Çiftliğe gelenlerin eğitim seviyelerinin genel olarak yüksek olduğunu belirten çiftlik sahipleri, çoğunun üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde gelir

durumlarının orta ya da orta seviyenin üstünde olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte birçok gezgin ve öğrencinin de geldiğini dile getirmişlerdir. Çiftliklere gelen ziyaretçilerin yerli ve yabancı dağılımına bakıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı birçok çiftlikte yerli ve yabancı dağılımının yarı-yarıya olduğunu görülmektedir. Ziyaretçilerin katılım türünün ise çiftliklerdeki şartlara göre değiştiği görülmüştür. Çiftlik şartlarına göre bazı çiftliklerin ağırlıklı olarak aile veya çiftleri kabul ettiğini, bazı çiftlikler imkanlarının el vermediğinden dolayı pek aile almadıklarını dile getirmişlerdir. Gönüllü katılımcılarda, dikkat çeken bir diğer husus ise bazı gönüllülerin sadece eğlence amaçlı projeye katılmakta olup çiftçi aileye artı işgücü sağlayamadıkları ifade edilmiştir.

Çiftlik sahipleri, genel olarak gelir ve eğitim seviyesi yüksek insanların katılım gösterdiklerini, gelen ziyaretçilerin yüzde kırkına yakınının yabancı olduğunu ve çiftlik şartlarına göre aile ve arkadaş grubu dağılımının değiştiğini söylemişlerdir.

TaTuTa Projesinde dikkat çeken diğer bir önemli husus ise çiftlik sahiplerinin ve ziyaretçilerinin eğitim ve gelir seviyelerinin yüksek olmasıdır. Birçok çiftlik işletmecisi üniversite mezunu ve katılımcılarda eğitim seviyeleri yüksektir. Çiftliklere, modern kent yaşamından bunalan insanların daha çok rağbet ettikleri görülmektedir. Modern kent yaşamının açmazlarından ve stresinden bunalan bireylerin ekolojik yaşama yönelimi daha fazla olduğu görülmüştür. TaTuTa Projesine katılan bireyler, görecelide olsa belirli bir seviyede ekolojik bilince sahip kişilerdir. Türkiye’de de modernleşme süreci ile bireylerin kendini algılama biçiminde birtakım değişimler olmuştur. TaTuTa Projesi kent hayatına sıkışmış ve modernizmin açmazları ile boğuşan bireylere alternatif yaşam modeli sunmaktadır.

Projenin çiftliklere ekonomik anlamda sunduğu katkılar üç başlık altında toplanabilir. İlk olarak sürdürülebilir bir yaşamın getirdiği unsurlar göze çarpmaktadır. Çiftliklerde üretilen ürünler hem çiftlik sahiplerinin hem de katılımcıların birçok ihtiyacını karşılamaktadır. Çiftliklerde yapılan üretimle birçok alanda dışa bağımlılığın azaldığı görülmüştür. İkinci olarak sağlanan ekonomik katkı ise çiftliklere gelen ziyaretçilerden elde edilmektedir. Üçüncü olarak çiftliklerde üretilen ürünlerin satışından elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler çiftlik sahiplerine ekonomik anlamda katkı sağlamaktadır.

TaTuTa iftliklerinin temel amaçlarından biri de ekolojik yaşama dair faydalı bilgilerin paylaşılmasıdır. Bu bilgiler, hem ziyaretçilere hem de diğer çiftlik sahiplerine aktarılmaktadır. Bu bilgilerin bir kısmı çiftliklere gelen katılımcılar, tarafından bizzat tecrube edilmekte ve diğer bir kısmı da çeşitli kurs ve seminerler ile katılımcılara aktarılmaktadır. iftliklerde ekolojik yaşam üzerine farklı atölyeler düzenlenmekte, ekolojik yaşama yönelik kurslar verilmekte ve ekolojik yaşamı deneyimlemek için kamplar yapılmaktadır. Bu atölye ve kurslarda, organik tarım, ekolojik mimari, ekolojik turizm ve ekolojik okur yazarlık konuları üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Kamplarda ise, yoga, sanat terapisi ve ekolojik yaşam deneyimleri yer almaktadır.

TaTuTa iftlikleri, farklı kesimlerden birçok insanı biraraya getirmektedir. Proje çiftliklere gelen yabancı ziyaretçileri, kentli bireyleri, gezginleri, niversite öğrencilerini, kırsalda yaşayan insanları, aileleri, çocukları vb. birçok farklı unsuru aynı sofranın etrafında toplamaktadır. Böylelikle, yerli ve yabancı, kentli ve köylü, geç ve yaşlı kesim arasında bir köprü görevi stelenmektedir. iftliklerde yabancı konuklar, Türk kültürünü tanımakta, Anadolunun eski geleneklerini deneyimlemekte, yerli konuklara da unutulmaya yüz tutmuş değerleri hatırlamakta ve eski hazları tekrar tattırmaktadır. Ayrıca kent ve kırsal arasında diyalogun güçlenmesini sağlamaktadır. Bu proje hem çiftlik sahiplerinde hem de katılımcılarda sosyo-kültürel ve psikolojik yönden farklı etkiler yaratmaktadır.

İnsanmerkezci bir doğa anlayışına karşı çıkararak doğaya karşı sorumluluk bilinci ile hareket eden TaTuTa iftliklerinin temelinde derin ve toplumsal ekolojinin izleri görülmektedir. Bu bakış açısıyla inşa edilmiş çiftliklerde sadece organik tarım yapılmamakta, aynı zamanda katılımcılara doğa bilinci de aşılanmaktadır.

Sürdürülebilir bir yaşamın inşa edilmeye çalışıldığı çiftliklerde, doğadaki sınırlı kaynakları tüketmeden, evre kirliliğine neden olmadan üretim yapmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çiftlikler organik tarım teknikleri, eko-mimari yapıları ve yenilenebilir enerji türlerini kullanmaya çalışmaktadır. Bütün bu teknik bilginin dışında asıl amaç sürdürülebilir bir yaşamdaki değerler ve normlardır. Projede önemli olan bireylerin teknik bilgisi değil yaşama bakış açılarıdır.

Araştırmanın ana problemi olan TaTuTa Çiftliklerinin, modern kent yaşamına karşı alternatif bir ekolojik yaşam modeli oluşturup oluşturamayacağı konusunda alınan cevapların olumlu yönde olduğu görülmüştür. Çiftlik sahipleri projenin alternatif bir ekolojik yaşam modeli için uygun olduğunu belirtmişler aynı zamanda gidilecek daha çok yolun olduğunu vurgulamışlardır.

Dünyada her geçen gün daha fazla önem kazanan ekolojik yaşam modelleri, ne yazık ki Türkiye'de hala gereken ilgiyi görmemektedir. Batıda sıkça tartışılan ekolojik yaşam modelleri Türkiye'de tartışılmalı ve uygun modeller hayata geçirilmelidir. Bu ekolojik yaşam modelleri arasında TaTuTa Projesini oldukça önemli bir noktada değerlendirilebilir. Türkiye'de bu ve benzeri oluşumların sayıları arttırılarak ekolojik yaşam alanları çoğaltılmalıdır.

TaTuTa Projesi daha çok genç bir oluşum olmasına rağmen birçok güzel işe imza atmayı başarmıştır. Sayıları 90'ını aşan çiftliklerle devam eden TaTuTa Projesi sadece kırsalda kalmamalı kentlere de yayılmalıdır. Bu noktada devletin ve bireylerin desteği oldukça önemlidir. Şehirlerimizde daha sağlıklı bir yaşam alanı oluşturmak için TaTuTa Projesinin Kent Çiftlikleri vb. çalışmaları bir an önce hayata geçirilmelidir.

TaTuTa Projesinin toplumsal yaşama katkısı hiç şüphesiz bireylere aşladığı ekolojik bilinç ve farkındalıktır. Türk toplumundaki ekolojik yurttaşlığı destekler nitelikte olan proje, ekolojik bir toplum modeli için şüphesiz iyi bir başlangıç olacaktır.

KAYNAKLAR

Adak Nurşen (2010). *Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım*. Ege Akademik Bakış. Cilt: 10, Sayı: 1.

Ak İ. (2004). *Ekolojik Tarım ve Hayvancılık*. Isparta: 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi Sözlü Bildiriler C.1.

Başar Emel (2010). *Demografiye Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Bayraktar Mehmet (1992). *İslam ve Ekoloji*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Beck Ulrich (2011). *Risk Toplumu*. (Çev: Kazım Özdoğan&Bülent Doğan). İstanbul: İthalci Yayınlar, I. Baskı.

Beck Ulrich. (2011). *Risk Toplumu: Bir Başka Modernliğe Doğru* (Çev: Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan). İstanbul: İthaki Yayınları.

Berkes Niyazi ve Kışlalıoğlu Mine (1990). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bookchin Murray (1994). *Özgürlüğün Ekolojisi*. (Çev: Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bookchin Murray (1996). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi Diyalektik Doğalcılık Üzerine Denemeler*. (Çev: Rahmi G. Ögdül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Boşgelmez Ayşe (2000). *Ekoloji I II* (2. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Bowler Peter (2001). *Doğanın Öyküsü*. (Çev: Meltem Mater). İstanbul: İzdüşüm Yayıncılık.

Bramwell B. and Lane B. (2005). *Interpretation and Sustainable Tourism: The Potential and The Pitfalls*. Interamerican Journal of Environment and Tourism

Brown L. R. (1996). *Dünyayı Nasıl Tükettik?*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.1. Baskı.

- Cillov H. (1960). *Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları*. İstanbul: İ.Ü. Yayın No: 839. İstanbul Sermet Matbası.
- Çepel Necmettin (1990). *Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Tema Vakfı Yayınları.
- Çepel Necmettin (1992). *Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çepel Necmettin (1992). *Doğa, Çevre ve Ekoloji*. İstanbul: Altın Kitap Yayınevi.
- Çepel Necmettin (2003). *Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan*. Ankara: Altın Kitap Yayınevi.
- Çepel Necmettin (2003). *Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan*. Ankara: Yayınları.
- Çetinkaya Saadet (2012). *Kentlileşme Sürecinde Bireylerin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı: Adıyaman Örneği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çiğdem Ahmet (2005). *Toplum Doğa ve Ekopolitik Hareketler*. Bursa: Birikim Dergisi
- Çuhacı Ayşe (2004). *ULRICH BECK'in Risk Toplumu Kuramı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dartma Bahattin (2005). *Kur'an ve Ekoloji*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Dinçer İ.(1996). *Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilmesi İçin Aktive Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri-Model Çalışması, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım*, İstanbul: 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu.
- Doan T.M. (2000). *The Effects of Ecotourism In Developing Nations: An Analysis of Case Studies*. Journal of Sustainable Tourism.
- Douglas, N. and Douglas N. and Derrett, R. (2001). *Special Interest To-*

urism. Milton-Australia: John Wiley and Sons.

Durschmeid E. (2005). *Doğa Tarihi Nasıl Değişti?*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.

Ed. M. C. Marin ve U. Yıldırım (2004). *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*. İstanbul: Beta Kitap.

Ed. Tuna M. (2012). *Çevre Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2482. Eskişehir.

Elevli Birol (1998). *Madencilik Çevre ve ÇED Raporu*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Er C. ve Başalma D. (2008). *Organik Tarımdaki Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ertük, Yakın (1993). *Toplum ve Çevre*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Ertürk Hasan (1996). *Çevre Bilimlerine Giriş*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları.

Esengün K. ve Akça H. ve Saygılı M. (2002). *Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü*. Standard Dergisi. 470.

Fersahoğlu Yaşar (2011). *Dinler ve Çevre*. İstanbul: 2.Baskı, Çamlıca Yayınları

Görmez Kemal (1997). *Çevre Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Gündüz Turgut (1998). *Çevre Sorunları*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Güney Emrullah (2004). *Çevre Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Günpınar Ergün (1998). *Çevre Sorunları*. İstanbul: 4. Baskı. Der Yayınları.

Güvenç Bozkurt (1984). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Haraway Dona (2006). *Siborg Manifestosu, Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm*. (Çev: Osman Akınhay). Agora Kitaplığı.

Holden A. (1999). *High Impact Tourism: A Suitable Component of Sustainable Policy? The Case of Downhill Skiing Development at Cairngorm, Scotland*. Journal of Sustainable Tourism.

Iordache C. (2015). *Innovation In Tourism-Between Desideratum, Development And Braking. Strategic Policy Innovation*. RRM.

İlter E. ve Altındışlı A. ve Uğur İ. (1999.) *Ekolojik Tarımın Tarihçesi*. İzmir: ETO Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği. Kasım.

İslam Beyhan (2000). *Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Birleşik Yayınları.

Keleş Ruşen ve Hamamcı Can (2002). *Çevrebilim*. Ankara: 4. Baskı İmge Kitabevi.

Keleş Ruşen (1992). *İnsan, Çevre ve Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş Ruşen ve Hamamcı Can (2002). *Çevrebilim*. Ankara: 4. Baskı, İmge Kitabevi.

Keleş Ruşen ve Hamamcı Can (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kışlalıoğlu Mine ve Niyazi Berkes (2009). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. 4.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kocataş Ahmet (1994). *Ekoloji Çevre Biyolojisi*. (5.Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Konak Nahide (2010). *Çevre Sosyolojisi: Kavramsal ve Teorik Gelişmeler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Kontogeorgopoulos N. (1999). *Sustainable Tourism Or Sustainable Development? Financial Crisis, Ecotourism, and The Amazing Thailand Campaign*. Current Issues In Tourism.

Kuş E. (2003). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?*. Ankara:Anı Yayıncılık

Küçükaltan D. (2002). *Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği*. II. Turizm Şurası Bildirileri. Ankara: Turizm Bakanlığı Yayını.

Loo Hans and Reijen Williem (2003). *Modernleşmenin Paradoksları*. (Çev: Kadir Canatan). 1. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.

Merve Güleriyüz (2013). *Bir Ütopya Hareketi Olarak Eko-Köyler: Türkiye’deki Örnekler Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Haziran.

Mollison B. (2011). *Permakültüre Giriş*. (Çev: Egemen Özkan), İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi.

Mollison B. C. and Reny M. S. (1991). *Introduction to Permaculture*. Tagari Publications. Tyalgum. Australia.

Muslu, Yılmaz (1983). *Ekoloji*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Neyişçi Tuncay (2002). *Ekoloji’ de Tanım Anlayış Sorunları ve Karakulaklar*. Bilim ve Ütopya.

Özdemir İbrahim (1997). *Çevre ve Din*. Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.

Özdemir İbrahim ve Yükselmiş Münir (1995). *Çevre Sorunları ve İslam*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Özey Ramazan (2001). *Günümüz Dünya sorunların* Ankara: Salmat Basım Yayın.

Pepper David (1984). *The Roots of Modern Environmentalism*. Croom Helm Ltd. Provident House. Burrell Row. Beckenham.

Plumwood Val. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. (Çev: Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.

Ponting Clive (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*. (Çev: Ayşe Başçı). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Ruth A. Wallace ve Alison Wolf (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Ankara: Doğu-Batı

Saadet Çelik Kaya (2012). *Kentleşme Sürecinde Bireylerin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı: Adıyaman Örneği*. Sivas: Yüksek Lisans Tezi

Schofield J. W. (1990). Increasing the generalizability of qualitative research. W. W. Eisner ve A. Peshkin (Ed.). *Qualitative inquiry in education: The continuing debate* New York: Teachers College Press.

Soykan F. (2006). *Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim*. II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi. 20-22 Nisan.

Sönmez E. ve AYTEKİN Y. (1992). *Karıştırma - Yıkama Yoluyla 1-6 mm Tane İriliğindeki Tinkal Konsantresinin B 2 O 3 Tenörünün Arttırılması*. Isparta: Akdeniz Ü. Isparta M.M.F. Mühendislik Haftası, Tebliğ Özetleri.

Sürmeli A. (2003). *Organik Tarım Gelişimi ve İlkeleri*. Kırsal Kalkınma Programı Eğitim Dizisi. Dev-Maden Sen Yayınları. No:1.

Swarbrooke J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. (First Edition). Cabı Publishing, New York.

Şahin Yusuf (2005). *Küresel Isınma Fetişizmi*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Şakacı Bilge Kağan (2001). *İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tamkoç Günseli (1994). *Derin Ekolojinin Genel Çizgileri*. Birikim. Sayı 57–58. Ocak-Şubat.

Tamkoç Günseli (1994). *Derin Ekolojinin Genel Çizgileri*. Birikim. Sayı 57–58. Ocak-Şubat.

Tamkoç Günseli(1994). *Derin Ekolojinin Genel Çizgileri*. Birikim. Sayı 57–58, Ocak-Şubat.

Tanilli Server (1999). *Çevre, Teknik ve Felsefe*. Felsefelogos, S:6, Mart.

Taşbaşı H. ve Zeytin. (2003). *Organik tarımın genel ilkeleri*. Ankara: T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Tosun Osman ve Eser Didar (1983). *Tarımsal Ekoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Tönük S. (20019). *Bina Tasarımında Ekoloji*. İstanbul: YTÜ Basım-Yayın Merkezi.

Unchs (1996). *Habitat 2 Declaration*. İstanbul.

Uslu, İbrahim (1995). *Çevre Sorunları*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Utkutuğ G. (2000). *Yeni Bin Yıla Girerken Sürdürülebilir Bir Gelecek için Ekolojik ve Enerji Etken Hedefler ile Bina Tasarımı ve İşletimi*. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Ulusal Enerji Verimliliği Kongresi. Ocak. Ankara: Bildiriler Kitabı.

Ünal Vehbi (2010). *Çevre Sorunları ve Dindarlık İlişkisi: Kayseri Örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmış Doktora Tezi.

Ünder Hasan (1996). *Çevre Felsefesi*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

Yardımcı Sanem (2006). *İnsan-doğa ilişkisi Ekseninde Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Yaşar A. ve Yerlikaya H. (2004). *Dünyada ve Türkiye'de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi*. Veteriner Bilimleri Dergisi.

Yıldırım A. ve Şimşek H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldız Kazım ve Sipahioğlu Şengün ve Yılmaz ve Mehmet (2000). *Çevre Bilimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Yılmaz H. (2008). *Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SwotAnalizi*. Afyon: Basılmamış Doktora Tezi.

Online Kaynaklar

<http://bianet.org/bianet/yasam/144175-bir-koye-mi-yerlessem-acaba>

<https://ekoada.wordpress.com/2011/08/01/serdar-tanal-tanitim/>

<http://ekolojikpazar.org/bugday/biz-kimiz/>

<http://www.aktuel.com.tr/gezi/2013/05/20/turkiyenin-ilk-komun-koyu>

http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=151

<http://www.bugday.org/portal/hakkimizda.php>

[http://www.bugday.org/portal/hakkimizda.php?pid=11,](http://www.bugday.org/portal/hakkimizda.php?pid=11)

<http://www.bugday.org/portal/projeler.php>

<http://www.dedetepe.org/etkinlikler>

[http://www.imeceevi.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory
&id=13&Itemid=34](http://www.imeceevi.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=34)

<http://www.pastoralvadi.com/ciftligimiz.aspx>

<http://www.tatuta.org/index.php?p=4&lang=tr>

[http://www.turizmdebusabah.com/haberler/bahadir-yasa-dubaide-genel-
mudurluk-yapacak--42445.html](http://www.turizmdebusabah.com/haberler/bahadir-yasa-dubaide-genel-mudurluk-yapacak--42445.html)

[http://www.yesilist.com/cms.php?u=turkiye-apos-de-ekoturizm-marmara-
bolgesi&id=63](http://www.yesilist.com/cms.php?u=turkiye-apos-de-ekoturizm-marmara-bolgesi&id=63)

http://yasadintohumlar.org/?page_id=28

Öz Geçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : **Osman ŞİMŞEK**
Uyruğu : **T.C**
Doğum Tarihi ve Yeri : **09.09.1990-Ergani**
e-posta : mavie273@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2013
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2016

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS ( ) ÜDS ( ) TOEFL ( ) EILTS ( )

